

ЗА БУКВНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ®

ИЗДАВА СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXIX • БРОЙ 26/НОЕМВРИ 2007 Г.

„Иверска Св. Богородица“
Изображение върху Самарското знаме
на Българското опълчение
през Руско-турската война от 1877-78 г.

На многая лета!

Главният научен секретар, почетен професор, член на Настоятелството, на Академичния и Научния съвет на СВУБИТ, д-р Свободозаря Габровска навърши 70 години, от които почти четири десетилетия, са свързани с Училището. И тези години са препълнени с много усилия и победи и

на преподавателското, и на административното поприще. Д-р Габровска ръководи Училището през много трудните десет години, когато има реална опасност то да бъде закрито, когато по предложения на министри, бизнесмени и фондации има решения за предоставяне на сградата за офиси, а част от двора – да бъде продадена. Конструктивното противоземетръсно укрепване на сградата също е нейно дело. Принос на проф. Габровска е и създаването на първата в България специалност информационни технологии, както и на едноименната катедра, чиито първи ръководител тя става. Не бива да се забравя, че от 1994 г. тя е директор на Полуви-

шения институт по библиотечно дело и успява да го превърне през 1997 г. в самостоятелно висше училище – Колеж по библиотечно дело, в което образователния процес се издига на ново, по-високо ниво. До декември 2002 г. тя е неговият уважаван и от колегите, и от студентите ректор.

Проф. д-р Габровска има над 180 научни труда, от които над 10 книги, брошури, статии, доклади на международни форуми и научно-приложни разработки, внедрени в практиката. Към това може да се добави – тя е член на Специализирания научен съвет по наукознание и информационни науки при ВАК, има дългогодишни участия в Третия комитет на Международната федерация и документация за преработка на Универсална десетична класификация (УДК) в социалните и хуманитарни науки, член на Съвета на Международната информационна система по обществени науки (МИСОН) и на постоянната работна група на автоматизираната информационна система АИС МИСОН, многократно е избирана за член на Борда на европейското сътрудничество в областта на информацията в обществените науки (ЕКСИД), експерт на ЮНЕСКО, член-кореспондент на Международната академия по информатизация при ООН и още, и още... При такава енергична международна дейност съвсем естествено е нейното участие в многобройни международни проекти.

Жизнена и всеотдайна, проф. д-р Свободозаря Габровска започва работния си ден със задълженията на отговорния научен секретар на СВУБИТ, продължава с преподавателската си дейност по Основи на информационната наука, Информационно общество и информационна политика, Социална информатика, Информационно поведение и информационна култура в информационното общество. Сили остават и за Великотърновския университет, и за семейството...

На многая лета, уважаема проф. д-р Габровска!

Нов детски кът

Зорка Първанова и Лора Буш откриват детския кът

Пресфотото БТА

На 6 юни 2007 г. първите дами – на САЩ Лора Буш и на България Зорка Първанова – откриха американски детски кът в Столичната библиотека. Софийската библиотека ще бъде ценен източник на информация за американците, а българските деца ще имат възможност да се докоснат до четивото на техните връстници отвъд Атлантика, каза Лора Буш, библиотекар по професия. В къта има компютри и справочници на „Нашънъл джигрографик“ с карти, снимки и илюстрации – резултат от двустранния културен обмен между България и САЩ. В момента американски библиотеки на няколко щата разполагат с книги за българската история, култура и кухня. Там се организират дни на България, които запознават американците с живота на българите.

Зорка Първанова каза, че доброто ѝ няколкогодишно познатство с г-жа Буш се дължи на техните общи интереси към ролята на библиотеките и книгите, към проблемите на детското четене и всеобщата грамотност. Съпругата на българския президент благодари за дарението от няколкостотин книги и изрази надежда, че библиотеки в САЩ също ще предлагат на читателите си български книги.

Бъдете с нас в XXI век!

С българската национална култура да прекрачим в бъдещето

Академичният съвет по време на откриването на новата учебна година

На празника Покров Богородичен – 1 октомври, беше открита новата 2007-2008 учебна година. Возещ на тържеството бе Петър Петров, директор на Департамента по общообразователни дисциплини. Водосвет за здраве и успех отслужи Великият епископ Сионий, ректор на Софийската духовна семинария. От името на катедралния храм „Св. Александър Невски“ слово произнесе главният свещеник Станой Андонов. Ректорът проф. д. ик.н. Стоян Денчев изнесе академично слово „Криворазбраната информация... (или преднамереното изопачаване на действителността)“, което носеше публицистична острота по злободневни теми. Приветствия поднесоха Ваня Добрева, заместник-министър на образованието, Надежда Захаријева, заместник-министър на културата, Цвета Маркова, председател на Държавната комисиция по сигурност на информацията, Маргарита Недялкова, заместник-председател на Патентното ведомство на Република България, Игор Чипев директор на Дирекция „Книга и библиотечно дело“ в Министерството на културата, поетът Любомир Левчев, почетен доктор на СВУБИТ, Васил Василев, председател на Съюза на печатарските работници в България. Доайенът на информационните технологии акад. Кирил Боянов, поздрави преподавателите и студентите от името на ръководството на БАН и сподели своята представа за българската библиотека на бъдещето. Тържеството уважиха Тодор Модев, областен управител на София, Васил Маринов, директор в Министерството на правосъдието и Първи полицейски капелан, Георги Белчев, директор на Столична библиотека, общественикът Стоян Райчевски, подполковник Марин Маринчев, командир на военното поделение, представители на МВР и др. Главният секретар проф. д-р Свободозаря Габровска, прочете решение на Комисията за определяне на кандидатите за получаване на ректорска и специални стипендии за учебната 2007-2008 година, а доц. д-р Севдалина Гълъбова, зам.-ректор по учебната работа, даде указания на студентите за реда и организацията на учебния процес в СВУБИТ.

В библиотечно-информационния център беше открит IP – point – Информационно-консултативен център в областта на интелектуалната собственост.

Откриване на информационно-консултативния център

Интересът към СВУБИТ

**Доц. д-р Севдалина Гълъбова,
зам.-ректор по учебната дейност**

През новата учебна 2007/2008 година интересът към СВУБИТ е още по-голям. Броят на кандидат-студентите за всички специалности многократно надхвърли държавната поръчка, определена от Министерство на образованието и науката. Стигна се до 24 кандидати-студенти за едно място за новата бакалавърска специалност „Информационна сигурност“, над 17 кандидати за „Информационно брокерство“, следвани от „Информационни технологии“, „Печатни комуникации“, „Библиотекознание и библиография“, „Информационни фондове на културно-историческото наследство“. Балът на новоприетите студенти по всички специалности остана много висок, което е гаранция за нивото на студентите още на входа на СВУБИТ. СВУБИТ постоянно повишава качеството на обучението и през новата учебна година въведе за студентите от I до IV курс задължително изучаване на английски език, както и на втори чужд език. По предложение на ректора проф. д. ик. н. Стоян Денчев и решение на Академичния съвет през тази учебна година за студентите от IV курс специално се организира (според нивото на владенето му от студентите) интензивно изучаване на английски език.

Добре организираната и успешно проведената кандидатстудентска кампания беше съпроводена с многобройни медийни изяви, участие в кандидатстудентските борси

и др. За първи път подготвихме и предложихме сборник с примерни въпроси за тестовите на приемния изпит. Подробна информация съдържа и специално подготвения за български и чуждестранни студенти „Информационен пакет“. На разположение беше годишният отчет на СВУБИТ и предоставената актуална информация на уебсайта на нашето висше училище.

Признание и най-висока оценка получихме през май 2007 г. от Националната агенция за оценяване и акредитация, както за всички бакалавърски програми, така и за магистърските образователни програми. Срокът на валидност на програмната акредитация в СВУБИТ е възможно най-големият – шест години.

Кандидатите за атрактивните и актуални по съдържание магистърски програми надхвърлиха нашите очаквания. Студентите ще могат да се обучават освен в трисеместриални магистърски програми и в четирисеместриални, в съответствие с измененията в Закона за висшето образование. В резултат на получената висока оценка, от тази учебна година СВУБИТ ще обучава и докторанти по няколко научни специалности.

Като активен член на известни международни организации, СВУБИТ печели авторитет в научни среди и образователни институции не само в нашата страна, но и в Германия, Русия, Турция, Франция и др.

„Евро” като Европа

Двадесет и седемте държави-членки на Европейския съюз
единодушно защитиха кирилицата

Участниците в Лисабонската среща на Европейския съюз, 19 октомври 2007 г.

Пресфотото БТА

На Междуправителствената конференция в Лисабон, Португалия лидерите на Европейския съюз обсъдиха актуални въпроси за бъдещето на Европа. България получи подкрепата на всички страни-членки изписването на общата валута на кирилица да бъде „*евро*“, а не „*euro*“, както настояваше Европейската централна банка. Изписването на наименованието на общоевропейската валута на кирилица в официалните документи на Общността не е само въпрос за една буква, а за правото на пълноценен живот на третата нова азбука в ЕС, официално одобрена в Договора за присъединяването на България и Румъния. Постигнатият успех отваря много нови врати в бъдеще, както за нас, така и за всички други страни, които ползват кирилицата. За пореден път в рамките на една година показвахме, че имаме ефективна външна политика и дипломатия, която е в състояние да решава проблеми, не в грубо противопоставяне, а в действителен диалог с аргументи, такт и висок професионализъм.

Успехът в Лисабон отваря пътя България да се бори и за дизайна на европейската валута и на банкнотата,

чието наименование следва да бъде изписано също на български език.

Ние защитихме интересите на огромна общност, която използва кирилицата. Повече от 100 страни от Африка, Океания и Карибите, също имат повод за радост, защото разрешаването на проблема „*евро-euro*“ им дава възможност да получат помощи за развитие и търговски преференции по договора „Котону-2“ с ЕС. Това споразумение бе временно спряно от българския парламент, тъй като в него валутата беше изписана по друг начин.

Това е исторически справедливо, понеже идва 11 века и половина, след като братята Кирил и Методий, небесните съпокровители на Европа, защитиха пред папа Адриан II правото на кирилицата.

Предната линия в Българската държава на духа завзема нови хоризонти по света, което е напълно обосновано и закономерно.

„Достоинство е” за кирилицата!

„За буквите“

Декларация относно използването на кирилицата в Европейския съюз

„С признаването на българския език като автентичен език на Договорите и като официален и работен език, който се използва от институциите на Европейския съюз, кирилицата се превръща в една от трите азбуки, които ще се използват официално в Европейския съюз. Тази съществена част от културното наследство на Европа представлява особен български принос към езиковото и културното многообразие на Съюза.“

Из Договора относно присъединяването на Република България към Европейския съюз – стр. 885

Антоан Мейе

Френски славист

„Кирилицата е една от най-съвършените писмени системи в света.“ (1932)

Умберто Еко

Италиански писател и философ

„Изпитвам любопитство към вашите древни букви. Поразен съм от графическото съвършенство на глаголицата. Нейната символика – триъгълник, кръг, кръст – е твърде интересна. Това не може да бъде случайно.“ (1988)

Готфрид Шрам

Немски историк

„В продължение на много години България може да си позволи лука да ползва две азбуки. Но бъдещето принадлежи на писмото, наречено на името на Кирил., защото би било немислимо без неговия принос. В новопокръстена Русия българската писмена култура навлиза с буквите на кирилицата, докато със западането на Първото българско царство глаголицата отстъпва все повече на Запад – към Охрид, а оттам в Хърватия, която в продължение на векове е последният бастион в литургията, а донякъде и в литературата на великото дело на светите Кирил и Методий.“ (2007)

Жозеф Вандриес

Френски езиковед-индоевропеист

„Славянската азбука на Кирил и Методий е истински шедьовър. Колко далече от нея са азбуките на англосаксонци и ирландци. В течение на много столетия те са положили доста усилия да приспособят латинската писменост към своя език и това не им се е удало напълно.“ (1937)

Сборникът с доклади от IV-та научна конференция през 2006 г.
Съставител Светла Девкова

Петата научна конференция с международно участие „Кирилицата в духовността на европейската информационна цивилизация“ ще бъде отново на 1 ноември – Денят на народните будители, в Националния дворец на културата – София (вход А-3, етаж VIII, зала 10 и зала 3.1).

Барелеф на Васил Кевски върху стената на Българското посолство в Париж, „Площад на съпротивата, открит на 19 октомври 2007 г.

Леонард Орбан

Споделено богатство

Еврокомисар по езиковото многообразие в ЕС

Когато България се присъедини към Европейския съюз в началото на тази година, Съюзът прие не само нов член, но и нова азбука. През вековете България е издигнала високо в славянския свят кирилицата и културата, свързана с тази азбука. Старобългарският език става основа за създаването на универсален литературен славянски език. България днес предприе още една историческа стъпка: присъедини кирилицата към семейството на ЕС. През тази година имаме много поводи да празнуваме. Съвсем наскоро отбелязахме 50-тата годишнина от подписването на Римския договор. Това също бе празник за многоезичието, което е един от основните принципи на Съюза от самото му основаване.

Принципът на „единство в многообразието“ е основен за Европейския съюз – многообразие от езици, култури, традиции и, ако мога да добавя, на азбуки. Нашето езиково многообразие е споделено богатство, което Европейската комисия изцяло подкрепя. Като съхраняваме и тачим нашите различни национални езици, ние укрепваме многоезична Европа. Кирилицата и българският език ще допринесат за културното многообразие, което прави Европейския съюз уникален.

Изучаването на чужди езици е много повече от това просто да знаеш английски – важно е да се изучава всеки език, регионален, малцинствен или световен. И има много начини да се научи: чрез обучение, разбира се, но също така и докато се пътува, като се гледат чуждестранни филми, или дори като се сърфира в интернет. Дори по-важна от това, кои езици да се научат, е способността да се започне изучаването на нови, когато е необходимо: да се научим да учим чужди езици. Не знаем къде децата ни ще трябва да се преместят, за да следват, или за да градят своите кариери. Но когато хората имат желание да изучават езици, те не се обезсърчават от перспективата да научат нов език, за да следват възможностите на пазара и собствените си, променящи се интереси. Следващата година ще бъде Европейската година на международния диалог – добра възможност да насочим вниманието си към езиците. Ако всички ние заедно насърчаваме крепкото развитие на европейските езици чрез запазване на многоезичието, ще направим най-важния принос за успеха на нашия европейски проект.

Събрали сме се тук пред паметника Св. Св. Кирил и Методий, за да отпразнуваме техните велики постижения и техния дар – кирилицата, вашата национална азбука. Кирил, който е изучавал теология и философия, астрономия, геометрия, реторика и музика, е бил също и истински полиглот – знаел е гръцки, неговия роден език, латински, арабски, староеврейски и славянския език. Нека той ни бъде пример в стремежа ни към разнообразие и многоезичие. Сигурен съм, че ако Св. Св. Кирил и Методий можеха да ни видят днес, щяха да се гордеят, че кирилицата е приета като трета официална азбука на новообединена Европа. Весело отбелязване на този тържествен ден! Честит празник!

Паметник на княз Борис I в град Плиска. Скулптор Борис Гондов.
Открит на 2 май 2007 г. от президента Георги Първанов
Пресфото БТА

Грамота добро естѣ

Княз Борис I освобождава учителите от данъци

Княз Борис I приобщава чрез приемането на християнството „*дадения му от Бога народ*“ и новосъздадената славянобългарска държава към Европа. Той дава закрила на прогонените от Моравия ученици на Кирил и Методий, осигурява им подслон и условия за плодотворна книжовна работа по превода на богослужебните книги от гръцки на старобългарски език. Те създават училища из цяла България, огранчават нови и нови българчета – само учениците на Св. Климент Охридски надхвърлят 3000. Сетне те на свой ред стават учители и сеят семето на славянската писменост. Малко известен е фактът, че владетелят освобождава всички учители от всякакъв вид данъци. Нека не се считат длъжни спрямо държавата с друго, освен с грижата да създават грамотни люде!

Преди десетина години археолози проучват селище от X век край древна крепост около днешното село Хумата, Разградско. Не откриват никакви следи от каменни сгради или нещо друго по-трайно като градеж. Жителите на това селище по всяка вероятност са били от най-бедните и са живели в землянки. Но сред остатъците от техния бит – керамични съдове, метални острила и прочие, неочаквано са намерени... три метални писала! Вероятно неизвестен книжовник от Плиска или Преслав е намерил убежище край крепостта и се е трудил здравата! И не е бил по всяка вероятност сам.

Нещо забележително: Княз Борис I освобождава всички учители от данъци! Какво е българското в днешната ни държава, след като образованието, науката и културата са изтикани на едно от последните места в обществото...

Нека и в чуждестранните университети, когато млади българи се нареждат сред най-добрите студенти още в самото начало на следването си, знаят как Княз Борис I е почитал учителите.

Според пресмятанията на шуменски археолози през X век на сто българи около десет души са били грамотни! Нещо изключително за тогавашна Европа.

В месецослов на сръбско евангелие – апракос от XIII век, съхранявано във Ватиканската апостолическа библиотека (Slavo 4), на лист 263 е поместена памет за чудотвореца Илари (28 март), изписана с червена боя (киновар). Към нея е добавено сведение за въстанието на боилите против княз Борис-Михаил. Това е доказателство, че събитие е било вписано в православния календар.

Владетел - монах - светец

Декларация на Четиридесетото народно събрание за 1100-годишнината от кончината на княз Борис I-Михаил

Четиридесетото Народно събрание на Република България,

– като отбелязва, че на 2 май 2007 г. се навършват 1100 години от успението на Св. цар Борис-Михаил, покръстител на българите,

– като припомня, че приемайки християнството през 864 г., този български владетел обединява народа си чрез обща религия и очертава неговия духовен път и държавното единство на България през столетията,

– като посочва, че възприемайки духовната същност на християнството, той намира вярната посока за културното и политическото развитие на държавата посредством единна религия, закони, писменост и книжнина за българския народ,

– като подчертава, че неговата държавническа далновидност, прозорливост и дипломация изграждат фундамента на единната българска народност и я поставят редом и в равноправие с най-напредналите народи в своето време,

– като отчита, че приемайки учениците на Св. Кирил и Методий в България през 886 г. и като основава книжовни школи в Плиска, Велики Преслав и Охрид, той осигурява на българския народ писменост на роден език, с което предпоставя културното му развитие и утвърждава духовната независимост на българската държава, а по-късно и на други славянски народи,

– позовавайки се на вековната традиция за почит към паметта на строителите на българската държавност, просвета и култура, подчертавайки верността си към Общочовешките ценности и оценявайки приноса на княз Борис I-Михаил към развитието на европейската цивилизация

декларира:

1. С почит се прекланя пред живота и делото на Покръстителя и обединителя на българския народ, на спасителя и разпространителя на славянската писме-

ност и радателя за политическа, религиозна и културна независимост на България княз Борис I-Михаил.

2. Високо цени ролята на княз Борис I-Михаил за единението на българския народ чрез неговото духовно и политическо обединение, за развитието на законодателството и утвърждаването на държавността в България.

3. Отчита приноса на княз Борис I-Михаил в установяването на стабилни политически позиции на България в Средновековна Европа, изградили нейния авторитет и допринесли за развитието на европейската цивилизация.

4. Подкрепя и приветства инициативите за отбелязване на знаменателни годишнини, свързани с българската история, в духа на опазване на духовната идентичност на България в рамките на културното многообразие на обединена Европа и света.

5. Призовава българския народ и общността на цивилизованите народи, с достойно за делото им почитание, да тачат паметта на всички бележити личности, допринесли за умиротворяването, прогласяването на ценностите на духовността и добруването на народите, независимо от тяхната раса, език и религия.

Декларацията е приета от XXXX Народно събрание на 2 май 2007 г. и е подпечатана с официалния печат на Народното събрание.

Председател на Народното събрание:
Георги Пирински

Обнародвана в Държавен вестник, бр. 38, 11 май 2007 г.

Патриаршеско и Синодално послание за 1100 години от успението на Св. цар Борис I

Възлюбени в Господа чеда на светата Църква,

През настоящата 2007 година от Рождението по път на нашия Господ и Спасител Иисус Христос православното българско изпълнение отбеляза особено важна годишнина: 1100 години от успението на Св. Цар Борис I-Михаил (852-889 г. – 2 май 907 г.) – нашия Покръстител и вечен небесен застъпник пред престола на Всевишния.

Бог, в Чиято власт са времената и годините (Деян. 1:7), Който като любещ Баща обича всички Свои чеда и желае „*всякой, който вярва в Него, да не погине, но да има живот вечен*“ (Йоан. 3:15), ни е дарил с равноапостолния цар и просветител Борис от любов към нас, та и българският народ да върви през вековете просветен със светлината на истинското богопознание, което се дава в Св. Божия Църква.

Свещен и синовен наш дълг като достойни негови наследници е да пазим и да тачим паметта му със слово и дело през всичките отредени ни от Бога дни и години.

За нас делото на Св. Цар Борис-Михаил е наистина изключително по своя характер и непреходно по своето значение. Защото с мъдрото си боговдъхновено държавническо решение той веднъж завинаги подпечата принадлежността на нашия народ към православната вяра и благочестивите традиции на Св. православна църква.

Благодарение на мъдрото и боговдъхновено държавническо решение на Св. цар Борис в България се положили и основите на църковната просвета и книжнина на роден език, а на учениците на нашите просветители – Светите братя Кирил и Методий – беше предоставена възможността да разгърнат докрай църковно-просветното дело, мащабите на което бързо надхвърлиха пределите на българската държава, за да бъдат посветени и просветени във вярата на Св. Православие и други, тънещи в езичеството славянски народи. Днес, когато страната ни е част от голямото европейско семейство и заслужено се гордеем с факта, че сме първите, на които се предоставя възможността да официализират нова европейска азбука – кири-

цата, нека помним, че дължим това преди всичко на нашия равноапостолен цар Св. Борис.

Св. цар Борис-Михаил не само посочи на своя народ спасителния път на вярата и утвърди с държавническата си воля християнството в България, но и даде пръв на поданиците си пример за преданост към Св. Православие. Той се отдаде на християнството всецяло и безусловно – със смирение на най-убогите Божии служители и ревността на най-дивните Божии подвижници. Свещеното писание и богослужебните книги бяха неговото четиво, власеницата беше неговата постеля, а смирение – неговото царско украшение. На Светата вяра той се беше отдал до такава степен, че от ревност по нея и по делото за нейното утвърждаване сред българите не се поколеба дори да пожертва своето благоволение към първородния си син – жертвоготовност, която може да се сравни само с тази на праотеца Авраам!

Братя и сестри,

Колкото и да изречем или напишем за Св. Покръстител и небесен застъпник на нашия народ, ще успеем да предадем твърде малко от действителното величие на неговата личност и ще очертаем твърде малко от характера и значението на неговото дело. За да се наричаме негови наследници обаче, сме длъжни ревностно да пазим завещаната ни от него православна вяра и с нея да вървим неотклонно към божие Царство, верния път към което ни посочи преди повече от единадесет столетия нашия равноапостолен цар.

По повод 1100-годишнината от неговото усение Св. Синод на Българската православна църква отправя пастирски благопожелания към всички свои духовни чеда и гореща молитва към Всеподателя Бога да ни укрепва във вярата като достойни чеда на нашия Св. цар Борис.

По неговите молитви Бог в изобилие да дарува на православния български народ духовно здраве и всяко благо.

8 май 2007 г.

Председател на Св. Синод
Максим – Патриарх Български

Единоверни от десет века

Възвръщане към началото

Илия Пехливанов

Едно е да се проучва и уточнява как точно е станало в Балканския военен театър преди 130 години. Другото, по-съществено, е да се осъзнае **защо** именно е станало. Историята не винаги е безпристрастно точна и честичко послъгва – философията на историята има друго предназначение. Във времена на големи промени, като днешните, мътилката на всекидневието става все по-гъста. Ако решим да я пречистим, за да отделим от нея трайното и стабилното, следва да се върнем колкото може по-назад във времето.

Избавлението на българския народ и връщането на България отново върху картата на Европа става възможно единствено благодарение на единението на два славянски народа. Единородни от 15 века, от десет века единоверни.

Наистина няма друг случай в историята, когато една могъща империя води кръвопролитна война за освободението на друг малък народ. Това дава живот на понятието **освободителна** (без нужда от уговорки). Сродна с нея е гражданската война между Севера и Юга от обратната страна на земното кълбо, която довежда до премахване на робството. Целите на руския царизъм да осигури достъп до Проливите и топлите морета е безспорна. Надделяват обаче хуманните подбуди във войната, застъпничеството на най-добрата част от руския духовен свят, готовността за саможертва – главна отлика на славянското.

И свободата нам не е била подарена! Участието на българите е значително не само в редовете на Опълчението, а и в разузнаването по пътищата през Балкана и по-нататък, снабдяването с храна, вода и боеприпаси, лекуването на ранени и болни.

Някои тактически грешки заплашват с провал големия поход на Балканите. Надделява обаче народният порив за възвръщане към началото на нашето православно единство.

В онези времена не е имало нито радио, ни телевизия. И вестниците са били оскъдни. А преобладаващата част от руската войска е съставена от селяни. Те са могли да научат нещо важно само от своите селски свещеници – кога и как са покръстени България и Русия в Христовата вяра, откъде са дошли първите богослужбени книги и на какъв език са били написани, как в по-късно време българи са оглавявали Руската църква, как търновски воини са се притичвали да възпират татарските нашествия откъм Изтока и прочие. Същото съпада с тежненятия на най-добрата част от руската интелигенция.

До неотдавна ние имаме зрима представа за знамето, извезано в Самара и подарено на Българското опълчение, от картината на чешкия художник Ярослав Вешин. Когато в навечерието на стогодишнината от Освобождението художникът-реставратор Михаил Малецки обнови със съпругата си

„Самарското знаме“ (1907). Ярослав Вешин (1860-1915). Увековечен е знаменосецът-опълченец Никола Корчев

Неотдавна бе прието държавно решение за възвръщане името на старинния руски град Самара, разположен на едноименната река. В този град монахини от Самарския манастир под ръководството на игуменката Антонина Иванова извезват през 1876 г. трицветно знаме от тънка коприна с вишита в нея златисти кръстове. Светите образи върху него са дело на художника Николай Симаков. Знамето е благословено от Московския митрополит Инокентий и положено върху нетленните мощи на Св. Алексей Московски заедно с икона на светеца, която е връчена на главнокомандващия като бойно благословение.

На 6 (18) май 1877 г. в град Плоещ, Румъния, знамето е осветено. На следващия ден дружините на Българското опълчение дават клетва пред него. По-късно то е поверено на Трета опълченска дружина с командир подполковник Павел Калитин, под командването на генерал-майор Николай Столетов.

Горното бе отпечатано върху първата страница на в. „Днес“ (бр. 8 от 3 март 1991 г.). Сетне е препечатано от в. „Самарская газета“ с превод на руски език на Людмила Карпенко, преподавател-българист в Самарския държавен университет. Под заглавие „Ради спасения души“ в. „Советский Мурман“ от 3 март 1992 г. също го отпечата, като добави статия на писателя Виталий Маслов, председател на Мурманското отделение на Всерусийския фонд на културата. В нея се съобщаваше, че девицата от местното Професионално-техническо училище по шивачество заедно с техни учителки повтарят делото на самарските монахини (като имат за модел първата страница на в. „За буквите“ от март 1981 година).

Да воскреснет Богъ
и расточатся врази Его.

67 Давидов псалом,
стихове 1-2

(Надпис върху синя лента
на Самарското знаме)

Самара Болгарскому
народу в 1876 году

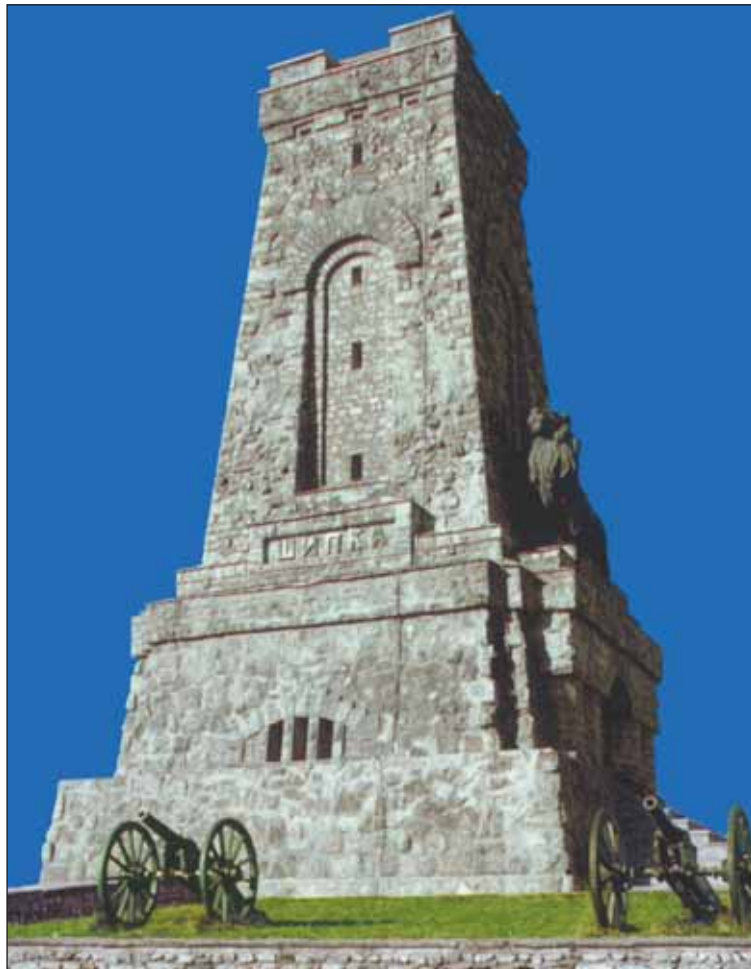
(Текстът е извезан
на червена лента)

тази светиня, ние с изумление видяхме върху него не само образа на Св. Богородица, но и ликовите на двамата славянски просветители Кирил и Методий. От румънския град Плоещ създателите на нашето „Аз-Буки“ съпровождат бойните колони на опълченците. В боя при Стара Загора, след смъртта на други знаменосци, подполковник Калитин загива набучен на щикове – но над него са сияли Светите апостоли. На връх Шипка трупове на убитите са летели към настъпващите вражески пълчища – все под тези Свети образи. И офицерите-благородници, и селяните от Орловска и Брянска губерния тръгват, за да разкъсат робските окови на своите многострадални родственици. Ала в същото време те са освобождавали и самите себе си – не по-леко робство е тежало тогава и над руската земя. Съдбоносни въпроси разкъсвали душата и съвестта на руските мислещи напредничави хора. Нужно им е било да докажат, че са **способни на подвиг** в името на общочовешки идеали, саможертва в помощ на ближния, извисяване над тегобите на всекидневието.

Завоевателните стремежи на официалните кръгове на руската държава съвпадат с националните тежнения на българския народ и са подкрепени от непреодолимия народен порив на състрадание и взаимопомощ. В крайна сметка именно това решава изхода от войната.

Като висше откровение над всички са сияли образите на Солунските братя, благодарение на които два славянски народа са намирали опора в истините на православната християнска вяра.

Простено и безнаказано ли е да забравяме всичко това!

„Хеопсът на българската свобода“

Цар Борис III

Светла епоха

Слово при освещаване
Паметника на свободата на връх Шипка

26 август 1934 г.

Ваши Високопреосвещения, господа, братя българи, Освобождението на българския народ е най-величественият момент, най-крупното събитие в нашата история. То е апотеозът на сбъднатите най-съкровени въжделения, хранени с векове в българската душа.

На това място преди 57 години българската съдба се беше спряла в колебание. По тия върхове руси и българи водиха три дни страшните боеве, от които зависеше изходът на Освободителната война. Старинната доблест на руското войнство се покри тук с нови лаври, а българското опълчение, родоначалник на нашата храбра армия, извърши своя легендарен подвиг. И пред удивените погледи на света тук възсия славата на българското оръжие, възкръснало след пет века. От Орлово гнездо блесна първият сияен лъч на българската свобода.

Шипка е хероичният образ на българското Възраждане. Тя събра в един епически устрем мъжеството и духовните сили на българския народ. Но пътят до Шипка бе дълъг път. По него е килията на Паисий, българската църква във Фенер, лобните места на Левски и Ботев, черешовото топче, които символически отбелязват преходите на неудържимия възход на българския народ. Народните будители и апостолите на революцията, борците за българската църква и за българската държава работиха, всеки със средствата на своето време, но с еднакъв полет и със същата светла надежда за българското освобождение.

Победоносната Освободителна война, водена от руските войски начело с незабравимия благороден рицар Цар-Освободител, бляскаво увенча тоя полет на българина към свобода и народно добруване. Тая война бе от страна на братския руски народ едно дело на великодушие, без друг пример в историята на народите.

Господа, На тая светла епоха от борби, на това велико дело за Освобождението и на техните дейци и герои, народната признателност издигна тук, на това свято за нас място, тоя величествен паметник. Всеки паметник обаче е разрушим от времето. Неразрушим е само споменът, който живее в поколенията и ги вдъхновява към подвиг. Такъв невидим паметник трябва да издигнем и ние в душите си за великата епопея на освобождението, за безсмъртния подвиг на Шипка, и да го предадем на нашите потомци.

Пред лицето на ратниците, героите и доблестните опълченци, живи между нас, и пред невидимите гробове на славно загиналите, нека кажем, че свято ще пазим техния спомен. На живите нека кажем: „Бъдете горди! Вашият пример вечно ще въодушевява българските сърца!“ А на падналите в борбата ще кажем: „Спете спокойно! Вашиите завети няма да бъдат забравени!“

С тия чувства на развълнувана почит, с които у всеки българин е свързана неделимо и почитта към братския руски народ и към руските герои и ветерани от Освободителната война, аз се прекланям дълбоко пред светлото дело на нашето Освобождение и от името на българския народ откривам този паметник и го предавам на грядущите поколения за назидаване, вечна слава и признателност.

Да живее България! Ура!

Паметник на Св. Олга, Св. Св. Кирил и Методий и Св. апостол Андрей в Киев. Скулптор Игор Кавалеридзе. Изграден от гипс през 1911 г. Разрушен по време на революцията. Възстановен през 1994 г. с дарения.

От Плиска до Киев

Св. Олга-Елена Киевска – първата руска владетелка, приела християнството

„В годината 6463 (955) отправи се Олга към гръцката земя и пристигна в Цариград. Царуваше тогава Константин, син на Лъв и като я видя, че е красива на лице и доста умна, удиви се царят на нейния разум като беседваше с нея й рече: „Ти си достойна да царуваш с мен в този град.“ След като поразмисли, тя отвърна на царя: „Аз съм езичница. Ако искаш да ме кръстиш, то кръсти ме сам – иначе няма да се покръстя.“ И я покръсти царят с патриарха. Като се просвети, тя се радваше духом и телом. Наставлявайки я във вярата, патриархът й рече: „Ти си благословена сред руските жени, тъй като възлюби светлината и изостави тъмнината. Ще те благославят руските синове до последните поколения на твоите внуци.“ И й даде наставления за църковния устав, за молитвата, за поста, за милостинята, за съблюдаването на телесната чистота. Склонила глава, тя се поклони на патриарха с думите: „С твоите молитви, Владико, нека бгъда избавена от дяволските мрежи.“ И й бе дадено в кръщението името Елена като на древната царица – майката на Константин Велики.

„Повест за отминалите времена“ (XI в.)

Св. Олга управлява Русия след убийството на своя съпруг княз Игор през (945) до пълнолетието на сина си Святослав. По това време столица на държавата е гр. Киев. Тя въвежда в управлението ред и справедливост, заема се с благоустрояването на градовете. През 955 г. заедно с голяма царска свита отива в Цариград. Там е приета с големи почести от император Константин VI Багрянородни. Последният е дотолкова поразен от красотата и ума на Олга, че даже пожелава да се ожени за нея, но Олга отклонява тази чест. Тя отказва да приеме и многобройните дарове, които й били предложени. Великата княгиня построява в Киев и в други градове църкви, просвещава много езичници в познание за истинността на Бога.

Според твърденията на летописци Олга е покръстена от императора и патриарх Полиевкт, като приема християнското име Елена.

Умира през 969 г. на 85-годишна възраст. Руската православната църква я почита като светица на 24 юли, а Българската – на 11 юли.

Според някои изследвания Олга е внучка на княз Борис I, дъщеря на Ана – сестрата на цар Симеон. Тя е родена в столицата Плиска и в памет на родния си град дава името му на основания от нея руски град Псков (първоначално наричан Плъсков). Нейните правнуци, Борис и Глеб – синове на Покръстителя на руския народ Св. княз Владимир от българска наложница на име Маруша, са убити от противници на Христовата вяра в ранна възраст. Те са канонизирани като първите руски светци. Мощите им са пренесени на 2 май – датата, на която умира княз Борис I, което е още едно доказателство за връзката с България.

И беше радост велика!

Българинът Михаил, митрополит Киевски и на цяла Русия, и покръстването на киевчани

Смоленски епископ Нестор

Основният извор за живота и дейността на руския първойерарх Св. Михаил е Йоакимовската летопис – единственият писмен паметник, оставен от съвременник на руското покръстване.

Доместикът на източните сходи във Византийската империя Варда Фока, магистърът Евстатий Малоин и други ромейски първенци, недоволни от управлението на император Василий II (976-1025), на 15 август 987 г. се събират в Харсиан, главен град на кападокийската област в Мала Азия, и вдигат бунт за сваляне на василевса. Варда Фока е провъзгласен за император, като му слагат диадемата и други отличия на императорската власт. След голям успех в малоазиатските провинции въстаниците обмислят как да обсадят и превземат добре защитения Константинопол. Изплашеният законен император Василий II се принуждава да се обърне за помощ към могъщия руски княз Владимир Светославович (980-1015). Пратениците на императора пристигат в Киев през зимата на 987-988 г. и водят преговори не само от държавен характер, но и по църковни въпроси. През пролетта на 988 г. Владимир изпраща на помощ 6-хиляден руски отряд. Тогава именно киевският княз провозда делегация, която да помоли „царя и патриарха“ за изпращане на митрополит и други духовници, които да покръстят руския народ на разбираем от русите език „по руски (славянски) сценарий“, както се изразява акад. Б. В. Раушенбах (сп. „Комунист“, кн.12/1982 г.).

Цариградската патриаршия по онова време е оня международен авторитет, към който се обръщат с въпроси хазари, сарацини, моравци, българи и получават напътствия в своите духовни нужди. След неуспешния опит в 957 г. на княгиня Елена-Олга (945-964) да види каноническото устройство на нарасналата киевска християнска община с това дело се заема нейният любим внук княз Владимир. Той добре съзнава, че чрез християнската религия ще може да обедини в една народност различни племена в своята държава, дакрепи княжеския си престол с християнското учение за дадена му от Бога власт и като християнски владетел да бъде приет от гордите Константинопол и Рим в семейството на тогавашните културни европейски народи.

Със знанието на императора и с благословението на тогавашния цариградски патриарх Николай II Хризовберг (984-995) в края на юли 988 г. в Киев пристигат митрополит Михаил, четирима епископи, много свещеници, дякони, певци от славянски, български произход.

Ето какво свидетелства Йоакимовата летопис:

„И проводи Владимир пратеници до царя и патриарха в Цариград да искат митрополит. Те много се зарадваха и изпратиха митрополит Михаил, мъж много учен бого-

„Св. Митрополит Михаил“, стенопис от храм-паметник „Рождество Христово“ край гр. Шипка (1959). Худ. Николай Ростовцев, Карл Йорданов

боязен, българин, с него четирима епископи, много свещеници, дякони и певци славяни. Митрополитът по съвета на княз Владимир изпрати епископите в градовете Ростов, Новгород, Владимир и Белгород. Те тръгнаха по руската земя с велможи и Владимирови воини, учеха людеите и кръщаваха със стотици и хиляди. Някъде хората роптаеха, но пак се кръщаваха – поради страх от войниците...“

Предполага се, че митрополит Михаил и епископите са български архиереи, загубили епархиите си при падането на Източна България под византийска власт в 971 г. И с тях като подвластни се разпорежда цариградският патриарх. Кръщението на киевчани става на 1 август в река Почайна, приток на Днепър, а след това е покръстеностаналото население в други руски области. Десетки години порано от официалното покръстване на Киевска Русия има вече локални покръствания на руси от български проповедници мисионери и тук-там християнски храански храмове („Св. Пророк Илия“ в Киев, „Св. Преображение Господне“ в Новгород), в които богослужението се извършва на старобългарски, славянски език.

С тая именно ситуация княз Владимир настоява да се съобрази Византия и да изпрати българи за официалното покръстване на русите през 988 г., а не гърци. Проф. Валерий Погорелов пише:

„Няма никакви следи, че в Русия е имало гръцко богослужение, гръцки книги, гръцко писмо! Най-древните книги, донесени в руска земя и запазени там, не са гръцки, а български! Де са се дянали всички гръцки книги, ако действително е имало такива в древна Русия?“

Възоснова на „Житието на Ростовския светител архиепископ Леонтий“, на „Свободната летопис“ от Л. И. Лейбович, на „История на руската йерархия“ от архиеп. Амвросий и на други извори узнаваме имената на архиереите, дошли с митрополит Михаил в

киевска Русия: Йоаким епископ на Новгород, положил начало на взелата неговото име Йоакимовска летопис; Теодор – епископ на Ростов; Тома епископ на Владимир Волински; Никита – епископ на Белгород. Бележитият руски историк акад. Сергей Соловьев пише:

„И митрополит Михаил, и първите наши руски епископи били българи.“

Киево-Печорският патерик ни уверява, че Св. Михаил е първият митрополит на Киев, дошъл на покръстването на Русия. Но след пристигането в Киев през 1037 г. на първия гръцки митрополит Теопемт (1037-1051) по негово нареждане започнало прередактирането на руските летописи и жития. Светотатственото дело на гръцкия интерполатор продължава с векове от неговите послушни следовници. Затова известията в руските летописи за Св. Михаил, за официалното покръстване на руския народ, за българите са така объркани и на места противоречиви.

Ето какво свидетелстват руски летописи за Св. Михаил:

„Михаил, митрополит киевски и на цяла Русия. Тоя митрополит беше много учителен и премъдър... кротък, смирен и милостив, но когато беше потребно, ставаше страшен и дори свиреп. Княз Владимир му отдаваше чест и преби-ваваше с него в съгласие и любов... И кръсти митрополит Михаил синовете на Владимира, боярите, народа в река Днепър... И беше радост велика! Княз Владимир, по съвета на своя отец митрополит Михаил, отвори училища за утвърждаване на християнската вяра и събра деца за книжно обучение... той издигна много църкви, ръкоположи много свещеници и дякони...“

Синодичите на Киевския и Новгородския Софийски събор именуват светителя Михаил „първоначалник“ и „първопрестолник“.

Авторът е дългогодишен предстоятел на Българската православна църква в Москва през 70-те години на миналия век

Молебен на Орлово гнездо

Руската православна църква в освободителното движение на България

Руското духовенство придружава войската още от нейното начало като винаги е на молитвена стража, особено при критичните боеве на връх Шипка и при Плевен.

На 9/21 август 1877 г. руският свещеник на 5-та опълченска дружина отец Константин Белевски сред грохота на боя, в осем часа сутринта, под Самарското знаме, пред ликовете на Иверската Св. Богородица и Св. Кирил и Методий, извършва върху скалите на Орлово гнездо молебен с водосвет като поръсва всички свои духовни синове – българи и руси.

Най-деен за събиране на помощи за пострадалите български семейства след Априлското въстание през 1876 г. е Орловският и Севски митрополит Макарий. Той произнася много проповеди като многократно припомня страданията на българите и техния просветителски принос към Русия. На 21 юни с.г. той пръв предлага създаването на благотворителен комитет с подобна цел. В своите слова непрестанно говори за Светите братя Кирил и Методий и българите:

„Ние, русите, от българите се научихме на славянски език и славянско богослужение. Ние от тях получихме свещените книги – предмет на нашата вяра и спасение. С тях имаме едни и същи славянски просветители Кирил и Методий. В името на тези първи просветители нека подадем ръка за помощ на страдащите българи.“

На 15 юли 1877 г. в деня на Св. благоверен и равноапостолен княз Владимир, в многострадалния Севастопол, където по предание се смята, че покръстителят на русите приема Св. кръщение, в своето „Поучение за бедствията на славянските народи под турците“ неизвестен свещеник отправя призив за помощ към тях като припомня:

„Можем ли да оставаме равнодушни пред такова варварство и опустошение на една страна, сродна нам по вяра? Българският народ ни е сроден народ по вяра и език. Ние, русите, от българите сме получил предметите на нашето спасение – Священното писание и богослужебните книги на свой роден език. Ние с тях имаме едни и същи просветители Светите братя Кирил и Методий. Именно този сроден нам народ, задавен от срамно робство за векове, унижен и обезчестен, е въстанал в защита на своята религия и независимост.“

В неделя на 18 юли 1876 г. в храма на Угловската станция по Николаевската железопътна линия в

Новгородска епархия свещ. Михаил Тихомиров в своето „Поучение за страданията на славяните“ заявява:

„Надалеко от нас, зад пределите на отечеството ни, под властта на турците живеят славянските племена, които са ни сродни по кръв и вяра. Светите братя Кирил и Методий са наши общи просветители, молитвеници и ходатаи пред Бога.“

На 25 юли 1876 г. в своето „Слово за помощ на славяните“, протоиерей Евгений Остромисленски от град Орел изтъква:

„От българите ние, русите, при великия княз Владимир за пръв път узнахме за православната си вяра. От тях ние получихме най-скъпоценното от всички съкровища – словото Божие на славянски език. На техния език се извършват богослужебни служби и всички тайнства на Светата църква. На тях всеки един от нас е задължен за това, че не се е родил езичник или мохамеданин, а православен християнин.“

На 27 юли 1876 г. в деня на Св. великомъченик и целител Пантелеймон и Св. Седмочисленици архимандрит Атанасий, ректор на Минската духовна семинария, произнася обширно слово с исторически преглед. В него той заявява:

„Нашиите просветители Св. Св. Кирил и Методий дадоха на нас, русите, азбука и ни научиха на грамотност и писменост – тези две първи и необходими условия и началки на всяка образованост. Как ще се отблагодарим на своите предишни учители и наставници, като смятаме себе си за най-просветени и научени на всяка премъдрост? Да, България освен това, като бе огласено по-рано от нас, с християнската проповед на славянските първоучители ни храни с духовния хляб като ни доставяше произведенията на християнската писменост. Мислим ли ние, че вече сме се разплатили с нея за това просветително влияние с тези приноси, които още от времето на постигналото я турско иго ние сме привикнали да изпращаме в обеднелите ѝ храмове, а след това и в бедните ѝ училища?“

Не остава назад и старообрядческото духовенство.

А на 2 август 1876 г. в деня на Св. Василий Блажени проповедникът също не забравя да припомни приноса на българите:

„Те биват наказани за греха, че са православни, че са единовърни и единоплеменни с нас, че най-накрая някога и те самите чрез своите предци са ни оказали безценна услуга като са просветили нашите деди и прадеди със светата вяра Христова...“

На 16 август 1876 г. на празни-

ка за пренасяне неръкотворния образ на Иисус Христос от Едеса в Константинопол Орловският и Севски епископ Макарий отново извършва благодарствен молебен. В своето слово той казва:

„В лицето на Кирил и Методий славяните имат право да се наричат не само наши братя, но и наши първоучители и просветители. Близкото им отношение към нас донякъде беше забравено или затъмнено, но неотдавна, по повод на новото хилядолетие, на Русия то бе отново разяснено...“

В същия ден в село Болшое, Углички уезд, Ярославска епархия, свещ. Суботин събира енорияшите в черква, за да ги прикани да се помолят за воюващите братя славяни:

„Недостойно ще бъде да носим името последователи на Христа, ако не им помогнем сега. Ние знаем, че от тези славяни сме получили просвета и първата руска азбука в лицето на двамата братя Св. Св. Кирил и Методий, а това ние сме длъжни скъпо да ценим!“

Руските архиереи не само произнасяли проповеди, но и отправяли препоръки към повереното им духовенство „по-близо и по-подробно за запознат енорияшите си с историята и бита на братята славяни като обяснят, че те говорят на език, който е близък на нашия църковен език, че там е направен преводът на светите книги на славянски език от нашите славянски първоучители Кирил и Методий.“

Най-много приносът на балканските славяни за просвещението на русите е подчертаван и в Астраханска епархия. На 1 октомври 1876 г. на празника Покров на Св. Богородица свещ. Александър Зорин от църквата „Въведение Богородично“ казва:

„Ние получихме някога от нашите братя славяни нашата писменост, нашето църковно образование и превода на свещените книги...“

А дни след това председателят на Четире-Бугоринската Николаевска църква свещ. Петър Реверсов изрича поучение, в което се казва, че братята славяни „говорят език, близък до нашия църковен език, а преводът на свещените книги на славянски език е направен от славянските първоучители Св. Св. Кирил и Методий...“

На 28 октомври 1876 г. свещ. Петър Началов от село Кислово, Царевски уезд, Астраханска епархия, говори в подобно поучение:

„Всички те са наши стари братя славяни. Стариши са те затова, че преди нас са просветени със светлината на християнското учение, сиреч преди нас са възприели християнството, а светите равноапостолини братя Кирил и Методий, първите просветители на славяните, за тях именно съставиха славянската азбука и преведоха всички свещени и богослужебни книги на славянски език, а те впоследствие предадоха на нас тези книги, по които ние и днес извършваме църковното богослужение и всекидневно възнасяме своите прошения.“

Казанска икона на Пресвета Богородица (X в.)

Затрупаната черква

Родопското село Паталеница се намира на 15 км югозападно от Пазарджик. Близко до него са село Баткун и едноименният манастир. По тези места е имало оживено човешко присъствие през античността. През Средновековието тук се е намирала граничната крепост Баткунион, изградена вероятно през XII век, останки от която са запазени и до днес. Тя е пазела проходите Средец и Пълдин. Близко до крепостта е построена черквата „Св. Димитър“. Според преданието, запазено и до днес, преди нашествието на османските турци през XIV в. тя е била засипана с пръст. С други думи „куртулисала се“, затова народът я нарича „Св. Куртулешица“. С времето големият хълм обрасва с бурени и храсти. В средата на XIX в. черквата е разкрита. Някакъв селянин вързал магарето си на една череша, която растяла до могилата. Случайно той видял метален къс, който стърчал от земята. Разровил го и открил заровен кръст. Тогава местните хора си спомнили преданието за затрупаната черква. Чорбаджи Петър Гагов уредил тя да бъде разкопана. През 1870 г. тя била преустроена и приема за патрон светеца-воин Св. Димитър Солунски. Друга легенда разказва как един пастир видял зейнала голяма дупка на могилата. Селяните спуснали в нея двама мъже с въжета. Когато излезли горе, те разказали, че видели черква с икони и стенописи.

През 1965 г. акад. Кръстю Миятев и Нели Чанева-Велева изследват архитектурата на черквата и отнасят нейното строителство към края на XIII и началото на XIV век. През 1975 г. проф. Атанас Божков, след като прави сравнения с подобни паметници на културата в Гърция, Италия, Македония, датира изграждането и изписването на черквата към края на XII век. Той свързва създаването ѝ с царуването на българския владетел Иванко, който строил и въоръжавал крепости по северните склонове на Родопите. Възоснова особеностите и белезите на архитектурата и стенописите изкуствоведът Николай Клисаров дава още по-ранна датировка на черквата – края на XI в. и началото на XII в., по време на византийското владичество в българските земи. В своята книга „Татар-Пазарджишката кааза“, издадена през 1870 г., Стефан Захариев пише, че на мястото на сегашната е имало по-стара черква „Св. Пантелеймон“, която дава името на село Паталеница. Той свързва създаването ѝ с византийски велможа на име Григорий Куркуа, поради което народът я нарича също „Св. Куркулешица“. Свидетелство за това е мраморна плоча с надпис „Направи се от Григорий, протосватарий и дукс на Пловдив Куркуа, 1090 г.“, съхранявана днес в Националния археологически музей в София. Той разчита върху стените на светилището и надпис с името „Димитър“ на гръцки език.

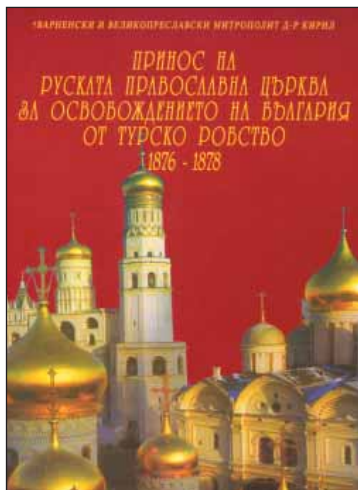
Вътрешните стени и сводове на черквата са били изцяло покрити със стенописи. Фрагменти от тях са оцелели до наши дни. Изобразени са около 70 сцени и фигури – „Възкресението на Лазар“, „Възнесение Христово“, „Преображение Христово“, „Възнесение Христово“, „Преображение“, Св. Георги, неизвестни светци с богато украсени дрехи и характерни жестове на ръцете.

През 1956 г. черквата „Св. Димитър“ е обявена за архитектурен паметник на културата с национално значение, а през 1971 г. след проучването на изключително ценните стенописи – и като национален художествен паметник на културата.

В момента черквата се реставрира.

Предвижда се след реставрацията на черквата в нея да има богослужения само на патронния ѝ празник Димитровден.

Никола Колев, Сийка Златкова, Радослава Велева

Корицата на книгата, издадена през 2003 г.

Олтарът на Търновската Велика лавра „Св. 40 мъченици“
Снимка Здравко Николов

Представяне на фототипното издание на Манасиевата хроника

Папа Бенедикт XVI приема изданието

Георги Пирински, акад. Васил Гюзелев и проф. Петер Шрайнер
по време на промоцията в Парламента
Из архива на Народното събрание и Център „Проф. Иван Дуйчев“

„При този Цар Михаил и при неговата майка българите се покръстиха. Оттогава досега са изминали 511 години...“

...
Някога впрочем не зная как, сестрата на българския княз беше пленена от гърците и беше предадена в царския двор и беше кръстена и научена на книга. По време на царуването на тези царе имаше голям мир между гърци и българи и тя беше заменена за някакъв болярин, Теодор Куфара. Когато се върна, не преставаше да поучава своя брат във вярата Христова, докато го покръсти. Когато той се покръсти, българите въстанаха срещу него и искаха да го убият, защото остави тяхната вяра. Но той като излезе на бран, победи ги и оттогава един покръсти доброволно, а други насила.“

Приписка от Манасиевата хроника

Отново в България

Фототипно издание на среднобългарския илюстриран превод на хрониката на Константин Манасий

За първи път в България се представя цялостно цветно фототипно издание на илюстрирания среднобългарски превод на Хрониката на византийския писател Константин Манасий.

В науката са известни вече 117 гръцки преписа на хрониката (до 1999 г. се знаеше за 60) и 7 славянски (български, руски и сръбски). В настоящето издание са описани два нови, неизвестни досега фрагмента от славянски ръкописи.

Илюстрираният среднобългарски препис на хрониката се съхранява във Ватиканската Апостолическа библиотека (Cod. Vat. Slavo 2). Преписът е един от ръкописите, постъпили в библиотеката още от нейното създаване и е пергаментен кодекс от 1344-45 г., съдържа 206+1 листа и 69 миниатюри. Много от миниатюрите са на цяла страница и представят важни събития от българската история.

Константин Манасий е византийски писател, принадлежал към образования кръг от книжовници и философи около Ирина Комнина, съпруга на Андроник Комнин, който е трябвало да наследи византийския престол от баща си Исак Комнин. Поради преждевременната му смърт император става неговият брат Мануил Комнин, а Ирина е обвинена в заговор срещу новия император и изпратена на заточение. Тези събития са намерили отражение на страниците на хрониката, която започва със Сътворението на света и завършва с времето на император Никифор Вотаниат (1081). В края на летописа са упоменати и тримата велики представители на династията на Комнините. Смята се, че хрониката е писана по поръка на самата Ирина Комнина и е трябвало да бъде настолна книга на нейния съпруг в качеството му на нов император.

Българският превод на тази византийска творба е известен в седем преписа. Копието от Ватиканската библиотека е единственият в света илюстриран препис на Хрониката и е поръчан от българския цар Иван Александър. В него са поместени изображения на Иван Александър, на оплакването на сина му Иван Асен на фона на столицата Търново. В духа на епохата е представено и приемането на душата на младия цар в рай. Като апотеоз на владетеля е поместена миниатюра, в която Иван Александър получава короната си от пророк Давид. В края на ръкописа има династичен портрет на царя и синовете му. В илюстрирания препис са включени и редица миниатюри, свързани с българо-византийските отношения, сред тях е и прочутото изображение на хан Крум, който вдига наздравица с чаша, изработена от черепа на император Никифор.

Фототипното издание е завършекът на един многогодишен проект, започнат още приживе от проф. Иван Дуйчев с подготвеното от него черно-бяло фототипно

„Покръстване на русите“. Миниатюра в Манасиевата хроника (XIV в.)

Дон Рафаеле Фарина

Префект на Ватиканската Апостолическа библиотека

Надявам се, че това издание няма да бъде само научен факт. Същият дух – от друго време и при други обстоятелства – който откриваме в ръкопис Vaticano slavo 2, в мъдростта на владетеля, който го е поръчал, в действията на кардинал Исидор Киевски, би могъл да се превърне в знак за общата ни грижа и отговорност при опазването на нашето културно минало.

Николаос Хайдеменос

Директор на издателска къща „Милитос“

С това издание ние даваме нова насока на нашата работа. Бихме искали да представим писмените паметници на народите и националностите, които са били в досег с гръцката култура и са преживели заедно много столетия и в мир, и във война. Факт е, че днес при новите условия, създадени от Европейския съюз и международната политика като цяло, развитието на разбирателството и контактите между хората е първостепенна задача за всички нас.

издание на хрониката и впоследствие – издание на миниатюрите на няколко езика.

Изследователската работа по текста беше продължена в Център „Иван Дуйчев“. Томът с научните студии, съпровождащи фототипната част, е осъществен изцяло под научното ръководство на учени от Центъра със съдействието на Ватиканската Апостолическа библиотека и лично на нейния префект Дон Рафаеле Фарина, както и на издателска къща „Милитос“, Атина. Тиражът е ограничен – 362 номерирани и подписани екземпляра.

Изданието включва фототипна част, която възпроизвежда ръкописа в неговите автентични размери, цвят и състояние, придружена от отделен том с анализ на илюстративния цикъл от проф. Аксиния Джурова и представяне на среднобългарския превод от ст.н.с. Вася Велинова. Включен е и превод на целия текст на хрониката на съвременен български език като всички исторически лица, събития и топоними са идентифицирани и коментирани. Указани са също липсите в превода спрямо гръцкия оригинал и редакторските намеси на българския преводач.

Научни консултанти на проекта са проф. Агамемнон Целикас, директор на Института по палеография и История към Националната банка на Гърция и проф. Петер Шрайнер, президент на Световната асоциация на византистите.

На 11 май т.г. изданието беше

тържествено представено в зала „София“ на Народното събрание. Първият екземпляр бе подарен на папа Бенедикт XVI по време на традиционното посещение на българската парламентарна делегация във Ватикана, водена от председателя на Народното събрание Георги Пирински.

Издателство „Милитос“, Атина, е специализирано в публикуване на фототипни издания на ценни ръкописи, съхранявани в големи световни хранилища. То е осъществило фототипни издания на Картите на Птоломей, Лекарственника на Диоскорид, Пурпурното евангелие от о-в Патмос (части от което се съхраняват и в Санкт Петербург), Хрониката на Йоан Скилица, византийски писател от XII век. Друга насока в неговата дейност е издаването на фотографски албуми, посветени на градове с културно-историческо значение, като напр. Йерусалим, Атина, Вергина, Истанбул (със специален том, посветен на християнските археологически обекти от някогашната столица на Византия – Константинопол).

Настоящото фототипно издание на хрониката на Константин Манасий, преведена на български език през XIV в. за цар Иван-Александър за първи път възпроизвежда в цвят целия ръкопис. Представянето на тома е част от програмата на Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“.

Информация на Центъра „Иван Дуйчев“.

Непресъхващ извор

Четвероевангелието на Цар Иван Александър в пълно дигитално факсимиле

Монах Симон Писмописец

„Слава на Бога, прославен в Св. Троица, който изпълва всяко добро начинание, що се начева за него, и дава начало и край.

Написан бе този животочен извор на новата благодат на пресладкото учение на Христа и неговите божествени самовидци, ученици и апостоли, наречен Четвероблаговестик не само по външен шар и злато, или пресукан лен, или по украса с камъни и бисери, но и по излияние на вътрешното божествено слово, откровение и проявление. Като го потърси, благоверният, христолюбивият, превисокият и боговенчаният самодържец Цар Иван Александър го намери подобно на светилник, положен на тъмно място и забравен, поставен в нерадение от старите царе. Този христолюбив Цар Иван Александър го намери с божествено желание и като го изяви евангелието биде преведено от гръцки слова на нашата славянска реч и бе положено за показ. То биде обковано отвън с позлатени дъски, а вътре биде украсено художествено от живописци с животворни образи на Господа и на неговите славни ученици, изписани със светли шарки и злато. Това бе сторено за утвърждение на неговото царство...

Тогава Иван Александър владееше скиптѐра на българското и византийското царство заедно със своята благоверна, боговенчана и новопросветена царица госпожа Теодора... и със своя роден и превъзлюбен син Цар Иван Шишман...

В годината 6864 от Сътворението на света (1355 – 1356 от новата ера), индикт 9-и.

А този, който написа тази книга, се нарича монах Симон, роб на Господина моя цар.“

Послеслов в Лондонското евангелие,
Лист 274-275

В Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ бе представено мултимедийно чрез дигитален диск Четвероевангелието на Цар Иван Александър, съхранявано в Британската библиотека в Лондон. Директорът на библиотеката проф. Боряна Христова потвърди с каква почит и благоговение се отнасят служителите в Лондонската библиотека към Четвероевангелието, в което тя е имала възможност да се убеди лично. България встъпва в Европейския съюз със своята азбука-кирилицата - през следващата 2008 г. това събитие ще бъде представено в английската столица на изложба с избрани страници от търновския ръкопис.

Дискът съдържа пълно факсимиле на всичките 286 листа пергамент на ръкописа с 367 цветни миниатюри, минимизирани четворно с техническа възможност да бъдат увеличавани, като е съхранена автентично патината на времето. Разпространява се във Великобритания и България в училища, университети, научни институти, читалища и другаде.

Проектът е осъществен в сътрудничество с големи европейски книгохранилища и архиви: Френската национална библиотека, където се пази паралелен първоизточник на ръкописа от XI век, създаден в Студитския манастир в Константинопол; Ватиканската апостолическа библиотека, която е осигурила достъп до оригинала на Манасиевата летопис – друг илюстриран български ръкопис от XIV век; Библиотеката „Медичи“ във Флоренция, Италия, библиотеката на Рилския манастир. Особена благодарност авторите дължат на ръководителя на ръкописния отдел на Британската библиотека д-р Скот Маккендрик, византолог, и директора на издателския отдел Дейвид Уей.

Проектът е осъществен от „КЕЙТ“ ООД с генерален мениджър инж. Живко Желев, чрез пряко заснемане на целия оригинал на ръкописа в Британската библиотека.

„Изгонване на търговците от храма“. Миниатюра в Четвероевангелието на цар Иван Александър

Писаното остава

„Неизследимата висота на божествените писания не идва просто до човешкия разум, но първом изисква чистотата и много разум и отдалечаване на всички скверни и светски неща.

А пък аз, скверният и неразумен, валяйки се в този суетен живот, не съм сътворил нито едно добро дело на този свят и не зная кое място ще ме приеме, сторих това дело лениво и неразумно. Но прочее, моля ви, заради казаното от Господа не ми въздавайте зло за зло, понеже не писа това Дух свети, но ръка тленна и смрадна. И на пишещия ръцете ще изгнийт и ще се стрият на прах, а писаното, макар и грубовато, са слова Божии и пребивават навеки.

Поради това, ако ли нещо е погрешно или неизправно, заради бедността на моя ум – защото моят ум се рееше другаде в лукави мисли – вие, на които Господ развързва ума, за да разберете писаното, прочитайки го, благославяйте, а не кълнете, та с вашата поправка и моят недостатък да се изправи, та негли Владиката ме избави от гнеената в онзи ден, когато ще дойде и ще рече: донесете делата, за да получите отплата.

Писана бе тази книга в дните на благоверния и христолюбивия господин Александър, който произхожда от две страни от царско коляно...”

Из „Осмогласник“ от времето на Цар Иван Александър.
Съхранява се в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

В. „Дейли телеграф“, Теренс Мълали

„Четвероевангелието на Цар Иван Александър е най-ценната, достигнала до нас книга, създадена в България, която е сред най-хубавите в колекцията на Британската библиотека, и представлява един от най-забележителните средновековни ръкописи изобщо. Паметникът ни припомня времето, когато България е била една от водещите страни в Европа. Този чудесен ръкопис дължи много на своите византийски първообрази, но съдържа елементи от самия живот и една непринуденост, характерна за българските миниатюри от онова време. Цар Иван Александър е изобразен в интимен разговор с четиримата евангелисти. По времето на Второто българско царство Търново, където е създаден ръкописът, е едно от най-значителните културни средища в Европа. България наистина е спомогнала за извисяването на европейския дух, а днес българския народ е избрал в наше време път, твърде далечен от религиозния унес на средновековните писци.“

Из рецензия за изложбата на старобългарски и славянски ръкописи от Британската библиотека (1977).

„Св. Петка-Параскева Търновска“.
Стенопис в параклиса „Св. Архангели“ на Рилския манастир (1845)

Шишмановият бряст на Царевец

Казват, че в последните дни от отбраната на Търново цар Иван Шишман тръгнал да направи последна обиколка на Царевец. Видял стражите на крепостта, заспали пред голям огън. Умората ги надвила, тъй като през целия ден се сражавали да опазят столицата на българското царство. Царят тихо прошепнал: „Снете, снете още малко в мир“. Взел една от горящите главни, забол я в земята и произнесъл: „Ако тая главня покара зелени листи, пак ще имаме свое българско царство.“

Думите му се предавали от уста на уста. След столетия главнята се разлисвила, от нея израснал голям бряст и българският народ повярвал, че скоро ще възвърне свободата си.

Говорят също, че и отец Матей Преображенски е ходил да види бряста. Сетне разказвал, че той вече е пуснал зелено клонче. Турската стража гърмяла по него, когато наближавал до дървото. Ала куршумът не го хванал.

Народно предание от Търновския край

ЮНЕСКО – годишници на бележити личности и бележити исторически събития през 1993 г.

1100 години от свикването на Преславския събор в България (893), който въздига старобългарския език в достойнството на официален език за държавните институции и религиозно-богослужение. Поставят се основите на нова българска християнска държава.

Одобрено от представителите на 18 страни-членки.

26 ноември 1991 г.

Паметник на Св. Св. Кирил и Методий в Одеса.
Скулптор Валентин Василев, снимка Валя Чрънкина

Светите братя се завърнаха в Черноморието

Розалина Евдокимова

За нас и нашите сънародници, които живеят в Украйна, на хиляди километри от родината си, двама родолюбиви българи направиха най-големия дар. Известните русенски бизнесмени – братята Пламен и Атанас Бобокови подариха монумент на други двама братя – светите Кирил и Методий. И това се случи в Одеса пред един от корпусите на Държавния университет „Иля Мечников“, най-старото висше учебно заведение, в който са учили и много известни и велики българи. „С брат ми си казахме, че би било нормално точно тук, в южната перла на Украйна – Одеса, да има паметник на Светите братя Кирил и Методий, защото това допринася нашите сънародници да се чувстват горди и по-съпричастни към своя род.“ – каза Пламен Бобоков, единият от дарителите.

Когато термометрите в Одеса показваха 34 градуса на сянка, родолюбивото събитие още повече стореши нашата кръв и ни накара да се гордеем, че ни има, че сме българи. Площадът пред одеската Алма матер се окача за тесен да побере съпричастните на вълнуващото събитие. От всички краища на Украйна наши сънародници се бяха стекли да видят и сложат цветове пред красивия паметник. Сред насъбралите се имаше не само хора на възраст, а и малчугани, облечени в народни носии и в най-новите си дрехи, развълнувани не по-малко от възрастните. От българска страна пристигнаха вицепремиерът и министър на образованието Даниел Вълчев, заместник-председателят на Народното събрание Петър Берон, депутатите Пламен Славов, Любви Местан, проф. Андрей Пантев, Александър Каракачанов и тяхната колежка от Европарламента Маруся Любчева, Русенският митрополит Неофит, писатели и общественици. Ректорът на Одеския университет акад. Валентин Сминтина, вицегубернаторът на Одеска област Борис Звягинцев и Измаилският митрополит Агафангел, срещнаха скъпите гости. А българската общност в Украйна се водеше от Антон Киссе. Особено затрогващ момент настъпи, когато всички се спуснаха да кичат паметника с цветя – не протоколни венци, а букети, набрани от градините или просто едно цвете, когато деца на възраст около 7-8 години, празнично облечени и понесли голям портрет на Светите братя, се наредиха да си направят снимка пред близо триметровата скулптура.

За творбата скулпторът Валентин Василев каза, че е един от най-интересните му проекти и истинско творческо предизвикателство. „Съзнателно не съм се интересувал колко техни паметници има и къде се намират. Стигнах до решението единият от двамата братя да е седнал, а другия – прав, което прави композицията по-раздвижена. Безкрайно съм щастлив и развълнуван как не само възрастните, а и младите му се радват. За мен е чест и благослов поставянето на този паметник в Одеса, защото го желях много силно. И ето че се сбъдна“ – казва скулпторът.

Валентин Василев е прекарал известен период от време в САЩ, където е работил за едно от най-големите имена в Меката на киното Холивуд. Сред лентите, в които българският ваятел се е отличил подобаващо, са „Петият елемент“ на Люк Бесон с Брус Уилис, „Титаник“, „Ядрото“, „Годзила“, „Дълбокото спускане“ на Спилбърг, „Убий Бил“, „Батман“ и много други.

Ядро на опълчението

Съдбата на българите в Украйна и Молдова през Възраждането (1751-1878)

Проф. д-р Стефан Дойнов

Историята на българските преселници в Украйна и Молдова до ден днешен остава непроучена. А в съдбата на нашия народ този проблем заема изключително важно място, най-малкото поради обстоятелството, че в новите си поселения прокудените добиват възможност да живеят при съвършено различни условия. Вместо гнета и своеволията на турските поробители, те намират тук нов социално-икономически и политически ред, сред който отбелязват истински материален, а в известна степен и духовен напредък.

Трудно е да се посочи кога точно и колко българи за пръв път през Възраждането прекрочват границите на Руската империя. И все пак първите по-определени сведения датират от началото на XVIII век, когато по призива на Петър Велики в руската армия се формират военни отряди на бегълци от Мизия, Тракия и Македония.

За целенасочено системно заселване на българи обаче би могло да се говори едва от средата на XVIII век, когато голяма част от бежанците се заемат със стопанска дейност. Тогава към правото на чужденците да получават огромни парцели земя (по 600 декара на семейство) за вечно потомствено владение, са добавени нови привилегии – правото на свободно вероизповедание, освобождаване от всякакви данъци в продължение на 30 години, когато става въпрос за заселване на пустеещи земи и 5 години, когато новодошлите остават в градовете, освобождаване от военна и гражданска повинност, безвъзмездни парични помощи за строеж на жилища, известни права в местното управление.

Екатерина Велика продължава политиката на своите предходници Петър I и неговата дъщеря Елисавета. Тя успява да покачи преселническата вълна до забележителна висота. Така за времето от 1751 г., когато е обявен първият императорски указ за чуждестранната колонизация, до последното, Видинското преселение през 1862 г., в сегашните Украйна и Молдова се установяват повече от 100 000 българи.

В самото начало на XIX в. край Одеса възникват първите български селища Търновка, Голям и Малък Боялък, а в Херсонска и Таврическа губерния – Паркан, Кубанка, Кишлава и др. Що се отнася до невиджданото дотогава в Русия стопанско замогване на значителна селска маса, то несъмнено причините за това трябва да потърсим в режима на земевладеене, напомнящ за социалното битие на селянина от европейски тип, но във всеки случай нямащ нищо общо с правата на милионите руски и украински мужици. Преселникът Йов Титоров пише:

„Тия права и преимущества, написани на пергамент, скрепени с подписа на министъра на вътрешните дела граф Кочубея и подпечатани с печата на Негово импера-

Княгиня. Худ. Иван Шишман

торско величество Царя, донесени в Болград от майора Малявински, се прочетоха тържествено и публично на българското население и се положиха от това последното в олтар на църквата за пазене.“

Най-благоприятно се отразяват новите социално-икономически и политически условия върху развитието на търговията. Освен широк вътрешен пазар, честите войни, по време на които се наблюда-

Ядрото на Българското бойно опълчение през Руско-турската война от 1877-78 г. съставят именно българите от Бесарабия, Таврия и Молдова.

ва нараснало търсене на храни и занаятчийски произведения, спомага и постоянно активизиращата се търговия с европейските страни. Превъзможнали първоначалните трудности след заселването, българите са в състояние да отделят и по някоя монета за духовното и политическо развитие, както за собствените си колониални селища, така и за своя поробен народ. След една продължителна

подготовка колонистите създават Одеското българско настоятелство, Кишиневското дружество за разпространение на грамотност сред българите, първата българска гимназия в Болград, Болградския революционен комитет, изиграли огромна роля преди всичко в културно-просветния живот на възрожденските българи. Нека не забравяме, че със средствата на двамата преселници Васил Априлов и Николай Палаузов през 1835 г. в Габрово отваря врати Първото светско училище у нас.

Що се отнася до политическото активизиране както сред колонистите, така и сред българите от поробените земи – спомагат и честите руско-турски войни през XIX век. Хиляди български доброволци с готовност дават своята подкрепа за успеха на руското оръжие срещу общия неприятел. Хиляди преселници стават свидетели на турските поражения и от година на година вярата в освободителната мисия на Русия се разгаря като могъща движеща сила в борбите им за национално избавление.

Прокудени далеч от родните огнища, осъдени на тежка борба за своето физическо и духовно оцеляване, в продължение на повече от 125 години, десетки хиляди колонисти дочакват освобождението на Отечеството през 1878 година.

Ала в освободените български земи се завръща само малка част от интелигенцията, заела своето достойно място сред строителите на модерна България. Повечето от тях остават да живеят в далечната украинска и молдовска степ, в тази земя, която никога не бе поглъщала кръвта на храбрите Аспарухови войни, нито костите на славните хайдучки войводи, останали да живеят в техните стари робски песни.

Символ на цяла епоха

Граф Николай Игнатиев и освобождението на България

Проф. д-р Андрей Пантев

Говорейки за граф Николай Павлович Игнатиев, ние можем да говорим и за Русия, и за православие, и за една война, която беше най-честната война в историята на династията Романови, сравнима само с Отечествената война срещу Наполеон, но по мащаби, по преклонение, често пъти надвишавайки я като европейско събитие.

Когато в Кишинев през 1877 г. беше обявен Манифестът с единствена цел да се освободи България, в най-близката европейска столица – Виена, се събраха повече журналисти, повече дипломати, отколкото по време на неотдавна завършлата през 1871 г. Френско-пруска война, която преразпредели европейската карта. Особено на тази война беше, че не се преследваха други цели (ако е имало и други цели, то те бяха второстепенни) – освен освобождението на един мъченически християнски народ, който лежеше в основите на православната цивилизация, който блестеше със своето средновековно книжовно великолепие, и в същото време беше забравен.

Русия вършеше не само велика освободителна мисия, тя осъществяваше велика европейска идея. Русия беше далеч-далеч по-европейска страна, отколкото Западна Европа, отколкото Средна Европа, които нехаеха за нашите страдания, нехаеха за нашите мъки.

Ние, българите, винаги знаем, че на политическата карта на Европа беше поставена една държава с име България и това беше заслуга на руската армия, руската дипломация, руската общественост и лично на Николай Павлович Игнатиев. Това никога няма да бъде забравено, защото това име става вечната парола и вечният символ на връзките между българите и Русия.

Когато българските мъченичества, кланетата на българите, опожарените църкви и опожарените села станаха известни на останалия цивилизован свят, на нас ни съчувстваха, за нас страдаха най-великите умове на Западна Европа – от Виктор Юго до Чарлз Дарвин, до Уилям Гладстон. Но ако не беше, ако не беше руската кръв, ако не беше руската дипломация чрез граф Игнатиев, Западна Европа щеше в най-добрия случай да ни устрои едно чудесно погребение и нищо повече. Никога това не трябва да бъде забравено. Защото наред с всички останали измерения на тази война, имаше едно особено измерение, един особен смисъл в нея – говореше се за истинската свобода, за истинското християнство, за истинската славянска чест.

Какво беше тогава Русия? Русия беше победена в Кримската война от 1853-1856 година. Русия се заканваше, по израза на Лев Толстой, тайно се заканваше на врага, защото общият тогава съюз между Франция, Италия и Англия заедно с Турция беше унизила руското достойнство. Руските крепости на Черно море бяха сринати, Русия

нямаше право да държи кораби на своето Северно Черноморие. Русия беше тласната да се развива в средноазиатска посока и изведнъж Русия се завръща в Европа не посредством комбинации с други европейски държави, а сама, поела един благороден риск, един благороден дълг най-сетне да създаде четвъртата славянска държава на

дали. Дизраели-Биконсфилд, тогавашният премиер-консерватор, заявява: „Може и да са убити 30 000 българи, но това не е причина Великобритания да измени на своите принципи и интереси на Балканите.“

Русия тръгна сама. С цялата вероятност да бъде подновена т.н. Кримска коалиция, с цялата вероятност да се създаде отново поредният антируски военен блок. Тази война не е само Шипка, тази война не е само Плевен, тази война не е само Сан Стефано – тя е едно величие на хора, които са тръгнали, съзнавайки какво може да стане,

„Граф Николай Игнатиев“. Худ. Иля Репин (?).
Портретът е подарен през 1912 г. на Софийското училище „Граф Игнатиев“ от графиня Екатерина Игнатиева.

европейския континент. Когато казват на външния министър Горчаков: „России надо перестать дуться“, Горчаков отговаря: „Россия не дуется, она собирает силы“. Точно в тази война Русия показа не само своята военна мощ, не само своите бойни възможности, не само цялата талантива плеяда от низши чинове, офицери, генерали, но показа и своя европейски облик. Английската кралица Виктория казва, че Англия няма да жертва честта и интересите си само защото българите били стра-

ако ходят на бойните действия замре и тогава река Дунав, вместо да бъде переправа за настъпление, може да стане непреодолима бариера за изтегляне на една победоносна, но вече губеща армия.

Граф Игнатиев е велик дипломат, чието име никога няма да бъде забравено и когато ние, славяните, шептим за майка Славяния, с ръка на сърцето си мислим за него.

Словото е произнесено при представяне на руското издание на книгата „Рицарят на Балканите. Граф Н. П. Игнатиев.“ от Калина Канева, Киев, 15 декември 2006 г.

Паметник на руския император Александър II на връх Шипка

Триумфът на посланика

Удивително се подрежда съдбата на книгата на голямата българска журналистка Калина Канева. На 13 октомври 2006 г., деня в който тя излиза от печатницата, е натоварена на самолет, доставена е в София и веднага попада в ръцете на своите създатели – авторката Калина Канева и Н. Лакичевич, която преведе книгата от български на руски (на български книгата още не е отпечатана). Шест дни по-късно, 19 октомври, в Руския културно-информационен център в София пред повече от 300 души се състоя представянето на книгата „Рицарят на Балканите. Граф Н. П. Игнатиев“ с участието и на авторите на проекта В. Благово и С. Сапожников.

През ноември авторката представи първо пред руски писатели и членове на Санкт Петербургското дворянско събрание своята книга в българското консулство в Санкт Петербург, а после и в Москва, в Българския културен институт. На московското представяне говориха Калина Канева, авторите на издателския проект, руски писатели, представители на Отдела за международни отношения на Московската патриаршия, потомци на Н. П. Игнатиев.

През декември в Киев успехът на представянето се повтори. В Българското посолство, за да почетат граф Н.П. Игнатиев, се събраха представителите на три славянски държави – Русия, Украйна и България. На събитието присъстваха авторката, преводачката, авторите на проекта, изявени редактори на поредицата, а също и живеещи в Киев потомци на незаслужено забравения руски генерал и дипломат.

През първите месеци на 2007 г. в България има няколко успешни представяния на книгата „Рицарят на Балканите“. Авторката показва и подготвената от нея изложба за граф Игнатиев в Стара Загора и Свиленград. През март Калина Канева посети в европейската част на Турция местата, свързани с дейността на своя герой Н. П. Игнатиев.

Книгата „Рицарят на Балканите. Граф Н. П. Игнатиев“ предизвиква голям читателски интерес и това не е случайно – нали авторката е посветила повече от 40 години за изучаването живота и дейността на тази велика личност.

www.nobility.ru – официален сайт на Руското дворянско събрание

Известната българска журналистка и писателка Калина Канева събира материалите за тази книга повече от 40 години. Да се възстанови не само биографията на големия руски държавен деец от XIX век, а духовния портрет на човека, застанал до извора на освобождението на България – подобна задача изисква от писателя-изследовател много по-голямо внимание и сили, отколкото обикновеното изброяване на важни събития, колкото и съществени да са те за неговия живот. Неслучайно Канева счита за свое хоби изследването на миналото и възкресяването на мъртвите, защото „отминалите поколения имат право на живот – живот след смъртта“. Събирайки зрънце по зрънце летопис за живота на великия руски генерал и дипломат, авторката ни запознава с неговото родословие. Той е свързан с аристократичните руски фамилии Голенищчеви-Кутузови, Голицини, Месчерски, Толстоеви.

Тя открива и пръснатите по целия свят негови потомци, събира документи, снимки, писма и записки, обикаля местата, където се е случвало да ходи Николай Игнатиев. Така от детайлите се изгражда живота не само на главния герой на книгата, но и на неговото близко обкръжение. Интересно е предадена историята на неговия приятел и съратник, достойната да бъде запомнена от потомците Екатерина Леонидовна Игнатиева, съпругата на граф Игнатиев, правнучка на Михаил Кутузов.

В. „Литературная газета“, бр.9/ 2007 г.

Паметникът на Васил Левски в Бердянск, Украйна.
Скулптор Росица Мишева

Левски в Таврия

Новооткрит паметник на Апостола в град Бердянск

Никола Караиванов

На 15 септември 2007 г. в гр. Бердянск, Запорожка област, древната Таврия, бе открит бюст-паметник на Васил Левски. Събитието съвпадна с отбелязването на 180-я рожден ден на града и 64 г. от освобождението му от германска окупация.

Скулптурният портрет на Апостола е дело на Росица Мишева и е дарение на таврийските българи от общинския комитет „Васил Левски“ във Велико Търново. Същият паметник е издигнат и в далечна Аржентина, в град Лос Бреняс, провинция Чако. Бюстът е отлят във фирма „Виваруж“ – София, с изпълнителен директор инж. Веселин Ружиков. Постаментът от полиран черен гранит е дарение от таврийския българин Сергей Желев. От страна на домакините, таврийските българи от Бердянск, организатор и деен помощник бе Лариса Савченко, председател на българското дружество „Родолубец“ в Бердянск.

За тържественото откриване на паметника от България пристигна делегация от Общобългарския комитет и Фондация „Васил Левски“, водена от д-р Стоян Джавезов, Дора Чаушева, директор на Националния музей „Васил Левски“ в Карлово и инж. Ружиков. Гости бяха Юрий Граматик, президент на Все украинската организация „Конгрес на българите в Украйна“, Дора Костова – главен редактор на българския вестник „Роден край“, който излиза в Одеса и се разпространява сред българите от Украйна и Молдова, г-н Никола Караиванов, председателят на дружество „Родолубец“ – София.

Вдъхновено слово за живота и делото на Апостола произнесе д-р Стоян Джавезов. Двамата с Лариса Савченко свалиха платното от паметника и многобройните гости поднесоха цветя пред него. Местен свещеник го освети. Добре познатият сред българите в Украйна и Молдова народен певец Илия Луков изнесе голям концерт на площада, който завърши с дълго българско хоро.

Авторът е председател на „Родолубец“- дружество за приятелство и културни връзки с българите от Бесарабия, Таврия, Крим и всички републики от бившия Съветски съюз.

Денят на народните будители

На 13 декември 1922 г. Обикновеното народно събрание гласува Закон за допълнение на Закона за празниците. По предложение на правителството на Александър Стамболийски датата 1 ноември се превръща във Всеобщ празник на заслужилите българи. По същото време на този ден Българската православна църква е почитала паметта на преп. Йоан Рилски Чудотворец.

Дякон значи служител

Свободата – чудото на Левски

Христо Буковски

„Св. Игнатий Старозагорски“. Стенопис в параклиса „Св. Архангели“ на Рилския манастир (1845)

то с кредото на Левски, нали?! И е ясно защо – първоначалното (още раннохристиянско) значение на званието дякон значело *служител* – не просто на определена йерархична структура, а служене на братята, на ближните, на всички хора, на цялото човечество. Несъмнено Васил Кунчев също е смятал, че дяконският му сан не отричал битността му на борец за свободата на българите. Когато отрязал монашеската коса, за да стане борец в току-що сформираната през 1862 г. Легията, българска войска в Белград, той се записал на новата си, вече кърваво-обетна служба, с монашеското си име и длъжност: „Дякон Игнатий“. Стига да имал случай, той веднага се включвал и в църковните ритуали като веднага нахлузвал расо, щом обстоятелствата го изисквали.

Щом станал дякон, той първо залегнал упорито на богословието.

През 1856 г. Левски постъпил в свещеническото училище на даскал Атанас Иванов в Стара Загора и се помни, че надминал всички по успех и старание. От времето на обучението му там са останали две тетрадки с толкова прилежни записки, че учените дълго изследваха дали това са неща, които той си е преписвал от книгите по теология или са негово собствено богословско творчество. Доколкото си знаем човека, дори да има цитати, те са преписвани творчески. Тогава е станал йеродякон и

тази „свещеност“, добавена към сана му, той е привнесъл и във всичките си сетнешни дела. Макар че никъде не я изтъкнал – държал да го знаят като Дякона.

А че бил човек с висока мяра и възвишена душа, явно виждали всички, щом вредом от все сърце го заобичвали. И как иначе – повече от всеки друг обречен на Бога човек той спазвал обетите си за целомъдрие, послушание и нестяжение (отказ от материални богатства), независимо дали в момента се явявал в битност на легионер, учител, знаменосец на чета или комитетски деец! Сигурно затова някак странно безусловно го открояваме от другите ни революционери. По друг начин го тачим. Какъв е той е посочил още народният ни поет Иван Вазов, съвременник на събитията: „*Селяните прости светец го зовяха*“. А преди да го каже той, геният Христо Ботев, смятан от мнозина за безбожник, го е вписал при светците в стенния календар за 1875 г., който издал за всенародна употреба.

Не само с дела – той и със словото си непрекъснато подчертавал за тия, които могли да го разберат, че съзнателно се стремил да попълни новия български светийски набор. „*И в Евангелието нали се казва – писал той до карловския чорбаджия Ганчо Милев: – Човече! Трябва да работиш за народа си до смърт и сичко да жертваш за него, там съм и аз! Ако ти умреш, нали и аз за тебе ся разнах!*“ Още по-близо до нещо, което скоро ще разберем за неговия духовен път, той ни превежда със следващото послание: „*Чисто народният чиялък бори са, до което вече време да избави своят си народ по-напред, па тогава нека гледа и на други! Ако той не случи, то трябва да умре в народната си работа!*“ Така пише той на вехтата войвода Панайот Хитов сякаш предчувства, че щом настане времето да се тръгне на оброчно смъртен бой за свободата на България, първо легендарните юнаци ще се погубят. И допълва недвусмислено: *Туй е праведното разсъждение*“.

Като всеки запътен към светостта – точно по правилата за встъпване във *великата схима*, за да достигне духовната степен *монах на ангелския образ* – и той приел ново, оброчно име, преди да поеме самотния си мъченически път. Но то пак не било на старец-наставник от църковния клир, защото земен наставник той си нямал.

В паметта на народа човек като него щеше да си остане *Лъвски*й може би и без съда, и без бесилото. Но пътят, който следвал, ги предполагал и затова той не се учрил при вестта за предателството – за да направи равностойно свято делото на бореца за национална свобода с подвига на светеца. Обикновено светостта на мъченика се доказва с чудеса, настанали след смъртта му. В това отношение Левски е равноапостолен – неговата християнска саможертва донесе избавлението на народа ни от иноверско иго.

Вълнолом у всекиго

Четири десетилетия габровски работници ваят паметник на Апостола край Соколския манастир

Разказ на Кою Янков

„Левски е вълнолом у всекиго от нас. Опора и граница. Позволим ли мътни вълни да го прехвърлят, ще настанат безредици, убийства, блудодеяния всякакви. Разсипва се всичко. Загиваме като хора и българи!“

Левски не е образ, а принцип. А Левски като принцип е: прави днес онова, дето ще бъде полезно за утре, за вдругиден и за по-нататък. И не само за теб, ами за другаря ти, за цяла България, за целия свят. Отделим ли се от принципите на Левски – ние сме свършили...

Най-важното качество на Левски е твърдостта, увереността. Единайсет точки в устава си пише – единайсет пъти пише за показание „смърт“. Без да се покашля! Ама не е бързал никога да отсъди. Ако е въпросът, той е можел да очисти Димитър Общи много лесно – да не пречи на комитетските работи... Друго негово качество е яснотата на целите и задачите, които си поставя. И горещината, с която се заема да ги осъществява.

И при владиката в Търново съм ходил за гипс. Той каза: „Аз нямам намерение да ме бесят заради един ваш гипс.“ Викам му: „Слушай! Вий сте владика и ви е страх. Той бил дякон и не го било страх. Аз не мога да я разбера тая! ...“ И ми затвори вратата.

Отидохме друг път при едного по просия за материал. „Аз, казва той, бях през войната в Унгария, та като ни нагнаха немците и се изпобухме по едно време щях да се самоубия. Ама като си спомних за Левски как е теглил, какво е правил, рекох си – ще издържа! Левски как е издържал. Той ми даде куража.“ Дюлгерин от Габровско беше, намерихме го на един строеж. Спря работа, слезе от скелята. „Ти, казва, знаеш ли – той си имал едно тефтерче. И там отчитал народната пара до грош. Не като днешните вагабонти.“ Щом разбра какви материали ни трябват за паметника – вземете, казва, колкото ви трябва – толкоз вземете; щом ви потрябват още, пак се обадете.

Ей такива хора са ни помагали. Неделно време почиват край нас работници – идват да носят вар, вода от реката. Имаше решение някакво от Окръжния съвет да ни дадат майстори. Никой не даде нищо... То е все едно да чакаш от пръч мяляко!

„Години се занимаваме все с тая работа. Хората гледат отстрана и ни се чудят: тия хора или са много луди – или са прави! Едно от двете...“ Хванали сме се за една работа – да размиваме охлювите. Можеш ли охлювът да се засмее. Нали ще му щръкнат рогата.

Отделим ли се от принципите на Левски – ние сме вече загинали, повтарям. Ставаме тяло без кости! Ще ни хване някоя политическа болест, ще клекнем и ще свършим. Ще се загубим като българи, няма да имаме тази устойчивост национална, тази твърдост на духа – да се борим за народното добро, да се борим за бъдещето. Нали той тъй казва: „България ще бъде чиста

и свята и ще свети като едничка държава в цяла Европа.“ Загубим ли тая перспектива – ние сме загубени. Духовно ще загинаем! А пък днес много материализираме нещата Мислим все дали сме си нахранили пъпа. Всеки гледа какво ще докопа в момента. А пък утре какво ще стане – не го интересува. Трябва да има някаква обща идея. Адамлък му казват турците. Човещина.

Като почнахме да правим пиедестала на паметника, до нас живееха турци, работеха по пътя. Повикахме ги да помагат. И им казваме: „Туй е за Бай Василя, на Васил Левски правим паметник.“ Един от тях каза: „А, щом е за Бай Василя, ще помогнем. Той е бил много добър човек. И за българи, и за турци е бил добър.“ Туй нещо няма да го забравя никога. Друг път пак ги викахме – и пак ни помогнаха.

Левски не е само за една епоха. Като идеолог на българщината той си остава вечен. Неговото дело има значение и за бъдещето. Стигнал е много далеч в своите копнежи и предвиждания за България. Левски е непрестанна цел. Теглил е всяка дума. На думи е, казва, едно, а пък на работа – друго. Днес е човек, утре магаре. Чети му писмата – друго не ти трябва! Всяка една дума в тях е заредена с голямо съдържание. Левски е имал и конституция. Ала много ценни неща са се забравили. Веднъж от невежество, втори път умишлено може би.

„Един професор от Харковския университет казва: малка програмка е написал Левски, уставна-нареда“ а в нея обединява няколко хиляди тома. Аз, казва, съм поразен. Дотогава смятах себе си за грамотен човек – откакто прочетох устава му, смятам се за невежа. Сиделников му е името.

Искаме да направим нещо голямо. Ама най-голямото, дето другите академици с него не се залавят. А пък най-голямото за нас е Левски! Е, можем и да рискуваме – няма какво да изгубим... Кметът Кандулков предложи да направим една фигурка на паметника 70 сантиметра висока и да я носим в София да я показваме на академичите. Отрекохме: „Не! Левски се прави само едно към едно.“

Левски е събрал качествата на най-добрите българи в едно. Хората са му вярвали, защото не е давал съмнение в думите си. Какво е казал пред съда: „Обикалях да давам на българите упование.“

Минават по пътя за манастира всякакви хора: минават луди, минават пияни запенени, дечурлига минават, турци и цигани. Никой досега не го е побутнал с пръст! Да го одраска нещо или пък да хвърли камък към него. Иначе видят ли нарисуван някой светец в черква все гледат да му избодат очите.

Намирали сме в краката му букети – буренчета, диви цветенца, от гората набрани. Подвикват му от пътя като на жив човек: „Бай Василе!“ И на всички им е мило.

Веднъж един овчар-каракачин тичаше подир овцете и като видя паметника извика: „Тоз, казва, Левски, бе! Аз го познавам. Бях в Бургаско и го видях в една гостилница на картина: те го бесят – той пет пари не дава.“ Позна го – а бяхме забулили главата му с едно зебло.

Друг път една жена вървеше с малко дете по пътя за манастира, внуче й беше сигурно. Попита ни: „Вие ли правите Левски? Много хубав ще стане. Радвам се, че е такъв, какъвто го знам от училище. Има нещо много живо в паметника и същевременно стабилно. Духовност има в него.“

Най-напред паметникът стоеше вътре в гайтанджийницата. Ама сме лакоми да видим Левски истински! Издигаме го – все ни се вижда нисък. Все не ни пълни окоото. Вдигаме го още нагоре. Расте пред очите ни като жив! Стигна тавана. Пробихме тавана – стигна до покрива. Пробихме и покрива, махнахме керемидите – и главата му се показа отгоре. Стоя тъй със седмици. Как не се намери фотография някакъв наблизко да го заснем...

Докато седеше паметникът в гайтанджийницата, стъклата на прозорците бяха здрави. Изнесохме го отвън, в гората. Строшиха стъклата на прозорците с камъни...

Трябваше да подчертаем непоклатимостта у Левски. Той е непоклатим в схващанията си за България. Това личи в неговата стойка, в погледа му, в жестовете му, в движенията на раменете му, в начина, по който си държи ръцете. Левски е безстрашен и много спокоен, но е и подвижен, пъргав. Уравновесен човек, верен на себе си и на народа. Ей тези качества следва да личат от фигурата му. Питали са ни защо го правим с потури. Готурите му не са с дъно, ами са пащи наречени „самоченки“. И царвулите му са „самоченки“ – сам си ги е правил. Тъй са ги наричали навремето. Били са леки – да може да бяга. Гайтаните на три места ги е връзвал, защото обичал да бъде стегнат. Е, носел е човекът и дрехи алафранга. Ала народът не си го представя такъв...

Имаше земетръс – Левски не помръдна, нашият Левски. Ние го оплитаме отвред с арматура, ала изглежда и нещо друго отвътре и отвън го държи.

Истинският Левски няма как да съживим, но искаме да направим онова, което народът мисли за Левски.

Додето я има България – все ще има нужда от паметник на Левски. Ходим да се кланяме на Божия гроб и Света гора, и не знам си къде надалеч. А те били у дома – ама не сме ги знаели!

„Габровският Левски“

Снимка Белчо Пехливанов.

Беше все весел

Христо Иванов Големия за Васил Левски

В самото начало на 1884 г. Захари Стоянов отпечатва в Пловдив първата биография на Васил Левски. Преди него за Апостола е писал само в-к „Селянин“ – една статия, печатана в четири броя през април 1882 година.

Христо Иванов изпраща на Захари Стоянов по повод на биографията няколко писма. Най-ценното от тях е писано на 24 април 1884 г. и съдържа скъпоценни сведения за Апостола.

„И главното: пееше и то все юнашки песни. Той имаше добър глас преди 1867 година, но после като се разболя в Белград през 1868 година, та го разпрах, отслабна му гласа“.

„Той вино, ни ракия, ни никакви питиета не пиеше; само чиста вода... На някои веселия насилствено допираше чашата с вино до устата си и се засмиваше; казваше: „Не мога да го пия...“

„При каквито хора отидеше – такъв ставаше. При орач искаше да оре, при градинар – да копае, само да не стои празен. Той казваше така: „Хем работи, та се храни, хем – и за народните работи...“ Той никога не обичаше да стои празен...“

„Най-важното: като останеше празен и няма нещо да работи, то правеше гимнастика. Взима нещо и прави фехтоване със сабя и тропничком скачаше...“

„Мразеше онези богати, които не взимаха участие в народните работи, а другите наричаше „хайвани“. Учените почиташе. Мустакатите мразеше – казваше: „Големи мустаци, а работа няма от тях...“

„Той докато не се научеше добре за някого предателя или шпионина, докато не го изпиташе чрез своите верни хора или сам не се запознае, не свикваше комитета да му реши съдбата“.

„За Левски не биваше човек добър, който му кажеше, че някой българин е булаш (омърсен). Не е лош човек той, но ще го възпитаем: нека го убедим да му докажем – и той ще бъде добър. Турците лоши ли са, когато се бият за своите права? Не са, те се бият за себе си, а ние ще се бием за нашите права...“

„Почитал Божеството. Той както беше навсякъде компрометиран, преследван, все се е причестявал всяка година и постеше, но само пред прости хора...“

„Доколкото аз го знаях, той не е имал никаква страст женска, защото повече са го пазели жени и все доколкото познавам са честни. И аз, който съм му препоръчвал квартирите – все честни и здрави хора, за което беше ми писал едно писмо благодарствено, но е изгоряло тук“.

♦ ♦ ♦

По време на Втората Белградска легия през 1868 година Левски заболява тежко. Другарите му го отвеждат в една частна къща и там двама лекари го оперират в стомаха.

„...той влачи раната си 1868-69-70-71-72 година, докато се затвори. Сам си пъхаше фитилите, сам се миеше... Ядеше каквото намери, но от раната насам не обичаше вече постно. Той си носеше един бурен в дисагите и щом слезе ще го натопи и водата за малко време се вгорчава, след което пиеше от нея. Същата вода съм пил и аз във времето, когато стоях в Ловеч по въстанието. Тя е един вид солфато, който расте в България. Знаех името на това растение, но сега го забравих; ще питам в Ловеч, където се бере. Това растение е намерено от Отец Матей, който го даваше на народа вместо солфато“.

Цели пет години, когато Левски изгражда Вътрешната революционна организация и непрекъснато обикаля из България, „навсякъде гонен, отвсякъде приет“, той носи незатворена рана на корема!

И е бил все весел...

Лъвът от паметника на връх Шипка

Иван Бунин

Слово

Молчат гробници, мумии и кости, –
Лишь слово жизнь дана:
Из древней тьмы, на мировом погосте,
Звучат лишь Писмена.
И нет у нас иного достоянья:
Умейте же беречь
Хоть в меру сил, в дни злобы, страдания,
Наш дар бессмертный – речь.

7.1.15 Москва

Словото

Мълчат гробове, мъртвци-предтечи –
за словото безсилна е смъртта:
От тъмнината гробна, вековечно
звучат само писмена.
От нея нямаме по-късно достояние!
Пазете я от огън и от меч,
че в дни на злоба и на състрадание
дар наш е тя – безсмъртната ни реч.

Превел Христо Медникаров

Иван Бунин е лауреат на Нобелова награда за литература (1933)

Полковник Пушка

Синът на Пушкин воюва за свободата на България

Христо Медникаров

Ал. Ал. Пушкин

Когато през януари 1837 г. на Черната рекичка прозвучава смъртоносният изстрел на Дантес, синът Саша навършвал четири годинки. Момчето запомня завинаги умирация си баща. Майка му Наталия Николаевна Гончарова прави всичко възможно Александър да получи не само добро възпитание, но и добро положение в тогавашното общество. Доброто отношение към Саша остава и след като майка му се омъжва повторно на 18 юли 1844 г. за генерал-адютанта П.П. Лански. Цялото семейство обгръща момчето с особено внимание. Домашните учители го учат на френски и немски език, преподават му руска история и литература.

По заповед на Николай I през 1848 г. Александър Александрович Пушкин постъпва в Пажеския корпус и го завършва в 1856 г. Първите четири години служи в Леб-гвардейския конен полк, чийто командир е неговият втори баща. През 1858 г. Ал. Ал. Пушкин се жени за София Ланска, племенница на втория му баща. Имат 11 деца. След неговата смърт София се жени втори път и от този брак има още две деца.

На 15 юли 1870 г. Александър Александрович Пушкин вече е полковник и командир на 13-и нарвски хусарски полк. Високото му образование, напредничавите идеи и принципност го правят истински командир. Техановски, историкът на полка, пише за него:

„Синът на известния поет, с името на когото се гордее Русия, полковник Пушкин, е идеал за командир, истински джентълмен.“

Полковник Пушкин се гордее със своя полк. В лицето на офицерите в полка той намира свои съмишленици. Двамина от тях – Павел Аркадиевич Воронцов и Николай В. Биков (племенник на писателя Н. В. Гогол), се сродяват с Александър Александрович като се женят за дъщерите му Наталия и Мария.

На 12 април 1877 г. Русия обявява война на Турция. Още същия ден полкът на полковник Пушкин е готов за път. На 28 юни полкът спира в румънския град Зимнич. Изправен на своя кон, вместо войнишка клетва, командирът изрича знаменателни слова:

„Кавалеристи, погледнете – пред нас е България, свещена славянска земя! Там гинат наши сестри и братя. Те чакат помощ от нас!“

Същата нощ Тринайсти нарвски хусарски полк преминава по понтонния мост Дунава и при Свищов стъпва на българска земя. Полковник Пушкин е обкичен с цветя, а войниците му – често спирани от сияещи посрещачи. Без да се бави, полкът се устремява към Търново. Първото сражение се води край село Павел. Селяните от околността преживяват наравно с войниците първата победа. Александър Пушкин по-късно пише и разказва

са около Котел. За лични бойни заслуги и за 35-годишна военна служба полковник Пушкин става кавалер на много руски и три чуждестранни ордена. Тези награди се прибавят към вече получената златна сабя с надпис „За храброст“ – награда за победни военни операции още в началото на войната. През 1890 г. Александър Александрович Пушкин „за отлична служба“ е произведен в генерал-майор и зачислен в запаса.

Когато на 19 юли 1914 г. Русия влиза във война с Германия, Александър Пушкин е отчаян, че вече не е способен да воюва. Това

„Боят при Елена“. Худ. проф. Иван Петров

как „местното население посреща руските войни: мъжете се кланеха, а жените ги кичеха с цветя. По всички кръстопътища се развяваха руски флагове. Навсякъде се чуваха приветствени възгласи и възторжени викове: „Ура!“, „Браво!“, „Добре дошли!“

След няколко седмици започват нови атаки – този път за освобождението на Лясковец, Арбанаси и Козаревец. Главнокомандващ на турските войски е Сюлейман паша. Неговата цел е да отреже руския тил край Свищов от войските и да атакува руските отряди, които обсаждат Плевен.

Нарвският хусарски полк участва в много сражения, унищожава голям турски отряд, пленява много турци и богати трофеи. Прославя се в сраженията край Кесарево, Константин, Ново село. В боевете под командването на полковник Пушкин се сражават и две роти от 43-ти пехотен охотски полк и припадениите им 4 оръдия. Кръвополитни са и боевете край Елена, която турците защитават с упоритостта на фанатици, обречени на поражение.

През януари 1878 г. Щабът на руската армия взема решение да прекъсне пътя на отстъпващата турска армия през Сливен. Тази отговорна бойна задача е възложена на отряда на генерал Столетов, в състава на който освен 13-ти хусарски Нарвски полк са и 7 български опълченски дружини. Последните боеве на Нарвския полк

душевно смущение и съзнанието за безпомощност сразяват стария генерал. В същия ден той умира от сърдечен разрыв.

В началото на 1880 г. в Москва е открит паметник на поета Пушкин. На тържеството присъстват всички негови деца и съпругата му Наталия Гончарова. Александър Александрович предава в дар на Румянцевския музей архива на своя баща с много ръкописи и писма на поета до жена му. С постановление на Президиума на Академията на науките целият архив е предаден по-късно на Института за руска литература (Пушкинския дом).

Еленският краевед Христо Станев издаде преработена книгата си „Сраженията край Елена през Освободителната война“, в която е отделено достойно място на сина на Пушкин, а в научна сесия бе изнесен доклад за неговия Тринайсти нарвски хусарски полк.

Авторът е поет и публицист, почетен гражданин на град Елена

В сраженията около град Елена по време на Руско-турската война взема участие и родственик на руския поет Михаил Лермонтов. Внучка на писателя Николай Гогол се омъжва за сина на полк. Ал. Пушкин. Хората от Еленския край са запазили спомен за „Полковник Пушка“, който присъства с военната си част при погребението на младо българско семейство, убито от турците.

От Масачузетс към световните драми

Американският художник Франсис Милет като военен кореспондент рисува по време на Руско-турската война

Калин Николов

Запазено е едно твърде любопитно писмо, изпратено от борда на кораба „Титаник“ на 11 април 1912 г., тоест три дни преди трагичната катастрофа, част от чието съдържание представлява интерес за нас с непосредствените впечатления и саркастичното остроумие на автора:

„Аз съм настанен в чудесна стая, в която след дългите коридори си почиват краката ми, доволни между големите прозорци с приятна светлина. Ти не можеш да имаш идея за ширината и размерите на палубата. 500 души правят шоу на палубата. Странно колко много хора има в кораба. Като прегледах пасажерския списък, попаднах едва на три-четири имена, които познавам, но пък има достатъчно от „нашите хора“. Мисля, че наличието на американски жени, бедствено навсякъде, е особено тягостно на борда. Повечето от тях се грижат за кученцата си, разхождат-

Франсис Милет

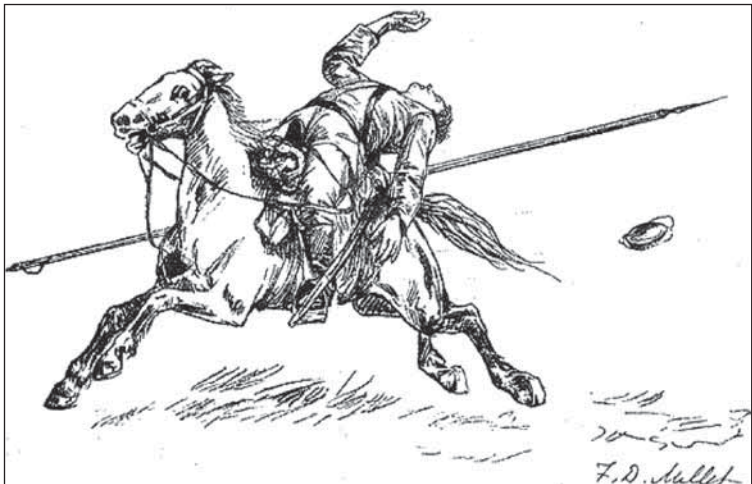
лодки и е подал върхната си дреха на непознат нему пътник... На 25 април тялото му е открито от кораба „Maskay Benet“ и най-големите издания в Европа и Америка го почитат наред с редица изтъкнати личности.

На Титаник, символът на новата техническа ера, приключва биографията на малкия барабанчик и санитар от Гражданската война между Севера и Юга в САЩ. След нея младежът завършва литерату-

ки наоколо спрузите си, подобно на домашни любимци. Казвам ти, американката е недоразумение. Тя трябва да бъде прибирана в харем и държана строго...“

Франсис Дейвис Милет, авторът на цитираните редове, още приживе се радва на значителен международен авторитет като художник, литератор и журналист. Но въпреки ироничната си хапливост към избраното общество на кораб-гигант (500-те избраници на Първа класа), в своите последни часове от 14 април – дата, която светът няма да забрави никога – този човек на 65 години, 5 месеца и 12 дни избира достойнството. Последно се знае, че е помагал на жени и деца да се прехвърлят на спасителните

Хералд“. Франсис Милет ангажира световното обществено мнение с пламенните си статии, които и до днес се считат за едни от най-обективните и задълбочени свидетелски анализи на събитията от онова време.

Потресен от жестокостите над българското население и съдбата на Балканите под властта на Отоманската империя, през 1878 г. рисува композицията „Башибозук“. Тя не се нуждае от обяснение, освен от уточнението, че в нея няма нищо от модното през XIX век преклонение пред екзотиката на Ориента. Напротив, Милет успява да изрази психологията на зверствата, тяхната верска мотивация. Разобличава съучастието на определени политически лич-

„Башибозук“ (1878)

ности в подклажданата атмосфера на безчовечно отношение към християните, техния живот и труд (тези му изводи и днес се цитират в Британската енциклопедия).

Едва завърнал се от Балканите и отличен високо от руските и румънски власти за журналистическата си дейност, Милет сключва брак с Елизабет Мерил, сестра на негов състудент. Свидетел им е Самуел Клеменс – Марк Твен, прочутият баща на Том Сойер.

Всъщност Милет сам е писател, автор на три романа, превежда „Севастопол“ на Лев Толстой през 1887 г., рисува много, става представител на американските художници в редица световни изложения и инициативи, участва като член на международни журита, отново става военен кореспондент в Мексико и Филипините. Днес неговите творби се съхраняват в прочути музейни колекции – Метрополитен музей в Ню Йорк и Галерия Тейт в Лондон. Франсис Милет принадлежи към поколението художници, верни на принципите на хуманизма.

Паметник на загиналите българи при катастрофата с „Титаник“ в с. Гумошник, Троянско

Откога я има България като държава

Хилендарецът Паисий – свидетел в Сан Стефано

Днешни американци, дори най-просветените, ще кажат, че България е създадена от Русия в края на XIX век. Ватикана обаче, чрез своя официален орган „Осерваторе романо“, твърди, че най-старата държава в Европа е България (създадена преди повече от 13 века). При това тя никога не си е менила името. Вещи познавачи на далечното минало настояват да я считаме с няколко века по-стара.

Подобен въпрос възниква и на срещата в Сан Стефано в началото на 1878 година, когато се обсъжда мирният договор между Русия и Турция. И тогава като свидетел за стародавността на българската държава се явява не някой друг, а сам Паисий Хилендарски със своята „История“. Нейният Еленски препис е направен от Дойно Граматик през 1784 година.

Възрожденският учител и свещеник Дойно Граматик прави своя дом истинска крепост на духа. Слага началото на голяма библиотека. Създава много ръкописи. Прави надписи върху каменни плочи, които се пазят и до днес. Общува със съзаклятници по Велчовата завера, с Неофит Бозвелията, с Отец Матей Преображенски, с Дякона Левски и Ангел Кънчев.

Преписвайки Паисиевата книга, Дойно Граматик добавя сведения, които не са били известни на Хилендарския монах. Включва и две песни от хърватския поет Антон Кашич-Миошич, радетел за южнославянско обединение – „Песен за Владимир и Косара (Самуиловата дъщеря)“ и „Песен за цар Крум и цар Никифор“. Общо преписът съдържа 112 листа. Книгата е подвързана от създателя ѝ заедно с отпечатаната през 1741 г. във Виена „Стематогрфия“ на Христофор Жефарович, която представя изображения на български и сръбски владетели с 56 герба на славянски и други страни.

Неизвестен предвидлив сънародник доставя своевременно този препис на „Историята“ в Сан Стефано и тя попада върху масата на преговорите. Паисиевото слово, старинните гербове, историческите сцени и надписи показват, че България е била в продължение на векове самостоятелна държава и заслужава да бъде отново свободна и независима.

Представителите на Великите сили, които са решавали съдбата ни, не могли да извадят нищо насреща и слагат подписите си под Санстефанския мирен договор. Уви, за твърде кратко време.

Горният знаменателен факт известява инж. Стоян Рабов (Робовски), преподавател във ВМЕИ-София, наследник на Стоян Робовски, възрожденски учител от Елена. Обнародвано за първи път в бр. 2 на в. „За буквите“ през декември 1979 г. и многократно препредавано в други издания.

**„Ако небето пропадне – с маждраци ще го подпрем.
Ако земята се подпали – със спюнка ще я угасим.
И пак България ще освободим“.**

Думи на граф Игнатиев от българска народна песен за Цариградската конференция.

Саркофаг с кости на български опълченци и руски воители в крипта на Паметника на свободата на връх Шипка

За българските училища

„Аз мисля, че хората в Англия и изобщо в Европа имат доста погрешна представа за българите. Винаги чувах да се говори за тях като за обикновени диваци, които не били по-цивилизовани от американските индианци. Трябва да си призная, че самият аз, и то немного отдавна, не бях далеч от поддържане на същото мнение.

Аз бях учуден и вярвам, че повечето от моите читатели ще се учудят, когато научих, че почти няма българско село без училище. Тези училища там, където не са изгорени от турците, са в цъфтящо състояние. Те се издържат от доброволен данък, с който българите се самооблагат, без да бъдат принуждавани от правителството, напук на всички спънки, създавани от корумпираните турски власти. Образованието, което се дава в тях, е безплатно и всички – бедни и богати – се ползват от него.

Няма българско дете, което да не знае да чете и пише.

И накрая, процентът на грамотните в България е толкова, колкото в Англия и Франция. Питам се дали европейците, които твърдят, че българите били диваци, са осведомени за тези факти.

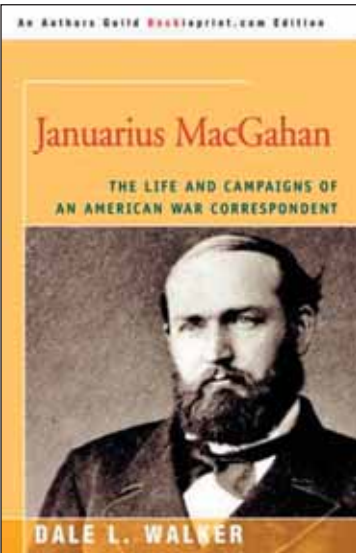
И друго: аз мислех, че изгарянето на български села означава изгарянето на няколко колиби, направени от кал, които нямат голяма стойност и могат да бъдат възстановени. Бях особено много учуден да установя, че множеството от тия села са всъщност добре построени градове, със здрави каменни къщи, че в тях живееха доста много хора, които бяха достигнали равнището на всички удобства, и че някои от тях могат да служат за пример на много английски и френски села.

Истината е, че българите наместо диваци, за каквито ги смятаме, в действителност са трудолюбиви, упорити в работата, честни, образовани и миролюбиви хора.“

Макгахан, из „Репортажи за Априлското въстание 1876 г.“
(Писмо трето), Пазарджик, 2 август 1876 г.

„В зората на ерата на комуникациите, когато за пръв път шипроко започва да се използва телеграфът, когато презокеанският кабел едва е станал реалност, Макгахан помага да се контролира един век, който коренно ще промени разбиранията на човечеството за себе си и за собствените си възможности. Той е най-видният американски представител на онова полузабравено време, когато дръзки млади кореспонденти препускат из най-свирепите части на света, като рискуват живота и здравето си. Това е времето преди кореспондентите да се превърнат в роби на информационните технологии както в наши дни, когато кореспондентът е бляскава личност, която може да държи обществото в плен, да разтърси правителството до основи и да влияе на историята.“

Дейл Л. Уокър

Там горе на Шипка

Дж. Макгахан

„От социална гледна точка най-значителната стъпка по пътя на прогреса за XIX-то столетие е стремежът на Русия да унищожи робството.“

Из в. „Дейли нюз“ (1878)

Шипка, 25 август 1877 г.

Тук сражението бушува с неотслабваща сила. Пристигането на Радецки с подкрепления спаси положението за момента и изтласка турците, които за малко щяха да завладеят прохода. Но руската позиция е още в много критично положение.

Турците са обхванали руските флангове със завладяването на Бедек на левия фланг и височините на десния фланг, които контролират пътя, който води нагоре към прохода. Това им дава възможност да владеят гребена, който е успореден на този, по който пътят лъкатуши, и е отдалечен от него на хиляда и петстотин ярда по права линия. Редутът дава възможност за артилерийски огън на няколко места по пътя и турската пехота, като се разположи по дължината на покрития с гъста гора гребен, може да направи пътя непроходим. Колко това е вярно, може да се съди от факта, че на този път генерал Драгомиров бе ранен, а днес командирът на I-ва бригада от 9-та дивизия на VIII корпус бе убит на една миля разстояние от нашата позиция. Войниците бяха обстрелвани от турските стрелци на две мили зад прохода. От безразборната стрелба също загиват хора. Около пункта, където днес намерих Радецки и неговия щаб, въпреки че са прикрити зад билото на гребена, който се издига на тридесет до петдесет фута над тях, също не е безопасно. Следователно може да се разбере, че руската позиция продължава да бъде в критично положение, въпреки пристигането на подкрепления.

На следващия ден след пристигането му на Шипченската позиция, генерал Радецки съобщи на коменданта на Габрово, че би било добре да предупреди жителите да бъдат готови бързо да напуснат града веднага след като им се съобщи. Факт е, че докато турският редут, за който се говори, не се завладе, невъзможно е да се каже какъв ще бъде резултатът от турската атака на Шипченския проход. Пътят нагоре за Шипка щеше да бъде неизползваем, ако турците не бяха така ангажирани в отбраната на редута – не им остана време да го използват както трябва – батарея, разположена в долната му част можеше да обстрелва шипченския рът.

Двата върха, заети от руския и турския редут, са покрити с гъста гора, а така също и свързващият ги гребен между тях. Генерал Радецки насочи войските си по този гребен под прикритието на гората и открит огън по редута с две или три батареи. В същото време той изпрати войски през дълбоката долина край пътя, които трябваше да се изкачат нагоре по стръмния планински склон, за да атакуват редута откъм Габрово. Скоро силен пушечен огън показа, че войските са на огнево разстояние и са установили контакт. Атаката започна и в продължение на часове по

Дж. Макгахан като военен кореспондент

„Що се касае до стремежите на русите, аз не забелязвам нито признаци, нито загадки на желание или надежда да обсебят Цариград или каквато и да е част от Турската империя. Като казвам тъй, аз не засягам тайните планове на руските дипломати или на руските държавни мъже, за които нямам претенции да знам нещо определено. Може и да имат завоевателни цели, възползвайки се от великодушните стремежения на руския народ.

А що се касае до русите като народ, те нямат завоевателни планове. Ако питате от какви побуди се ръководят като желаят война, аз отговарям: от ненавист към неприятеля и от симпатия към страдащия народ, който им е родствен по произход, език и религия. Аз знам, че сред нас, хората от англо-саксонската раса, има обичай да се надсмиваме над такива побуди и да изразяваме недоверие към тях. В отговор на тези надсмивания и на това недоверие аз ще кажа, че не всякога е безопасно от своите собствени побуди да се съди за побудите на противника, особено когато нашите в сегашния момент, се признават за побуди от най-егоистично естество. Вечната участ на хората, които разбират само користните цели, е да търпят поражение и да се мамят, когато имат работа с противник, който се ръководи от по-високите побуди на честта, законността, правото, състраданието и великодушието.“

Из репортажа на Макгахан за обявяването на войната. Кишинев, 10 (22) април 1877 г.

планините се разнасяше ехото на непрекъснатия пушечен гърмеж и грохот на артилерията.

Русите напредваха като индианци под прикритието на дърветата, като стреляха от движение. Дърветата обаче бяха твърде малки, за да предлагат добра защита. За кратко време те достигнаха на петдесет ярда от редута. Турците бяха изсекли дърветата около редута и бяха направили просеки, през които русите не можеха да преминат. Те се събраха около края на просеките под прикритието на дърветата и стремително се хвърлиха през тях, но бяха изтласкани, като понесоха страховтни загуби. Войниците се заплитаха в храсталаци, стебла и клони и турците откриха ужасяващ огън по тях от късо разстояние и ги покосиха като трева. От първия шурм срещу редута, малцина успяха да се завърнат под прикритието на гората, за да могат да разкажат нещо за случилото се. Очевидно беше, че прякото шурмуване при такива условия не може да разчита на успех. Само един батальон бе изпратен в атака. Силите бяха недостатъчни и една рота, която се хвърли в шурм, бе почти напълно унищожена. Радецки изпрати подкрепления. Атаката започна наново и бойният ред беше така построен, че да даде възможност големи сили да заемат позиции и да обсипят със силен огън редута и да подкрепят шурмуващите групи, докато те се изкачат почти до бруствера на редута.

Атаката изглеждаше почти съвсем близка до успеха, защото полковникът, който командваше бойните действия (чийто име забравих), каза, че ако му се дадат резерви, може да завоюва редута. Офицерът, който командваше подразделения в резерв, ги вкара в действие, но въпреки това руските войски бяха отблъснати. Тагава Радецки се качи на коня си и дойде на самото бойно поле, следван от част от щаба му. Началник-щабът генерал Димитровски пеша, гологлав, с крайно измъчен израз на лице, застана начело на един батальон, за да поведе атаката. Един снаряд попадна близо до него, покри го с пръст, повали го на земята и за няколко минути той беше в безсъзнание. Атаката още продължаваше. Огънят стана ужасяващ. Между дърветата се издигаше голям облак от дим, показвайки мястото, където се намира редутът, защото през дима той едва се забелязваше. Общо взето атаката беше неуспешна. Пристигат подкрепления и вероятно сражението ще продължи утре.

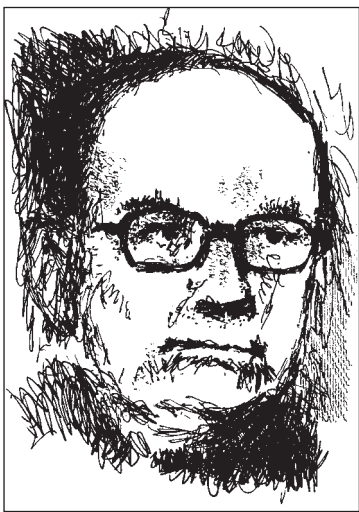
Из сборника „The War Correspondents of the „Daily news“ (1877-1878)“, Лондон, 1878 г.

Днес е модно да се оплакваме от липса на герои. Само ще спечелим обаче, ако узнаем нещичко за забравените вчерашни. Кой би могъл да устои на историята за онова фермерче от Охайо, заслужило епитафия, която само с четири думи го провъзгласява за освободител на цяла нация.“

Високи проходи

Историята – муза, творила по върхове

Петко Тотев

Петко Тотев

Историята се е проявила като муза, когато е творила по високи проходи и върхове.

„Този връх висок е“ – казва Иван Вазов за Шипка, отправил поглед от век на век. Каквито и да са целите на воюващите и мигриращите по четирите посоки на света, има високи коти и теснини, които открояват близки и далечни хоризонти на историята и бъдещето.

Проходът Траянови врата е балканският възел на пътя между Изтока и Запада, между източните и западните империи. Върху Траянови врата сякаш е изписано на всички езици: „Двама се бият, трети печели“.

Проходът, който за първи път премества ударението върху направлението от юг на север, също се намира на Балканите. На Шипка всичко е спокойно... От висините на Орлово гнездо все по-ясно се виждат пътищата на прелетните птици към „обетовани земи“, отдалечени от географски и други Сахари. Бездомни и безхлебни сред нажежените пясъци, тръгват след прелетните птици, към местата, избрани от тях за гнездене.

Кръстосването на четирите посоки при Траянови врата и Шипка винаги е източник на светлина и за лабиринтите на съвременната и предстоящата геополитика. В перспективата „от век на век“ проходът между юг и север е изпитание за всички религии, концепции, проекти. Ще сближават ли те хора и народи, или по стара памет ще ги разделят и противопоставят? И какво ще се казва на бегълците от географски и социални пустини?

Конфесии (вероизповедания) със сложен исторически опит и огромно влияние са пред неотложни отговорности. В търсенето на съдбоносните отговори повече от всякога и за всички е необходима небесната, сакралната правда. Върховенството на божиите закони умиротворява, въвежда ред сред разнопосочните себелюбив интереси, ламтежи, ненаситни апетити. Великите еднoboжни религии, нека да вярваме, вече са достатъчно отдалечени от времната на „Илиада“, в която езически богове воюват заедно с хората.

Опълченците изнасят до Орлово гнездо Самарското знаме с две икони – на Божията майка и на

солунските равноапостоли Кирил и Методий. Славянските първоучители мирно разпространяват християнската проповед. Получила държавна подкрепа от България, от княз Борис I Покръстител, първата европейска писменост на говорим език открива възрожденски перспективи и възможности за всички. Света Богородица сред славяните събира канонични и апокрифни предания („Ходене на Богородица по мъките“) за безкрайно милосърдие и великодушие. Това е боговдъхновен отговор на агресията, за да се разкъсва порочният кръг на Каин.

Света Богородица и солунските първоучители продължават своята мисия на Шипка. След преименуването на Траянови врата в Маркови врата и след засилващото се движение от юг на север, християнската идея се устремява към спасителни висоти.

Компасната стрелка застава в своето основно положение. Полярната звезда хвърля светлина и върху онова, което в наши дни се нарича с нарастваща тревога „сблъсък на цивилизациите“. През 1877 г. на Шипка солунските равноапостоли още не са провъзгласени за съпокровители на Европа. Още по-големи са стръмнините пред святото Богородично милосърдие и великодушие – единствено избавление от безкрайните братоубийства.

Въпреки всички разочарования и отчаяния, не чезне вярата, надеждата, че Словото ще победи насилието.

Този връх висок е. Той се издига не само в историята на Освободителната руско-турска война (1877-1878), не само на кръстопътните Балкани, не само на окървавена Европа.

Изкачващите стръмнините откъм юг и откъм север винаги имат пред очите си Шипка. Нейната висота разкрива хоризонти към решения, преди да са прелели чашиите на фундаментализми и социални безизходици.

Как ли ще изглежда Шипка занаят? Образът обхваща и четирите посоки на света, и винаги спасителното послание на Самарското знаме. Наложило се Траянови врата да имат второ име. И не от неуважение към римския император Траян. Отдавна е забелязано, че историята се забравя, а легендата се помни. Незначително историческо лице става общобалканска легенда и с кралимарковски стъпки прекрива към... Шипка. Да се надяваме, че тя е достатъчно легендарна, за да няма нужда от второ име.

Под Самарското знаме с иконите на Света Богородица и Солунските равноапостоли високо е издигната все по-актуалната повеля за мирно битие на всяка Проповед.

На Земята мир и между човеците благоволение. Не е ли това Общият Завет на всички велики религии? След световните войни на XX век, сред съвременните конфликти, нетърпимости, вендети, все по-голямо значение придобиват всички послания за ненасилие, всички призови и условия да се вижда човекът както сред „своите“, така и сред „чуждите“, да се разбира новостта ближен като единствен изход от старозаветните и модерните вражди и взаимни унищожения. Преместването на компасната стрелка от Траянови (Маркови) врата към Шипка, от направлението на досегашните велики преселения на народите към следващите, сочи всички – и сакрални, и конкретно исторически – отговорности пред хуманизма, пред хуманните решения на проблемите. Силовите разсичания на Гордиевите възли, завоеванията, агресията, старите и новите насилие са донесли само трагедии на човечеството.

Сега е достигната съдбоносната черта, на която се сливат унищожението и самоунищожението. Само по инерция някой може да се вижда като „победител“. Отдавна и много ясно е казано как да постъпва имащият две ризи. Досега той не е проявил престараване в изпълнение на тази препоръка. Сега е достигнат пределът, на който повече не е възможно да се отлага „дарението“. Все още има надежда, че „обетованите земи“ не ще намаляват, че търсещите ги не ще се увеличават, че географските и социалните пустини не ще се разширяват, че ще бъде разбран езикът на високите проходи и преходи от себизгодата към Човекът. Нравственият закон вътре в нас, пази божественото, човешкото и у вярващите, и у невярващите.

Писателят Виталий Маслов и поетът Александър Миланов с копие на Самарското знаме, извезано в град Мурманск

Камъче от върха

Проф. Боряна Велчева

„Това наистина е знаменателно: цяло столетие по-рано България преживява същото „удивление миром“ (удивление от света), което става толкова характерно след това и за Русия, тя по-рано от Русия преминава същия този път към ново възприятие на света след приемането на християнството, нейният опит се оказва особено ценен за Русия.“

Акад. Дмитрий Лихачов
Из книгата „Слово о полку Игореве и култура его времени“ (1978)

Беше в началото на април 1960 година. Отскоро работех в Института за български език при БАН. Един ден нашият директор проф. Любомир Андрейчин ме повика и ми възложи задачата да придружа до Велико Търново сътрудничката на Института за руски език в Москва Лидия Петровна Жуковска. На другия ден плановите ни се промениха и вместо с влак щяхме да пътуваме с кола и шофьор на БАН, а към нас щеше да се присъедини и проф. Дмитрий Сергеевич Лихачов от Ленинград. Пътуването трябваше да продължи цели две седмици и включваше посещения на Пловдив, Бачково, Созопол, Несебър, Варна, Мадара, Плиска, Преслав, Велико Търново, Габрово, Шипка, Иваново.

Това беше едно незабравимо пътуване с изключително преживяване. Тогава видях България през очите на Лихачов и общувах две седмици от сутрин до вечер с него. Още първия ден той ме поразил със своята интелигентност и с една благодат, която правеше хората около него да се чувстват добри и значими.

Тогава той все още се отърсваше от ужаса на войната. Срещата с България, с нейната природа и история му помогнаха да забрави страшния спомен. Когато се катерехме по Мадарските скали, Дмитрий Сергеевич започна да ми разказва за блокадата, а след това многократно отново подемаше този разказ – като че ли искаше под мекото българско слънце окончателно да забрави... Разказваше как е изгарял своите книги, за да стопли поне малко четиригодишните си дъщерички близначки, как те седели с часове на масата с лъжички в ръце в очакване на някаква храна, как Зинаида Александровна варяла намерен кожен колан или просто вода със сол, за да сложи нещо на масата. Разказваше за непрекъснатата немска артилерийска стрелба и за падналите по улиците умиращи от глад хора. Тези разкази се редуваха с радостен интерес от видяното и успокоено съзерцание на българската природа, българските градове и хора, черкви манастири, археологически паметници. Екскурзоводките млъкваха, защото Дмитрий Сергеевич знаеше повече и разказваше по-интересно от тях.

Особено развълнуван беше той във Велико Търново. Очите му сияеха от радост и неуморно обикаляше стария град, хълмовете, пренасяше се във времето на Цамблак и Евтимий. Поразен беше от Ивановските скални черкви и тяхната живопис. И непрекъснато се радваше на българските гори...

Веднъж Лидия Петровна Жуковска каза малко раздражено: „Дмитрий Сергеевич, вие толкова много обичате България, та започвам да си мисля, че не обичате Русия.“ А той й отговори:

„А я так люблю Болгарию, Лидия Петровна, потому что люблю Россию!“

Забележителен отговор.

Най-съкровеният ми спомен е от Слънчев бряг. Тогава първите два хотела бяха току-що построени, сезонът още не беше започнал. Сивото априлско море напомняше на Дмитрий Сергеевич детските години край Финския залив. Той започна да играе като дете на мокрия пясък и да ми показва как с брат си като малки правели пясъчни замъци. И наистина направи невероятни кули!

По желание на Дмитрий Сергеевич се изкачихме на връх Шипка. По време на Освободителната война баща му подарява 300 хиляди бойни саби на руската армия с надпис „С нами Бог!“

Облаците плуваха в нозете ни. Слънцето си играеше с нас на криеница. Дмитрий Сергеевич не беше на себе си. Преди да си тръгнем той взе едно камъче от окоп на руски войници, погали го и го скъта като скъп спомен от България.

Записа Розалина Евдокимова

Войници от 4-та стрелкова бригада на ген. Радецки – по двама и трима на кон – бързат в помощ на защитниците на Шипка, 23 август 1877 г. Худ. Николай Каразин.

„Богородице
помагай на Михаил,
владетел
на България”

Оловен печат на княз Борис-Михаил.

Михайло Парашчук (1878-1963) „Боят на Шипка”

Слава дивна, като някой ек – с

„Св. равноапостол цар Борис-Михаил Покръстител“. Стенопис в храм-паметник „Рождество Христово“ край град Шипка (1959).
Худ. Николай Ростовцев, Карл Йорданов.

ОПЪЛЧЕНИЦИТЕ НА ШИПКА.

(11 Август 1877.)

Нека носимъ йоще срамътъ по челото,
Синиля отъ бича, слѣди отъ робствѣто;
Нека споменъ люти отъ дни на позоръ
Да висне кат' облакъ, въ нашия кръговоръ;
Нека ни отрича исторіята, вѣка;
Нека е трагично името ни; нека
Валависта стара и новия Батакъ
Въ миналото наше хвърлятъ своя мракъ;
Нека да ни сочатъ съ присмѣхи обидни
Счушен'тѣ окови и джиритѣ стидни
По вратѣтъ ни още отъ хамота старъ;
Нека таъ свобода да ни бѣде даръ!
Нека. Но ний знаемъ, че въ наш'то недавно
Свѣти вѣщо ново, има вѣщо славно,
Що гордо растува нашиятъ гърди,
И въ насъ чувства силни, голѣми плодѣ;
Защото тамъ нѣйдѣ, на връхъ планината
Що небето синє крѣпи съ рамената,
Издига се вѣкой дивъ, чутовенъ връхъ
Покритъ съ бѣли кости и съ съ кървавъ мѣхъ,
На безсмъртенъ подвигъ паметникъ огроменъ;
Защото въ Балкана има единъ споменъ,
Има едно име, що вѣчно живѣй,
И въ наш'та исторія, кат' легенда грѣй;
Едно име ново, голѣмо, антично
Като Термопили, славно, безгранично,
Що отговоръ дава и смява срамътъ,
И на клеветата строшава збѣтъ.

О Шипка!

Три дена младитѣ дружини
Какъ прохода бранатъ. Горскиятъ долини
Трепетно повтарятъ на боя ревътъ.
Пристѣпи ужасни! Дванаестиятъ пѣтъ
Гѣсти орди лазатъ по урвата дива,
И тѣла я стелатъ и кръвъ я залива.
Бури подиръ бури! Роякъ слѣдъ роякъ!
Сюлейманъ безумний, сочи връха пакъ
И вика: търчете! *тамъ сѣ раитъ!*
И ордитѣ трѣгватъ съ викоуе сърдити
И „Аллахъ!“ грѣмовно воздуха распра.
Връхътъ отговори съ други викъ: урра!
И съ новъ дѣждъ крушуми, камъни и дърви;
Дружинитѣ наши, опискани съ кърви
Пушкатъ и отблѣскватъ, безъ сигналъ, безъ редъ.
Всякой гледа само да бѣде напредъ
И гърди геройски на смъртъ да изложи
И единъ врагъ повечъ мрътавъ да положи.
Пушката екатъ. Турцитѣ реватъ,
Насина налитатъ и падатъ и мрѣтъ;
Идѣтъ, като тигри, бѣгатъ, като овци

Първата публикация на одата „Опълченците на Шипка“ от Иван Вазов е в книгата „Поля и гори“, издадена в гр. Пловдив през 1881 г., финално стихотворение в стихосбирката „Епопея на забравените“ (факсимилето е предоставено от Народния музей „Иван Вазов“). Одата е преведена на руски език от А. Луговской и Ал. Феодоров. На английски език е преведена от Питър Темпест.

И пакъ се завръщатъ; Българи, Орло
Кат' левове тичатъ по страшний реду
Не сѣчатъ ни жѣга, ни жажда, ни
Щурмътъ е отчаенъ, отпорътъ е люто
Тридни вече се биждѣ, но помощъ н
Отъ никѣдѣ взорѣтъ надежда не вид
И братскитѣ орли не хвърчѣтъ камъ
Нищо. Тѣ ще паднатъ, но честно, бе
Кат' шѣпа Спартакъ подъ сгнѣта на
Талазитѣ идѣтъ; сичкитѣ на прѣкъ с
Послѣдниятъ напѣвъ вече е настѣлъ.
Тогѣва Столѣтовъ, нашия генералъ,
Ревна горолѣмо: „Млади Опълченци
„Вѣнчѣйте България съ лаврови вѣнци
„На вашата сила царѣтъ повѣри
„Прохода, войната и себе дори!“
При тезъ думи прости дружинитѣ го
Очакватъ геройски душманскитѣ орди
Бѣсни и шумящи! О геройский часъ
Вълнитѣ намиратъ канари тогѣс,
Патронитѣ липсватъ, но волитѣ траятъ
Щикѣтъ се прѣчупва — гърдитѣ оста
И сладката радостъ до кракъ да измр
Прѣдъ цѣла вселенна на тозъ славенъ
Съ една смъртъ юнашка и съ една
„България цѣла сега нази гледа;
„Тоя връхъ високъ е: тя ще ни съз
„Ако би бѣгали: да мремъ по-добрѣ!
Нѣма вече орѣжѣ! Има катакомба!
Всяко дърво мечъ е, всякой камѣкъ—
Всяко нѣщо ударъ, всяка душа пламъ
Камѣне и дърви исчезнахъ тамъ.
„Грабайте тѣлата!“ нѣкой-си искреска
И трупове мрътви хвъркнахъ завчасъ;
Кат' демони черни надъ черний роякъ
Катурятъ, струпалѣтъ, като живи пал
И ордитѣ трынатъ, другъ пакъ не
Ведно да се биждѣ живи и умрѣли,
И воздуха цѣпатъ съ съ демонский ви
Боятъ се обръща на смъртъ и на щип
Героитѣ наши, като скали твърди,
Желѣзото сруѣчатъ съ желѣзни си гж
И хвърлятъ се съ пѣсни въ свирѣния
Като виждатъ харно, че умиратъ ве
Но вълни по-нови отъ орди дивашки
Гѣлтатъ, потопяватъ орляка юнашки
Йоще мигъ! и пада завѣтниятъ хѣмъ
Изведнажъ Радецки пристигна съ съ

И днѣс йощъ Балкана, щомъ буря за
Спомня тозъ дѣнь буренъ, шуми и п
Славата му дивна, като нѣкой екъ,
Отъ урва на урва и и отъ вѣкъ на

Пловдивъ, 6 ноември 1883.

Шипка“, барелеф. Обнародва се за първи път.

Двуглав орел. Каменен релеф от Соколския манастир под Шипка

от урва на урва и от век на век

орловци,
редутъ,
ни трудъ.
пюгъ.
ъ не иде,
види,
амъ тяхъ.
, безъ страхъ —
а на Ксеркса.
ъ сж!
лъ.
ъ,
нци,
ънци!

горди
орди
насъ!

аятъ,
остаятъ
измръжтъ
венъ ржтъ,
на побѣда.

съзрѣ
рѣ!“
ба!
тъ—бомба,
ямъ.

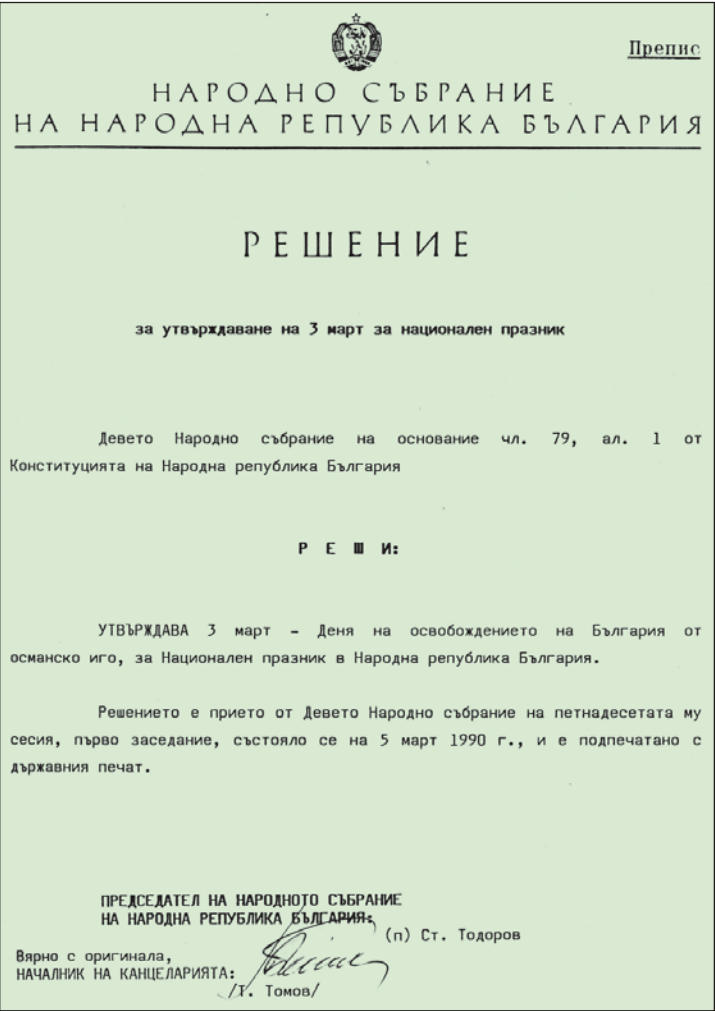
иска,
гаска,
ояктъ,
пакъ!
не видѣли,
ли,
викъ.
щикъ,
,
гжрди
бния съвъ,
вечъ.
шки
и ки . . .
ълмъ.

съ гръмъ!
. . . .
захваща,
и прѣтираща
тъ,
на вѣкъ!

и. Вазов

Иван Вазов в годините
на създаването
на „Епопея на забравените“

По време на Шипченката епопея – август 1877 г. убити, ранени, изчезнали са: български опълченци – 14 офицери и 817 войници. Руси – 147 офицери и 4 859 войници. Общо във войната загиват 368 офицери и 12 543 войници. Данните са по сведения на Националния парк-музей „Шипка”

Факсимиле от документа е предославено от Централния държавен архив специално за този брой

„Св. равноапостолен княз Владимир Киевски – Покръстител“. Стенопис в храм-паметник „Рождество Христово“ край град Шипка (1959). Худ. Николай Ростовцев, Карл Йорданов.

Изображение на Св. Св. Кирил и Методий върху Самарското знаме

Патриарх Алексий II

Велики християнски мисионери

Сърдечно приветствам всички участници в тържествата, посветени на честването Деня на славянската писменост и култура в Русия. Всеславянските тържества в тази първа от новото хилядолетие година се провеждат в древния руски град Калуга, добавил огромен влог в съкровищницата на отечествената духовност и култура. В нашия Първопрестолен град Москва православният народ, по вече утвърдена добра традиция, с тържествен кръстен поход и молебен на Славянския площад отбелязва паметта на Светите равноапостоли Методий и Кирил и засвидетелства благодарната си любов към великите просветители на славянството.

Тази година ние правим десети кръстен поход от Успенския събор на Московския Кремъл към паметника на Светите равноапостоли Кирил и Методий. От древни времена православната вяра, въпреки коварствата на враждебните сили, е сродявала и обединявала славянските народи. В тази спасителна вяра, проповядвана от Светите Методий и Кирил, е духовният източник на несъкрушимото мъжество и дълготърпението, с които се отличава славянският свят. Историческият опит ни е научил на простата истина: ние сме силни, когато сме заедно. И днес пред паметника на светите основатели и духовни вдъхновители на славянското единство, славянската култура, славянската свобода, ние с особено чувство отправяме към тях нашата гореща молитва „Кириле и Методие богомудри, Владику все молитве, вся язики словенския утвердити в Православии и единомислии, умирити мир и спасти души наша“.

Бидейки не само велики християнски мисионери, но и родоначалници на самобитната славянска култура, Светите Солунски братя са ни завещали приемствено да продължаваме великото дело на утвърждаване духовните и нравствените ценности в многообразните форми на културно-художественото творчество. Без съмнение, духовното просвещение на народа сега е най-важната задача на Църквата. Но тя може да се решава успешно само в сътрудничество с хората на културата: учители, писатели, културни дейци, журналисти и художници. Нашата Църква е отворена за такова сътрудничество на културната нива, за което от година на година свидетелстват и многообразните дейности в програмата на Дните на славянската писменост и култура.

Искам да пожелая на всички участници в тези Дни и особено на тези, които сега провеждат многобройните програми в Москва, Калуга, в близки и далечни градове и кътчета на нашата родина, духовно укрепване чрез живо съприкосновение със съкровищницата на неумирающата кирило-методиевска традиция. Нека нашият общ съзидателен труд ни сближава, да ни носи радост от срещите, да послужи за нравствено възраждане на нашия многострадателен народ.

Честит празник на всички, скъпи мои! Честит празник Възнесение Господне, честит ден на паметта на светите равноапостоли Методий и Кирил, към молитвеното представителство на които ние се обръщаме днес пред техните свещени изображения.

24 май 2001 г.

Из словото на Светейшия Патриарх преди молебена на Славянския площад, Москва

Светата двойца

Паметникът на Св. Св. Кирил и Методий на Славянския площад в Москва

Пенка Чернева

Денят на славянската писменост и българската култура – 24 май, започва да се чества в СССР от 1986 г. първо в северния град Мурманск. През 1991 г. празникът получава официален статус. На следващата година един площад в центъра на Москва е наречен „Славянски“. Там, в началото на Илиинската градина, водеща към Политехническият музей и паметника на героите от Плевен, се извява монументална скулптурна композиция, посветена на светите равноапостоли Кирил и Методий – великите просветители, създатели на славянската азбука.

Паметникът в сърцето на Москва е творение на скулптора Вячеслав Кликов. Той е в традициите на руската класическа пластика от XIX в. с отделни елементи на псевдоруска стилизация в декора на постаментата. Каноническата иконописна композиция представлява застинали в строги представителни пози много пластично, обемно трактовани фигури на светците в прости монашески одежди. Историята не е съхранила описание на тяхната външност и скулпторът е тръгнал по пътя на образно-символическото обобщение, обръщайки се към руската икона като към първоизточник.

Тук може би за пръв път срещаме ситуация, при която скулптурният монумент отчасти поема функциите на храм-паметник: негаснещата лампада с благодатен огън от Гроба Господен в Ерусалим и кръстът в центъра на композицията го превръщат не само в мемориален, но и в единствен по рода си обект за култово поклонение. Поставен на невисок постамент наскоро архитектурно оформена площадка-тераса и сякаш вписал контурите си във формата на икона, паметникът наподобява миниатюрен храм, чиято стройна пропорционалност и лаконично-изискана елегантност се родят с великите произведения на древноруската архитектура. Автор на архитектурната част на проекта е Ю. П. Григориев.

В непосредствена близост до Кремъл, в съседство с древноруските църкви-паметници „Вси светии“ (XIV–XV в.) и „Св. Троица“ (XVII в.) се оформя своего рода мемориален комплекс, посветен на славянския етнос – на неговата велика култура – паметникът на Кирил и Методий и на неговата героика, твърдост, свободолюбие и независимост.

Всяка година се избира един старинен руски град, който става средище на честванията за 24 май.

По особено тържествен начин денят на Светите братя се празнува в Москва през 2001 година. От стените на древния Кремъл по централните улици на столицата до Славянския площад преминава грандиозен кръстен поход, предвождан от Алексий II, Патриарх Московски и на цяла Русия. От страна на Кримския мост

към шествието се присъединява кръстният поход, излязъл от Соловецкия манастир, а по-късно по Лубянка се влива и кръстният поход от стените на Сретенския манастир. По официални данни тогава на Славянския площад е имало повече от 6 хиляди представители на 400 московски храмове.

Преди молебена патриарх Алексий II изрича мъдри думи в своето първосветителско слово. В началото на молебена долитат два бели гълъба и кацват върху главите на славянските просветители на паметника. Въодушевени вярващи разказват, че птиците – древен символ на Светия дух, останали там до края на тържеството...

След молебена патриархът връчва почетните Кирило-Методиевски награди на президента на Руската академия на науките. Ю. Осипов, директора на Третьковската галерия В. Родионов, художествения ръководител на театър „Вахтангов“ Михаил Улянов, колектива на ансамбъл „Берёзка“.

Хората живеят на този свят
отредените им години и си отиват.
Идват нови хора и с тях
празникът продължава през вековете.

Кръстен ход при освещаване на паметника на Кирил и Методий в Москва, 24 май 1991 г.

При пренасянето за първи път на Божествения огън от гроба Господен, делегацията на Руската православна църква премина през София. На среща със журналисти нейният предводител митрополит Алексий, неин предстоятел в Съединените щати, заяви:

„Братя Кирил и Методий към пропаст няма да ни отведат!“

Митрополит Одески и Херсонски Сергей

Книгите дойдоха от България

През 1988 г. се навършиха 1000 години от покръстването на Русия по времето на киевския княз Владимир.

Това събитие, изиграло голяма роля в живота на цялата страна, беше чествано официално и тържествено през юни.

Представители на Руската православна църква подчертаха приноса на България при въвеждане на християнството.

По този повод в „Московские новости“ (бр. 1 от 4 януари 1987 г.) отпечата беседа на съветския журналист Александър Нежний с митрополит Одески и Херсонски Сергей (Сергей Василевич Петров), член на върховното тяло на Московската патриаршия, първия заместник-председател на Комисията за подготовката и празнуването на 1000-годишнината от покръстването на Русия при Светия Синод на Руската православна църква.

„След покръстването на Русия от България идва славянската писменост. Превеждат се и се преписват книги, при това не само богослужебни. Руският читател полека-лека се запознава с литературни произведения, исторически хроники, естествонаучни съчинения, сборници със сентенции. В твърде кратки исторически срокове – по времето на княз Владимир и особено на неговия син Ярослав, Русия се приобщава към високата книжовна култура на България и Византия, усвоява наследството на антична Гърция, Рим и Древния Изток. В този период започва своя път великата руска литература...“

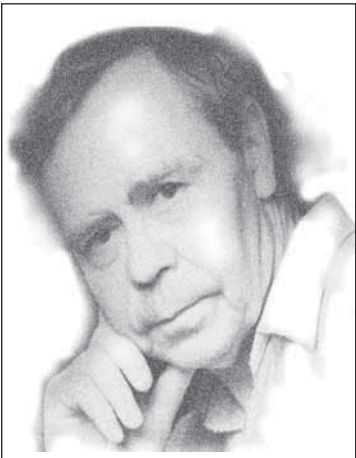
Беседата е препечатана от сп. „Советский союз“ (кн. 2 от 1987 г.) на 20 езика: руски, английски, арабски, бенгалски, унгарски, вьетнамски, испански, италиански, корейски, китайски, монголски, немски, португалски, румънски, сръбско-хърватски, урду, фински, френски, хинди и японски.

Ромен Ролан

„Защо русите трябва да изиграт ролята на избран народ (според Толстой) – преди всичко защото руският народ повече от всеки друг е проникнат от духа на истинското християнство, а бъдещата революция трябва да бъде в името Божие, да осъществи на земята закона на единението и любовта.“ (1934)

Иночески обет на Атон

Валентин Распутин

Валентин Распутин

„Днес публицистиката не е затворено в себе си занятие, а дълг на всеки писател, неравнодушен към съдбата на своята родина.“

„Ние, всички на тази земя, каквито и временни длъжности и звания да притежаваме, единствено вечна за нас си остава родината. Ето това следва да има предвид всеки истински родолюбец.“

започвал да се населява. По промисъл на съдбата младият Растко срещнал монах от Русик. Вървял руският инок по сръбската земя и срещнал князчето. И разказал пътникът за Атон и за руския манастир с такива умилителни и красиви думи, че Растко пожелал незабавно да бъде там. Казал, че отива на лов, и с руския инок препуснал към Атон. Могъщият владетел събрал воеводите си и им заповядал да намерят неговия син и да го върнат у дома. Един воевода с дружината си се впуснал към Атон по следите на руския монах. Открили Растко в църквата на Ру-

сик. Князът молил воеводата да не спира порива на душата му. Воеводата не отстъпвал. Тогава Растко прибегнал до хитрост. Помолителна да покани сръбската дружина на трапеза и разкрил плана си. Игуменът дълго се молил, преди да се съгласи. Не виждал нищо лошо: не от баща си се отричал отрокът, посвещавайки се на небесния Отец.

Било пред Възкресение Христово. Започвала всенощната служба, която преминала в утринна. Уморени от пътя и изобилната трапеза, дружинниците задрямали в храма. Растко безшумно се измъкнал, изкачил се в кулата и веднага произнесъл иноческия обет, свещеник му отрязал косата и го облякъл в монашеска риза.

Въодушевлението на отец Йона достигна своя предел – сякаш всичко става пред неговите очи. Същият е пиргът с остатъците от имуществото на Стария Русик, същият е прозорецът, на който предстои сега да изиграе своята роля.

Тук Растко станал Сава – казва прочувствено отец Йона и се ослуша: всенощната служба завършва, размърдват се дружинниците, подрънкват техните оръжия, тръгват да търсят Растко. Ала няма го повече Растко. Този, който е бил той, се подава от прозореца и казва: „Почакайте до съмване и ще ме видите“. Наложило се да почакат до зазоряване. В зори от този прозорец – отец Йона се покланя на прозореца в дъното на кулата – се показва юноша с ангелски вид и казва: „Станалото с мен е угодно Богу“. И захвърлил на земята, княжеските си дрехи и добавил – нека родителите му да не се безпокоят, а да се радват.

В. „Россия“, 16-22 март 2007 г.

Подбор и превод Петко Тотев

Рилският светилник

Почитта към първия южнославянски светец намира продължение далеч на север и юг. През Х век българи от град Рила, в подножието на Рилския манастир, се заселват край днешния град Курск като съграждат там крепости за защита от набезите на източни нашественици. Именува новосъздадения град Рилск на името на Св. Иван Рилски. На хълма „Иванушка“, наричан така и до днес, съграждат черква „Св. Иван Рилски“. По време на държавния атеизъм тя е разрушена и неотдавна възстановена с дарения на местни жители. В град Рилск е живял Григорий Шелихов, родом от град Рила. Той е наричан „Руският Колумб“, понеже прокарва северния морски път през Ледовития океан чак до полуостров Аляска. Корабът му се нарича „Св. Иван Рилски“ и навсякъде, където е акостира, е построяван параклис, посветен на светеца, включително и на Аляска. Паметник на Григорий Шелихов е издигнат в Иркутск.

Горното става известно благодарение на Смоленския епископ Нестор (Брой 2, в. „За буквите“)

Сп. „Блага вест“

Манастирът Старият Русик е наричан и Горният за разграничаване от сегашния, построен до морския бряг. Русик е от 1169 г. с поселници от Ксилурга. На стотици години са тези каменни стени и огромната чугунена врата; сега тя се отваря рядко и затова изглежда още по-яка. Наоколо сняг без нито една следа, борове, брези, тополи. Отец Никодим слиза от колата и с вдигната глава към манастирските висоти вика:

Отец Й-о-н-а!

И със замах отваря могъщите двери. Насреща ни бърза нашият стопанин, единствената човешка душа в обителта – отец Йона, страж и надзирател на Стария Русик. 74 години, бодр стъпка, бърз поглед, никакво прегърбване. Петнадесет години живее тук в уединение – навярно сам е измолител от игумена това послушание. Затворничеството му не е пълно: ту посреща гости, ту той слиза при братята за празнични служби. Веднага ни повежда през празния и в разруха първи етаж към широката метална стълба на каменна кула, пирг, в която са събрани за по-лесно разглеждане старинни икони и църковна утвар. Личи си, че тук е устроен и битът на отец Йона.

Кулата е най-ярката забележителност на Стария Русик; от нея започват неговите укрепления и славата му. Отец Йона веднага, в движение, започва да разказва – и то с въодушевление на екскурзовод. Оживява сред тези стени събитие, описано в Атонския патерик. Отец Йона се приближава до прозореца в дъното на кулата, за който става дума в житието на Св. Сава.

Бъдещият светец се наричал Растко (Ростислав) и бил син на сръбския владетел Стефан. Течал XII век. Тогава нашият Русик

„Св. Иван Рилски“. Стенопис в параклиса „Св. Лука“ на Рилския манастир (1799)

Папа Йоан Павел II

Светлина от Изтока

Да, скъпи братя и сестри, Източното монашество, заедно със Западното, представлява един голям дар за цялата Църква ...

Великият монах и западен мистик, Гийом от Сент Тиери, нарича нашия опит, подхранвал и обогатявал монашеския живот в католическия Запад: „светлина идваща от Изтока“. Заедно с него много западни духовни личности допринесоха за достойното оценяване на източната монашеска духовност. Щастлив съм, че днес мога да присъединя гласа си към този изключителен хор, признавайки валидността на пътя, водещ към святостта, установен в писанията и живота на много ваши монаси, които са ни оставили ценни примери на цялостно отдаване на Господ Иисус Христос. Св. Йоан Рилски, когото пожелах да бъде изобразен, редом с други източни и западни светци на мозайките в параклиса Redemptoris Mater в Апостолическия Ватикански дворец, и на когото този манастир е постоянен свидетел, вслушвайки се в думите на Христос, Който му заповядал да се откаже от всички свои блага и да ги раздаде на бедните, се отрече от всичко заради безценната перла на Евангелието, като се подложи на обучение в училището на светите аскети, за да придобие изкуството на духовната борба ...

Днес повече от всякога идолите в живота на християните са обсебвачи, а изкушенията – натрапчиви: изкуството на духовната борба, разпознаването на добрите и злите духове, споделянето на собствените мисли с духовния наставник, призоваването на Святото Христово Име и Божието милосърдие, трябва да бъдат част от вътрешния живот на всеки Господен ученик...

Св. Йоан Рилски живя, чрез духовната борба, в „подчинение“, послушание и взаимно служение, както го изисква общия живот. Скитът е мястото на всекидневното осъществяване на „новата заповед“; той е дом и училище за общение; той е пространството, в което човек се превръща в служител на ближните, така както Христос желаше да бъде сред своите. Какво силно християнско свидетелство предлага една монашеска общност, когато живее според истинската любов! Пред нея дори и нехристияните са подтикнати да признаят, че Господ е винаги жив и действащ във Своя народ. Св. Йоан Рилски живя като пустиножител в лишения и покаяние, но преди всичко в непрекъснато вслушване в Божието слово, в постоянна молитва, докато се превърне, както се изразява големия „богослов“ Св. Нил, в човек, надарен с неземна мъдрост, произтичаща от Светия Дух. Заветът на Св. Йоан, оставен от любов към неговите ученици, изразили нуждата си от последно наставление, е едно необикновено учение за търсенето на Бога и опита от общуването с Него, за онези от тях, които желаят да водят истински християнски и монашески живот...

Колко много свидетели по пътя на святостта блесяха в този и много други православни манастири по време на тяхното вековно съществуване! Колко е голяма благодарността на Вселенската църква към всички аскети, които знаеха как да помнят „единственото и най-нужно нещо“, последната цел на човека! Ние с признателност се възхищаваме на безценното предание, което източните монаси претворяват вярно в живота си и продължават да предават от поколение на поколение, като автентичен знак на eschaton-a, на онова бъдеще, към което Бог продължава да зове всеки човек чрез благодатната сила на Светия Дух...

Словото е произнесено в Рилския манастир, 25 май 2002 г.

Православието е нашето майчино лоно

Духовна гибел за човека
е да се откажеш от родината си

Православието е нравствено-духовно усъвършенстване на човека – вярата в Бога, пътя към Бога, който е любов. Всяка дума на духовните отци е пронизана от необходимостта за чистота. Всеки звук на литургията е нейно тържество.

Православието е вярата на нашите предци. Тя е съставна част на душата на нашите народи – и българския, и руския. Затова към православието не бива да се отнасяме като към едно от многото учения, които демократията днес ни предлага на избор. То е нашият духовен извор, правилата на живота, които са били спазвани от нашите бащи. То е и нашето майчино лоно, в което са израствали народите със своя характер, своите ценности и светини.

На прага на третото хилядолетие православната църква може да бъде стожер на държавността в България и Русия.

Нашата вяра ни учи да бъдем добри членове на семейството, а нима семейството не е стълб на държавността? Вярата ни учи на нравствен живот, а нима моралът не укрепва държавността? Църквата казва: прощавайте на враговете си, но не прощавайте на враговете на отечеството. След цялото безобразие от нечистотия, която се е разляла днес по света, на предателство и неверие, само църквата стои като надеждно укрепление на нашите души. Човек може да се излъже в правителството и вождовете, може в края на краищата да се излъже и в приятелите си, но в църквата, наследена от предците, не може да се излъже.

Можеш да се измениш на родината и без да се напускаш пределите ѝ като се откажеш от обичаите, традициите, песните, като заглушиш в себе си славянските корени. Това е духовна гибел за човека.

Паметна плоча в църквата „Санта Мария Маджоре“, където през 868 г. Кирил и Методий и техните ученици с благословията на папа Адриан II за първи път извършват богослужение на славянски език
Пресфотото БТА

Грамота от Пловдив

Шестото издание на Научно-образователно експо „Българските образователни и изследователски институции в основата на иновативните информационно-комуникационни технологии (ИКТ) проекти“ се проведе по време на Международния технически панаир „Есен 2007“ в Пловдив от 24 до 29 септември т. г.

Библиотечно-информационния център на СВУБИТ спечели Първа поощрителна награда (iPod Shuffle, предоставен от BBS) и специална грамота на Научно-образователно експо. Одобрените проекти в него преминаха успешно първия етап на селекция, в който се включиха близо 40 проекта от 23 български образователни и научноизследователски институции от цялата страна.

Отличените 12 проекта от 10 висши учебни заведения участваха във финалната фаза на изложението. Специална комисия от ИКТ специалисти, организаторите, Министерството на образованието и науката, членове на Българската асоциация по информационни технологии (БАИТ), Българската асоциация на софтуерните компании (БАСКОМ) и др. отличиха шест от участващите в изложението проекти.

Щандът на СВУБИТ на Пловдивския панаир.
На снимката Събина Ефтимова и Елена Игнатова

Нов хуманизъм за Европа

Християнска конференция в Рим

Аудиенция на делегатите на Конференцията при Негово Светейшество папа Бенедикт XVI в Апостолическия дворец на Ватикана

Снимка Никола Казански

От 21 до 24 юни в Рим се състоя голяма християнска конференция – „Нов хуманизъм за Европа“ под височайшето покровителство на Главния Викарий на Св. Петър, папа Бенедикт XVI, и бе посветена на 50-та годишнина от Римските договори за учредяването на Европейската общност. Основополагаща отправна точка на форума бе идеята да се засили и разшири Болонският процес, олицетворяващ изключителната естествена роля на университетите и научните учреждения за развитето и напредъка на Европейския съюз.

Приката организация на забележителната среща бе осъществена от Пасторалната университетска администрация под вещото ръководство на монсеньор Лоренцо Леуци (Lorenzo Leuzzi). Съорганизатори бяха: Конгрегацията за католическо образование, Понтификалният съвет за култура, Комисията на епископските конференции на ЕО, Европейската комисия, Министерството на университетското образование и науката, както и Министерството на изкуствата и културата на Италия, Конференцията на ректорите на италианските университети.

Централно място за провеждане на конференцията бе Понтификалната базилика „Св. Йоан Латерански“ (Basilika of St John in Lateran). Пленарните заседания за откриването и закриването на форума бяха в Аулата на Понтификалния Латерански университет (ПЛУ).

Всички академични срещи започваха и завършваха със специално посветени на форума молитви, председателствани от най-високопоставени църковници като: Негово Високо Преосвещенство монсеньор Рино Физичелла – ректор на ПЛУ Негово Високо Преосвещенство кардинал Боцани – архиепископ на Загреб, Негово Високо Преосвещенство кардинал Тарчицио Бертоне – държавен секретар на Ватикана, Негово Високо Преосвещенство Марек Йедрашевски – Викарий на епископа на Познан, Негово Високо Преосвещенство кардинал Петер Ердьо – президент на Комисията на Европейската конференция на епископите (КЕКЕ).

Деловата работа на форума про-

тече в четири тематични кръга със съответните подразделения:

А. Човешкото същество – генеалогия и биология; Б. Градът на човека – общество, околна среда, икономика; В. Гледището на естествените науки – открития, изобретения и технологии; Г. Творчество и памет – история литература, езици и изкуства.

Особен интерес предизвиква срещата на ректорите на Европейските университети, удостоена с присъствието на президента на Италианската република Джорджо Наполитано.

От страна на България представител на българското образование, наука и култура на този важен форум беше проф. д.к.н. Стоян Денчев – ректор на Специализираното висше училище по библиотечнознание и информационни технологии.

Поздравления към участниците на Конференцията бяха поднесени от Негово Превъзходителство Валтер Велтронни – кмет на Рим, Негово Високо Преосвещенство кардинал Петер Ердьо – президент на КЕКЕ, Негово Превъзходителство Франко Фратини – вицепрезидент на ЕК, отговарящ за правосъдието, свободата и сигурността, д-р Ян Фигел от Европейския комисариат на университетите, Негово Превъзходителство Фабио Муси – министър на образованието и науката на Италия.

Основните встъпителни доклади бяха на Негово Високо Преосвещенство кардинал Камило Руини, изтъкнат екзегет (тълкувател на библийски текстове), главен Викарий на Негово Светейшество за Римския диоцез на тема „Християнският хуманизъм и антропологичният въпрос“, проф. Георг Винклер, председател на Виенския университет и президент на Европейската асоциация на университетите на тема „Ролята на университетите в Европа“.

Обобщаващите доклади на отделните тематични кръгове бяха изнесени съответно от проф. Петер Козловски от Свободния университет на Амстердам, проф. Мишел Виевюрка от Висшето училище за обществени науки в Париж; проф. Бруно Далапикола от Университе-

та „Сапиенца“, Рим, проф. Филип Немо от Европейския институт по мениджмънт в Париж.

Кулминация на форума стана аудиенцията на делегатите при Негово Светейшество папа Бенедикт XVI в Аулата на Апостолическия дворец на Ватикана. В произнесеното знаменателно слово Светият Отец изтъкна изключителното и основополагащо значение на християнството в човешката култура и особено – ролята на Иисус Христос като Богочовек за решаване на проблемите, които изникват между хората и обществото. В този антропологичен контекст първият църковник на Рим – самият той изтъкнат учен – освети комплексно кардиналните въпроси на онтологията и метафизиката на познанието, като действена сила в света, акцентирайки на разкритата с проникновена дълбочина връзка с теологията (Тайнството на Христовото откровение).

Особено интересни и значими на форума бяха и срещите, посветени на теологичните практики. Всички срещи бяха съпроводени от божествените интродукции и финализиращите композиции на хорални и пасторални песнопения, изпълнени от ангелските гласове на хорове на ПЛУ и други църкви (St Peter's Basilica, Basilika of St John in Lateran).

Заклучителната сесия на пленарното заседание беше приветствано от Негово Превъзходителство Пиетро Марацо, президент на областта Лацио, д-р Ханс-Герт Пьотеринг, президент на Европейския парламент, д-р Сюр Берган, ръководител на Отдела за висше образование и научни изследвания на Съвета на Европа.

Обобщенията на дискусиите в рамките на тематичните кръгове беше направена от проф. Джон Халдейн от Университета „Saint Andrew“ в Шотландия, проф. Стефано Замани от Болонския университет, проф. Сезар Номбела от Университета „Complutense“, Мадрид, проф. Малгожата Коржичка-Иванов от Варшавския университет.

Доц д.пед.н.
Александра Куманова
Ст.н.с. д-р Никола Казански

Нашето общо бъдеще

Европа и нейните християнски корени, отразени в идеите на римските папи

Джузепе Леанца, архиепископ на Лилибео, апостолически нунций

Обединена Европа е амбициозен проект, който изразява най-високи намерения: да превърне Европа в мирен, демократичен, процъфтяващ континент, без значими различия и социално неравенство. По случай честването на 50-годишнината от подписването на Римските договори от 1957 г. двадесет и седемте държавни и правителствени глави на Съюза се събраха на 25 март 2007 г. в Берлин под председателството на немския канцлер госпожа Ангела Меркел и приеха Декларация, с която в центъра на общите идеали поставят **човека**, посочвайки целите, които трябва да бъдат постигнати: мир и свобода, демокрация и правова държава, взаимно уважение и отговорност, благоденствие и сигурност, толерантност и съпричастност, справедливост и солидарност. „Европа, четем в преамбюла, е била в течение на векове идея, надежда за мир и разбирателство. Тази надежда намери потвърждение“. Мечтата на миналите поколения се е превърнала в действителност. Документът приключва с тържествен ангажимент: „Европа е нашето общо бъдеще“. Споменатите цели се зараждат в идеите за европейска интеграция на забележителните държавници Робер Шуман, Конрад Аденауер и Алчиде Де Гаспери и те не само че не се противопоставят на християнския идеал, но бихме могли да кажем, че са и негов продукт. Ако Европа днес има подобни високи стремежи, то това се дължи на факта, че корените на нейните история и мисъл са просмукани с християнските ценности, които пораждат надежда и разтварят сърцата за вяра. Днес за пръв път в своята история Европа започва да бъде действително „единна“ – не говорим повече за Западна и за Източна Европа, а само за Европа, въпреки че в момента проектът за „разширяване“ се разглежда в някои политически и социални среди със скептицизъм и недоумение. На 24 август 1939 г., когато над Европа се разнасят ветровете на войната, Пий XII (1939-1958), избран за папа едва от няколко месеца (на 12 март 1939), отправя към човечеството, но най-вече към европейците, мощен апел, с намерение да се „даде надмощие на силите на разума“ над призрака на световния военен конфликт. Известни са неговите думи: „Нищо не е изгубено, ако цари мир. Всичко може да се случи при война“. В трудните години на изграждане на Берлинската стена и по време на Кубинската криза и опасността от избухване на ядрена война, неговият приемник, Йоан XXIII (1958-1963), чрез енцикликата си „Pacem in terris“ (Мир на земята, 1963), привлича вниманието на хората върху ценностите на човешката личност и неразумността на войната и начертава основните принципи на човешко съжителство, черпещи живот от християнското послание:

Giuseppe Leanza

Джузепе Леанца

мирът сред всички народи почива върху четири фундаментални пиласи: *истина, справедливост, любов и свобода*.

По-късно Павел VI (1963-1978) е дълбоко убеден, че европейското обединение е най-ефикасният инструмент, за да се гарантира мир и развитие на нашия континент. Според него европейското наследство от идеали се заключава в същността на християнското послание, като обявява Свети Бенедикт от Норча за Патрон на Европа (1964). С тази постъпка той подчертава християнските корени на континента, който, с годините, дава признаци на отдалечаване от „отличителните и живителни принципи на своята цивилизация“. Но процесът на европейска интеграция среща най-силна подкрепа и насърчение у папа Йоан Павел II (1978-2005) с неговите напътствия и символични жестове. Можем да твърдим, че целият му понтификат е силно европеистичен. Той гледа на Европа като на политически и духовно обединен континент, една Европа, която най-сетне диша „с два дроба“, източен и западен. През 1981 г. папа Йоан Павел II обявява Св. Кирил и Методий за патрони на Европа заедно със Св. Бенедикт от Норча, заради ценното духовно и културно наследство, плод на християнската им вяра, което те оставят на славянските народи. Йоан Павел II отделя особено внимание на проблемите на Европа като свиква два Синода на епископите, първия през 1991 г., малко след падането на Берлинската стена, втория през 1999 г. в навечерието на големия Юбилей – 2000 година. В своята апостолическа проповед „Еклезия в Европа“ (23 юни 2003 година), която обобщава изводите от работата на Синода през 1999 г., папата отбелязва с безпокойство положението в Европа, белязана от все повече несигурност в културно, антропологично, етично и духовно отношение. Той изтъква преди всичко „загубата на памет и на християнско наследство“, практическия антагонизъм и религиозното рав-

нодушие, опита да се създаде обединена Европа като се изключва нейното религиозно наследство и, в частност, „нейната дълбока християнска душа“ (Еклезия в Европа, № 7). Човек се озовава пред пресиращата поява на една „нова култура“ (Еклезия в Европа, № 9), която се характеризира с утвърждаване на настъпващо бавно загърбване на църковните схеми, целящо заличаване на религиозния елемент от обществения живот. Също толкова европейски е понтификатът и на настоящия папа Бенедикт XVI, който от момента на своята интронизация (19 април 2005 г.) подчертава колко е близко до сърцето му духовното наследство на стария континент, богатство, което трябва да бъде преоткрито и оценено отново пред предизвикателствата на отстъпването от църковните схеми и на лаицизма. В своята реч пред участниците в конгреса на Европейската народна партия (30 март 2006 година) папа Ратцингер подчертава, че растежът и развитието на Европейския съюз могат да потърсят вдъхновение в християнското наследство, което е в основата на идентичността на континента: „Зачитайки християнските си корени, Европа ще е в състояние да предложи на своите граждани и народи сигурна насока, ще засили тяхното съзнание за принадлежност към обща цивилизация и ще подхрани всеобщия ангажимент за преодоляване на предизвикателствата на настоящето за благо на едно по-добро бъдеще“. Основната причина за интереса, проявен от папите към процеса на обединение на Европа, има преди всичко религиозен характер и както ни напомня Вторият Ватикански събор, мисията, пристъпа на Църквата „не е от политически, икономически, социален порядък, а религиозен“ и от тази нейна мисия „произтичат задачи, просветление и сила, които могат да допринесат за изграждането и за утвърждаването на човешката общност“ (Лумен Генциум № 42) (Lumen Gentium № 42). Изказванията на папите целят най-вече предпазването и съхраняването на християнското наследство, разпространяването на културните, моралните и духовните ценности, вдъхновени от Евангелието.

Обединена Европа не може да се ограничи единствено до географски и икономически субект. Такава е и надеждата на папа Бенедикт XVI, изразена пред българската правителствена делегация, приета във Ватикана на 24 май 2007 г., когато той пожела на България да остане вярна на културните, моралните и духовни ценности, подхранвали до момента живота и развитието на обществото, вдъхновявайки се от уроците на Светите братя Кирил и Методий, да ги защитава и да ги излага на високите форуми, чийто авторитетен участник тя вече е.

Превод Неда Бояджиева

Българско евангелие от XVII век със сребърен обков, показано на изложба в библиотека „Амброзиана“ – Милано

Поклонничество в Рим

От 1968 година насам на Кирило-Методиевския празник 24 май българска официална българска делегация посещава вечния град. Тази година тя беше водена от Георги Пирински, председател на Народното събрание. Духовната делегация водеше Великотърновският митрополит Григорий. Папа Бенедикт XVI даде аудиенция на официалните български пратеници, като заяви, че „винаги е бил съпричастен духовно и в своите молитви, към българския народ, като гарантира, че Светия престол ще продължи да следи развитието на нашата нация с приятелско внимание“. Аудиенцията беше в библиотеката на папата във Ватикана.

Папата получи в дар авторско копие със сребърен обков на Светите братя Кирил и Методий. Оригиналът е дело на зограф от Банската школа. Проф. Аксиния Джурова от Научния център „Иван Дуйчев“ подари на папата фототипно издание на Манасиевата хроника.

По традиция българските пратеници се поклониха пред гроба на Св. Кирил в базиликата „Сан Клементе“, където митрополит Григорий отслужи молебен и българи изпяха химна „Върви, народе възродени“.

„Света Богородица и проскиндар“. Икона от Света гора (XVIII в.)

„Шестоднев“ на Йоан Екзарх Български. Препис от XV в. Съхранява се в библиотеката на Рилския манастир

Издания на 16 езика

Библиотеката на Института за литература при БАН е създадена през 1948 г. с решение на ръководството на Академията от 3 януари 1948 г., което предвижда за различните области на знанието да се основат научни институти с филиални специализирани библиотеки. Първият председател на Библиотечния съвет е проф. Боню Ангелов, първият библиотекар – н. с. Елена Димитрова, която подрежда книгите в сградата на БАН на днешната улица „Кракра“.

Днес библиотеката се помещава в Института за литература на ул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17. Отначало тя е с общ хуманитарен профил, притежава книги на 16 езика от XVIII и XIX в., някои по-стари издания и отделни екземпляри от т. н. Царска библиотека.

Първата щатна библиотекарка (1952-1959) Елена Цветанова има големи заслуги за началото на комплектоването на библиотечния фонд. Тя набавя и ценни сбирки от периодични издания от края на XIX и началото на XX. Библиотеката придобива академичен облик и дава възможност за научноизследователска работа. За по-нататъшното ѝ обогатяване и съвременна организация допринасят библиотекарките Светла Гюрова (1959-1969) и особено Донка Илинова (1969-1979). Обслужването на читателите през този период се извършва от Мария Козарева. През 1967 г. е получена като дар личната библиотека на Асен Разцветников, през 1975 – библиотеката на Николай Лилиев. От 1979 г. библиотекарка е Иванка Томова-Манова. За кратко време работят М. Козарева, Н. Митова, Р. Чернокочева и др.

През 2006 г. библиотечният фонд на най-голямата филиална библиотека на БАН надминава 111 000 библиотечни единици, в това число над 300 заглавия на списания, над 500 заглавия на поредици (общо 33 441 книговезки тома), повече от 78 000 тома книги и около 200 специални фонда – графика, дисертации, отпечатъци и др. Обогатява се комплектоването на чуждестранна литература, прави се основна проверка, прекласиране и подреждане на фонда по съвременните правила. От 1998 г. започва компютризация и информационна работа в библиотеката.

Днес библиотеката разполага със съвременни компютри, с читалня и нови мебели в представителната си част. Към нея преминават институтските звена „Alerph“ и „Библиографи“. Освен по комплектоване, обслужване и прекласиране на фонда, се работи по два информационни проекта: звеното „Alerph“ (Кирил Ставрев, Десислава Драгиева заедно с научните сътрудници Йордан Люцканов, Пламен Антов и Регина Койчева) участва в проекта на Централната библиотека на БАН „Аналитична разработка на литературната периодика“; звеното „Библиография“ (н. с. Диана Ралева, Нелма Маркова, в сътрудничество със ст. н. с. Йонка Найденова) издава от 2000 г. годишен информационен бюлетин „Публикации на Института за литература“. Съставът на библиотеката (главна библиотекарка Ив. Томова-Манова, Нина Митова, Аделина Германова) участва в проекта на Централната библиотека на БАН „Ретроконверсия за електронен каталог на книгите“. Манова и Митова изработват картотека на статиите по литературознание в чуждестранните списания в библиотеката.

Иванка Томова-Манова

Жива книга

Президентът на IFLA

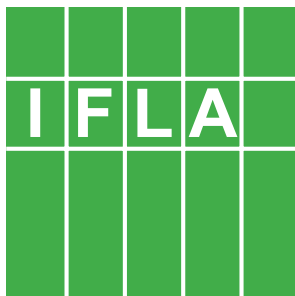
проф. д-р Клаудия Лукс – почетен професор на СВУБИТ

Проф. д-р Клаудия Лукс е избрана през юни 2005 г. с голямо мнозинство за президент на Международната федерация на библиотечните асоциации (ИФЛА) и за периода от 2007 г. до 2009 г. ще има решаващ дял при определяне насоките за развитие на Международния библиотечен съюз. Председател е на немския Национален комитет на IFLA.

По покана на Гьоте-институт през септември т.г. тя гостува в България като гост-участник в инициативата „Жива книга“ от поредицата събития „Европейци в разговор“, свързана с Европейския ден на езиките. Тя беше скъп гост на преподаватели и студенти във Висшето училище. Бе удостоена с титлата „почетен професор на СВУБИТ“. Произнесе живо слово за актуалните проблеми по темата „Библиотеките на дневен ред“. Нейната лекция се превърна в майсторски клас за 72 библиотечни работници от цялата страна.

На тържествено заседание в Аулата проф. Лукс бе представена от доц. дфн Мария Младенова, декан на Факултета по библиология, информационни системи и обществени комуникации. Като поздрави с топли думи високия гост, ректорът проф. д-р ик. н. Стоян Денчев връчи на проф. Лукс диплом за почетен професор. Проф. Лукс раздаде дипломите на участниците в майсторския клас. Тържествената церемония бе водена от гл. ас. Петър Петров, директор на Департамента по общообразователни дисциплини

Снимки Валя Чрънкина

Емблема на Международната федерация на библиотечните асоциации (IFLA)

По време на провеждането на майсторски клас за библиотекари от цялата страна

Ректорът проф. д.ик.н. Стоян Денчев връчва диплом за почетен професор на проф. д-р Клаудия Лукс

По време на лекцията

Проф. Клаудия Лукс се разписва в почетната книга на СВУБИТ

Проф. Клаудия Лукс е работила като генерален директор на Фондацията на Централната и областна библиотека в Берлин. През януари 2007 г. с подкрепата на Гьоте-институт тя откри серия от срещи под мотото „Библиотеките на дневен ред“. Първата от тях е посветена на Източна Европа и в нея взеха участие и библиотекари от България.

Д-р Лукс е следвала в Бохум, Берлин и Кьолн. Специализирала е във висши училища на САЩ и Китай. Получава магистърска степен по социални науки и докторска степен по синология (китаистика). Специализира за ръководна библиотечна длъжност. Работи като специалист по китаистика в отдел „Източна Азия“ на Градската библиотека в Берлин, ръководи изследователски проекти към Немския библиотечен институт, свързани с финансирането на библиотечните такси и ретроконверсията (придаване на електронен вид) на библиотечните каталози. Била е директор на Берлинската сенатска библиотека. Публикувала е книги и статии върху библиотечната система в Китай, статии по проблемите на библиотечните такси, аутсорсинга (англ. използване на чужди ресурси на договорна основа), виртуалните библиотеки, управление на промяната, структурата на германската библиотечна система.

Д-р Лукс е третият немски президент на IFLA след Густав Хофман (1958-1963) и Ханс Петер Ге (1958-1991), като приема поста от Алекс Байърн. Член е на Управителния съвет на Немския библиотечен съюз, на Съвета за информация и библиотека на Гьоте-институт и на Професионалния съюз по информатика.

Българи в Лайпциг

Доц. дфн Мария Младенова

Уважаема проф. Лукс,
Искам най-искрено да Ви уверя, че Вашето присъствие днес тук, в нашето Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии, прави щастливи не само студентите и преподавателите, но и цялата библиотечна общност на България. Повярвайте ми – това не са думи на учтивост и любезна куртоазия.

Ние имаме много причини днес да се вълнуваме от Вашето присъствие, но аз ще отбележа на кратко само три от тях.

Първата причина е, че Вие идвате от Германия – страната на бенидиктинския монах Мартин Шретингер, който в началото на XIX век пръв в света въвежда в научно обръщение термина „библиотекознание“ и поставя началото на науката за библиотеците.

Вие идвате от родината на гениалния Готфрид Вилхелм Лайбниц – философ, математик и библиотекар на Херцогската библиотека в ХанOVER, работил дълго и в библиотеката на херцог Август във Волфенбютел, който развива модерни идеи за ефективната организация на библиотечните фондове и за либералното им използване.

Вашето присъствие днес сред нас ни кара да си спомним както за първия немски професор по библиотекознание в Гьотингенския университет Карл Дзяцко, който поставя началото на библиотечното образование в света, така и за Арним Грезел, който пръв разграничава понятията „библиотекознание“ и „библиотечна практика“, като изяснява и тяхното съдържание.

Втората причина за нашето вълнение днес е фактът, че ранното българско библиотекознание се заражда в последните две десетилетия на XIX век, изпитвайки силното влияние на немската библиотековедска школа, която на границата между XIX и XX век, както всички знаем, е водещата библиотековедска школа в света.

Иска ми се да знаете, че нашите най-известни библиотековеди са немски възпитаници и остават трайни привърженици на немската библиотековедска школа до края на живота си. Разрешете ми да спомена само имената на академик Стоян Аргиров – основоположник на българската библиотековедска наука, който демонстрира своята привързаност към немската библиотековедска школа

Доц. дфн Мария Младенова

едва 28-годишен, когато публикува първото българско библиотечно ръководство, в основата на което поставя знанията, придобити от немски източници и от практиката си във водещи немски библиотеки, и на проф. Тодор Боров, който изгражда своите концепции за библиотекознанието в Берлинския университет, под прякото влияние на авторитетните представители на немската школа от първата четвърт на XX век – Адолф фон Харнак, Георг Шнайдер, Йорис Форстиус и Фриц Милкау.

Третата причина за нашето искрено вълнение днес е, че Вие идвате от страната на забележителния Лайпцигски университет, играл важна роля в процесите на духовното, културното и държавното развитие на България.

Създаден през 1409 г., Лайпцигският университет винаги е бил едно от най-известните духовни и образователни средища не само за Германия, но и за стотици българи, поради което българското присъствие в него е много силно. След Освобождението на страната ни от османско владичество през 1878 г. Лайпцигският университет става нашата Алма матер. Само от 1879 г. до 1900 г. в него са учили над 100 български студенти. По-късно броят на следващите тук българи се увеличава значително и през 1922-1923 г. в него учат вече над 200 наши младежи и девойки. Измежду първите сто от тях, завършили в Лайпциг, петима стават министри, двадесет – професори в Софийския университет, тридесет и пет са елитни гимназиални учители, началници и главни инспектори при Министерството на народната просвета, трима са директори на Националната библиотека в София (Беньо Цонев, Пенчо Славейков и Велико Йорданов), двама

са директори на националните ни музеи по археология и етнография. С други думи, възпитаниците на Лайпцигския университет са съществена част от интелигенцията, ръководила успешно България през първите десетилетия след Освобождението.

Оказва се, че в Софийския университет, създаден през 1888 г., през 1929 г. 34 от професорите преподавали в него, са следвали или специализирали в Лайпциг. Върху българските студенти оказват голямо влияние личности като Густав Вайганд, Август Лескин и Вилхелм Вунд и редица други светили на немската наука, за които у нас са изписани много страници с мемоари, изпълнени с признателността на благодарните ученици към техните ерудирани професори.

Разрешете ми да отбележа и факта, че нашето училище години наред поддържаше тесни професионални контакти и с училището за библиотекарите „Ерих Вайнерт“ в Лайпциг и ние още носим в душите си топлиите спомени от видяното и наученото от немските колеги и от немските библиотеки.

Искам да Ви уверя, че преподавателската колегия на нашето училище винаги е била съпричастна и към всичко случващо се в IFLA поради това, че нашата дългогодишна директорка г-жа Тодора Топалова, която днес е сред нас, бе активен член на IFLA и винаги ни информираше за работата на тази авторитетна професионална организация, чийто лидер днес сте Вие.

Сигурно ще Ви бъде приятно да чуете, че ние помним и двама други успешни президенти на IFLA – г-н Ханс Петер Ге и г-н Пребен Киркегор, който през 1977 г. бе наш специален гост по случай тържественото откриване на сградата на училището, в която днес с огромно вълнение посрещаме Вас – лидера на световната библиотечна общност.

От името на Ректорското ръководство на училището и от името на цялата библиотечна общност на България Ви желая много сили и здраве, за да успеете да реализирате амбициозната си програма като президент на IFLA. До нови срещи, не ни забравяйте и знайте, че сте винаги добре дошли в България и в нашето училище.

Слово при представянето на г-жа Клаудия Лукс

Аргиров триод (XIII в.) НБКМ, № 933

От информация към знание

Трета студентска научна конференция утвърди полезна традиция

В навечерието на Кирило-Методиевския празник за трети пореден път се проведе научна конференция на Студентското научно общество на СВУБИТ под мотото „E pluribus unum“ – „От многото едно“.

Почетни гости на форума бяха Апостолският нунций в България Негово Превъзходителство и Високо Преосвещенство Архиепископ Джузепе Леанца, както и други представители на католическата църква в България, ректорът на Софийската духовна семинария „Св. Йоан Рилски“ Негово Високо преосвещенство Великият епископ Сионий, министърът на образованието и науката доц. д-р Даниел Вълчев, министърът на културата проф. Стефан Данаилов, директорът на Дирекция „Библиотеки“ към Министерството на културата д-р Венцислав Велев, акад. Валери Петров, директорът на Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ проф. дфн Боряна Христова, директорът на Университетска библиотека доц. д-р Вана Янкова, директорът на Кирило-Методиевския научен център при БАН проф. Светлина Николова, представители на информационно-културните и научните среди в България, специалисти от Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Института по балканистика при БАН, Института по литература при БАН, Американския университет в България и други.

Подготвеното от самите студенти представление „В началото беше словото“ беше символичното встъпление към конференцията. Композицията пресъздаде исторически сцени от Кирило-Методиевото дело. На финала прозвуча специално подготвения аранжирмент на „Ave verum corpus Dei“ от Моцарт в солово изпълнение на цигуларката Румяна Мария Лиркова. На осем екрана бяха представени мултимедийно докладите на студентките Надя Владимирова и Мелания Йосифова.

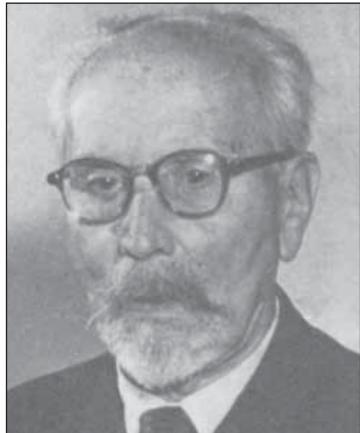
Форумът бе открит от ректора проф. д.ик.н. Стоян Денчев, който подчерта връзката между минало-настояще-бъдеще в сферата на информационните комуникации, акцентирайки върху славянската култура и наука.

Последва представяне на 126 доклада, подготвени под ръководството на 40 квалифицирани педагози, както и изложба-експозиция от научни изследвания на участниците във форума и техни публикации в специализирания научен печат. Творчеството на Студентското научно общество представи изчерпателно студентката Елена Минева.

Конференцията протече в три работни секции: „Библиотекознание, библиография, книгознание“, „Информационни технологии“, „Културно-историческо наследство“.

По време на конференцията бяха оповестени резултатите от два конкурса. Обобщаващо слово произнесе проф. д-р Иван Попов. В заключение ректорът проф. д.ик.н. Стоян Денчев подчерта приемствеността като условие за успех в научната дейност.

Следващата четвърта студентска конференция ще се състои през май 2008 г.

Александър Балан

Стоян Аргиров

Тодор Боров

Пренасяне на старозагорската градска библиотека в нова сграда
чрез жива верига от деца, младежи и възрастни
Снимка Георги Христов

Библиографията като професия

Проф. Леонов изнася лекции

Ректорът проф. Стоян Денчев връчва почетна грамота
на проф. Валерий Леонов

Майсторски клас за библиотекари от цялата страна

Вдъхновен библиограф

Директорът на Библиотеката на Руската академия
на науките в Санкт Петербург проф. дпн.
Валерий Павлович Леонов беше скъп гост на СВУБИТ.

Доц. д-р Нели Костова

На 19 април т.г. в зала Тържествена Валерий Леонов се среща с представители на библиотечно-библиографската общност от цялата страна. Ректорът, проф. д.к.н. Стоян Денчев, приветства руския гост като изказа своето задоволство от възможността българските специалисти и студенти да се запознаят със схващанията на световноизвестния учен за бъдещето на библиотеките и библиографията. Научно-творческият път на видния библиотекоевед и библиограф бе обрисуван от доц. дпн. Александра Куманова и доц. д-р Нели Костова. Ръководителят на катедра „Библиотекознание и библиография“ доц. д-р Донка Правдо-

мирова представи една от емблематичните книги на проф. Леонов, „Библиографията като професия“.

За пръв път в учредения майсторски клас „Библиотечно-информационни науки“ проф. Леонов изнесе лекции, с които запозна участниците с богатата история на Библиотеката на Руската академия на науките (РАН) като разказа за някои редки западно-европейски и американски издания в нея. Той сподели също своето мнение върху проблемите на професионалното четене като предмет на изучаване според схващанията на американския учен Маршал Маклуън.

Проф. Валерий Леонов

гогическите науки През май с.г. е назначен за заместник-директор по научната част на Библиотеката на Академията на науките на СССР, а от ноември 1989 г. е неин директор.

През 1992 г. В. Леонов получава званието «професор по библиотекознание и библиография», а от 1997 г. е действителен член на Руската академия по естествени науки. От 2000 г. е и носител на званието „Заслужил работник на културата на Руската федерация“.

През 70-те години, когато посещава САЩ, той е потресен от американските библиотеки с тяхната функционална приспособеност за обслужване на читателите. Сетне се запознава с библиотеките на Унгария, Канада, Холандия, Виетнам, Япония, Швейцария, Германия, Финландия, Италия, Швеция, Мексико, Испания, Франция, Китай и напоследък – България.

Нито в едно висше учебно заведение не подготвят директори на библиотеки. Такъв или ставаш, или не. При това статутът директор на Библиотеката на Академията на науките се отличава от статута на директорите на националните и публичните библиотеки. По този повод, изучавайки особеностите на руското библиотечно дело, Леонов стига до идеята за **библиотечния синдром**. Той вижда в отсъствието на обмислена библиотечна политика и нашествието на дилетанти и непрофесионалисти в библиотечното дело, каквито е няма никъде по света. Това е печално, защото с техните усилия се създава илюзията, че дилетантите могат всичко. Те знаят всички отговори, в това число и на непростите въпроси за комплектуването, обслужването, съхранението на библиотеката. Струва им се, че ако предоставят на поредния оракул командното кресло – и от утре всичко ще тръгне по новому.

В заключение ето една Леонова изповед:

Перманентното болезнено състояние на руското библиотечно дело аз не приемам и не искам да го приема като неизбежно. Но се радвам на всичко онова, което способства за съхраняването на моята вътрешна независимост.

В библиографията няма нищо интересно, ако не я обичате!

Авторът е възпитаник на проф. Валерий Леонов в Института по културата в Санкт Петербург. Сега е преподавател в катедра „Библиотекознание и библиография“ на СВУБИТ.

Библиографията е напълно конкретна дейност, даже много по-конкретна, да речем, от изучаването на природата.

Ако любовта към книгата е естествена потребност за всеки човек, то любовта към библиографията е нещо друго. Това е удивително занятие, разчетено за хора не само обичащи книгата, но и притежаващи професионални знания за нея. Тайните на библиографията не са достъпни за всекиго. Нещо повече: съвършеният библиограф трябва да се роди.

В съвременната библиография парадигмата на знанието придобива все по-ясни очертания в сравнение с тези, които са били преди 15 години. Заслугата за това принадлежи не само на библиографията, но и на другите науки от познавателния цикъл – философия, социология, психология, филология.

Електронната библиография преобръна отношението към традиционната библиография. Появата на „постбиблиография“, основана на използването на компютърните технологии, не е временно отклонение от движението на библиографията, това не е просто нов способ за производство на търсеното знание.

И така, въпросът не е в това дали ще се съхрани традиционната библиография и има ли тя бъдеще, а ще стане ли библиографският труд на миналото, „изкопаемо“, или само предпазлива „реставрация“?

Въпросът остава открит.

*Из книгата на Валерий Леонов „Библиографията като наука“.
Подбрано от доц. д-р Донка Правдомирова*

Криворазбраната информация

За преднамереното изопачаване на действителността

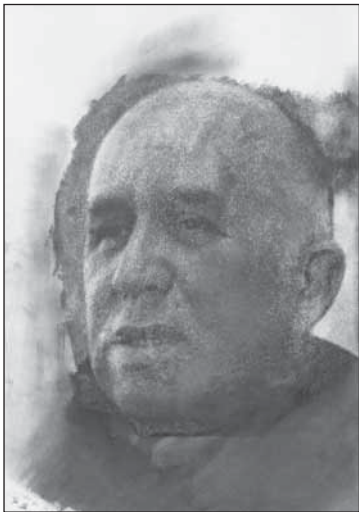
Проф. д.ик.н. Стоян Денчев

Академично слово при откриване на учебната 2007-2008 г.

Криворазбраната информация – би ли могла информацията да се етиkira по този необичаен и нестандартен начин. От гледна точка на универсалното определение информацията представлява съвкупност от сигнали, които постъпват в една система и се използват от нея, затова не би било учудващо, ако кажем например научна информация, политическа информация, медицинска информация и прочие. В съответствие с теорията на информационната среда (като съвкупност от информационни фондове, информационни технологии и интеракции между хората и оборудването), процесът на трансформацията на сигналите не зависи толкова от предметната област на средата, а от субективните характеристики на системата, която ги получава, обработва и използва. Тук веднага биха могли да се направят три констатации: първо – системата получава обективни сигнали и в общия случай ги интерпретира и ги използва така, както биха ги интерпретирали и използвали и други подобни системи; второ – системата получава обективни сигнали, но поради нейни субективни особености тя ги интерпретира и използва в дисонанс с други подобни системи и трето – системата получава обективни сигнали, интерпретира ги по начин, по който биха ги интерпретирали и други подобни системи, но съзнателно и преднамерено ги използва в негативен за Средата конфликтен план. Докато първата и втората констатации могат да се приемат за нормални, то именно третата поражда възможността, а защо не и необходимостта, от определянето на информацията като криворазбрана (както е ясно за всички, тук по-скоро става въпрос за изопачена информация). Не е необходимо да проявяваме особено старание, за да намерим примери от реалния живот, които нагледно показват наличието на такъв тип криворазбрана (изопачена) информация.

Във връзка с приемането на страната ни в Европейския съюз, в Брюксел беше организирана изложба на антични предмети, разкриващи част от нашето огромно културно-историческо наследство. Тези предмети се съхраняват от известен български бизнесмен. Не само за тяхното притежаване, но и по никакъв друг повод, той не е подвеждан под съдебна отговорност и не е съден. По повод на изложбата обаче, поток от информационна помия заля не само човека, който е съхранил вместо държавата част от нашето национално богатство, но и повлия негативно върху нашето самочувствие и гордостта ни на българи.

Криворазбрана (изопачена) информация съществува и нормално би било тя да се пренебрегва дотолкова, доколкото това е възможно. За съжаление, нашето общество не прави почти никак-

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев

ви опити да преодолее този негативен синдром, а напротив – той се превръща в стандарт, не само на поведение, но и на мислене. В исторически план, обществото е приело да нарича жени, които често и за пари сменят сексуалните си партньори с една дума, започваща с ПР... Досещате се каква е думата – нали! От друга страна дума, която също започва с ПР..., се използва за политици, които по подобен начин сменят не само партиите си, но и своите възгледи. Тук обаче, става въпрос не за думата, за която преди малко се сетихте, а за думата прагматици. Не е трудно да се направи заключението, че тази ситуация се отнася към споменатия по-напред трети тип констатация.

С известна ирония всеки един от нас, кога публично, кога само пред себе си, е споделял със съжаление, че България е страна на абсурда. За мен това чувство се засили преди няколко дни, когато в българския парламент се разигра някакъв фарс, наречен промяна на закона за превозите. Ставаше въпрос за отмяна на забраната за нощни пътувания на деца. Според последвалите (!?) дебати, явно някакъв извънземен пришелец е внесъл скандалните поправки в закона и пак той е въздействал негативно върху мисленето и поведението на по-голямата част от народните представители, с цел тези поправки да бъдат гласувани. Ако в този случай бихме сравнили потока от изопачена информация с някаква друга, видима материална субстанция, то цветът на въпросната субстанция би бил ярко червен от срам заради своите създатели и разпространители.

В народопсихологията си ние, българите, използваме един израз, който обяснява тоталното разминаване между нуждата от информация и нейното реално задоволяване – „Аз ли криво те попитах или ти криво ме разбра?“ Примери дал Господ и като че ли един от най-удачните в това отношение е т.н. Закон за досиетата.

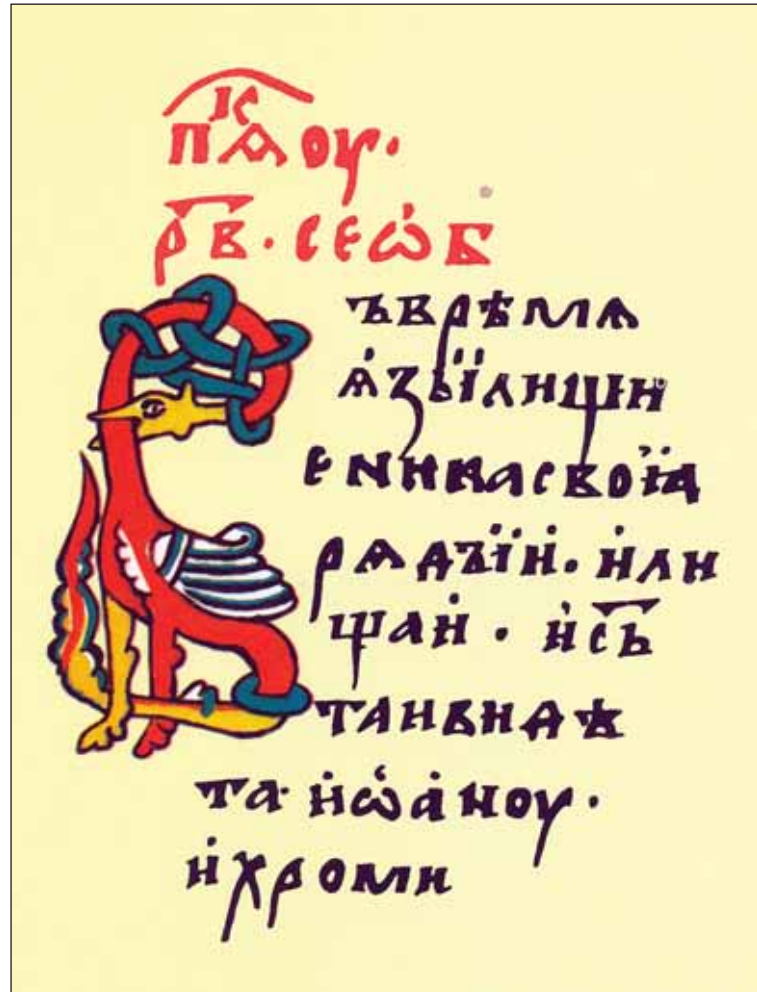
Един от най-големите дефицити в нашата страна е дефицитът на диалог. Страшна е не липсата на чуваемост, а липсата на нагласа, на готовност за вслушване в думите на другия. Вече повече

от седмица върви надлъгването между учителските синдикати и правителството на нашата страна относно възможностите за увеличаване заплатите на учителите. Никой нормален човек не може да оспори справедливите искания на българските учители за по-добър живот и то не в някакво необозримо бъдеще, а сега. И какво от това: на базата на криворазбрана информация синдикатите се мъчат да максимализират исканията си, докато стъпвайки на същата база, правителството се е заинатило и се стреми да не отстъпи от предварително начертаните му от финансовия министър икономически хоризонти. Въпреки че и самият той няма рецепта за излизане от текущата кризисна ситуация, на мен ми хареса позицията на министър-председателя г-н Станишев, изразена по една от българските телевизии. Свързвайки стачката на учителите с предстоящите кметски избори, той буквално каза: „Избори идват и си отиват, но държавата остава“. По аналогия този израз би могъл да се перифразира, за да звучи така: „Правителства идват и си отиват, но държавата остава“ (нямам претенции за авторство). Виждате, че и в единия и в другия случай инвариантната компонента и на двата изрази е „държавата остава“. Важното тук е да се подчертае, че това е компонентата, която би породила не криворазбрана, а релевантна информация. Остава действието...

Замяната на реална информация с изопачена е в основата на отдръпването на гражданите на Република България от политическия и обществен живот на страната. Според мен не е нормално почти половината от българските граждани, имащи право на глас, да не гласуват. Почти всички от изборните кандидати – като се почне от кметове и се стигне до президенти, шумно декларират своята воля, знания и опит да ни оправят (и за наше нещастие успяват). Липсата на адекватна реакция на обществото срещу това нахално информационно облъчване показва не само незрялост на политическата система, но и отсъствието на механизми за саморегулация на информационната среда.

Когато в рамките на една обществена система говорим за саморегулация на информационната среда, то обикновено имаме предвид и си представяме медийната такава. Преди повече от 15 години един от т.н. бащи на съвременния български печат изрече от своя висок обществен амвон една „пророческа“ мисъл – „Моите вестници не са за четене, те са за продаване“. Аз не бих искал да коментирам тази мисъл, но само ще добавя, че за съжаление тя и днес, независимо от различните си камуфлажни прикрития, стои в основата на политиката, механизмите и технологиите на информирането на българските граждани.

Със съкращения

Страница от „Добрейшово евангелие“ (XIII в.)

Двупосочни КНИЖОВНИ ПОТОЦИ

Руски книги като дар за български библиотеки

Книжовните връзки между Русия и България не прекъсват през цялото време на робството и се осъществяват предимно чрез манастирите, в които често гостуват руски монаси, книжовници, зографи, оказвали известно въздействие върху по-будното наше духовенство. Мнозина от славянските монаси отиват в Киев и други места из Русия и се връщат оттам с книжнина и вдъхновени за нови дела.

През XVII век в библиотеките на славянските светогорски манастири се изпращат руски ръкописни и печатни книги.

Правят се и лични дарения на наши духовници. Руският цар Алексей Михайлович подарява през 1652 г. на коласийския (кюстендилски) митрополит Михаил печатен пролог, върху който написва: „Своею рукою Михаилъ митрополитъ подписахъ“ (Л. Стоянович, Стари српски записи и натписи, кн. I, с. 371). Търновският митрополит в своя статия „Лясковският манастир „Св. Петър и Павел“ (сп. Преглед, I, 1907, кн. 2, с. 96) известява за руска печатна книга, подарена от Петър Велики на Лясковския манастир: „Другият паметник е едни сребърни (голям формат) позлатени кори от Светото евангелие...“ В надписа на славянобългарски между другото пише: „Приведоша мя и цоловал руку великого царя Петра Алексеевича самодержца и дарова нам сие священное евангелие во обитель святых верховных опостолов Петра и Павла, сушу близ града Тернов...“

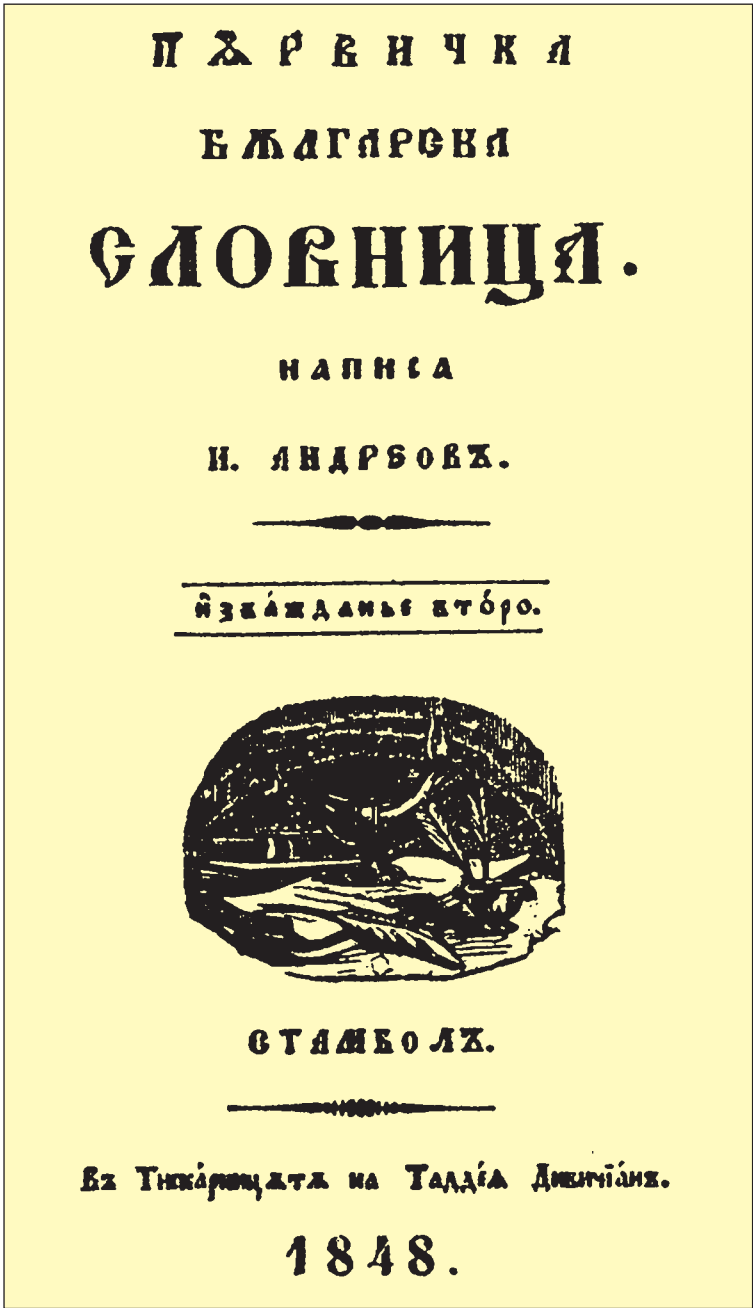
Книги са подарявани и на Рилския манастир, запазени и днес в манастирската библиотека, с дарствени надписи до високи духовници.

Народната библиотека Св. Св. Кирил и Методий е създадена в първите години след Освобождението с щедри дарения на руски и украински слависти. Осемдесетгодишният професор от Харковския университет И. В. Платонов подарява цялата си библиотека от 2000 тома. В много от книгите има вдъхновени посвещения като следното:

„Иди ты, книжка в край свободный,
въ страну намъ родственныхъ болгаръ,
и просвещай там умъ народный
как русскаго усердья даръ.
Когда-то мы сами учились у болгаръ
и книгами от нихъ священными снабжались!
Теперь пришлошь и намъ имъ заплатить за даръ,
чтоб в нашемъ стыду должны имъ не остались!“

Валерий Брюсов

„Всяка наука се основава на библиографията. Трудът на библиографа прилича на чернова, но свършено необходима за развитието на знанието. Той може да се сравни с основата на зданието: за зрителя са видими само великолепните стени и купола на двореца, но те могат да се възвисяват само защото под тях е поставен здрав фундамент.“

Заглавна страница на първата българска граматика (второ издание). Издадена в Цариград през 1848 г. Автор Иван Богоров

Петко Р. Славейков

Съвети към журналята и списователите

Когато пишете, трябва да имате пред очи следующите правила:

1. Да сте кратки, защото е векът на телеграфите и стенографите.

2. Да сте определени, сиреч да не описувате един предмет, без да го посочите, че е този той.

3. Да излагате събитията безизкуствено и безпристрастно.

4. Да отбягвате от предисловието и да се вглъбявате отведнъж в предметът, както добрият плувец в студената вода.

5. Когато пишете някоя фраза, която имате за изключително добра, теглете под нея пръчка (underline – б.р.). Извънредното явление привлича вниманието на всички.

6. Да бъдете кратки, сиреч да се уверявате по-напред, че наистина имате в умът си някоя идея и тогаз да я излагате в късо.

7. Когато статиите или изложенията ви са пълни, отсечете от тях всяко излишно говорение; защото не е в многото хубавото но в хубавото многото.

8. Да правите периодите си къс (short phrases – б.р.). лаконизмът е езикът на господарите и на големите мъже.

9. Да отбягвате от всякой език накамарен, претоварен и препълнен. Най-простият е най-добър.

10. Да пишете така, щото лесно да се прочита. Йерографическият език е самият, който е намерил верни читатели.

В. „Гайда“, (1866)

Брезник. Милтен поклонник тая книга купи да служи за негова душа, да го помене Господ во царство небесно, за 25 гроша.

Да се знае кога ни подари тоя типик учителят Сава Филаретов, негово високословие, да слугува за негово здраве...

Из типик от Брезник (1853)

Стойко и Митра купиха тая книга – дадоха една кобила за книгата.

Из руски миней (1815)

Се разчу българският

Слово на Иван Богоров на Първия славянски конгрес в Москва (1867)

През 1863 г. в Москва е свикан Първият славянски конгрес. В него вземат участие представители на всички славянски народи. На тържествен обед слово произнася Райко Жинзифов. На заседанията на Обществото за любители на изкуствата слово – на български език – държи Иван Богоров, редакторът на първия български вестник. То е обнародвано на руски език в изданието „В память о братьях славянахъ. Первый всеславянский съездъ в России. Его причины и значение, 1 четрыхъ отделахъ. Составлено Русскимъ славяниномъ. Москва, 1867.“ Конгресът е посветен на 1000-годишнината от създаването на славянската азбука.

„Скъпи братя славяни! Позвовете на един жител, роден близо до Солун, да ви приветства по братски от името на всички българи, от името на същия този народ, на чиито език са говорили нашите просветители Св. Св. Кирил и Методий и на който ни научиха да славим Всевишния Бог.

Многочисленият славянски народ още през древността населява обширни и пространни земи, но в тях нахлуха разни чуждестранци и така отделиха от главния сноп няколко класа, които временно, според тогавашните обстоятелства, бяха подложени на различни негоди, променили живота им.

Единствено Русия съумя да съхрани нашия праотчески език в неговата първозданна чистота.

Другите славянски наречия се отдалечиха от корена си, но въпреки това те се явяват отделни езици само за нежнижовните люде, а за просветените хора те са единно цяло, един славянски език. Така следва да има за славяните и една обща литература, за което ние разполагаме с един готов език – руският език.

Иван Богоров
Рис. проф. Йордан Иванов

Когато орган и средоточие на

науката стане за всички славяни този древен славянски език, то ние ще си подадем един другиму ръка за помощ по пътя към просвещението като синове на една и съща майка, като родни братя. В литературно отношение българите, по известни всички нам исторически обстоятелства, днес заемат най-последно място сред останалите славянски племена. Но българите, от които русите получиха Светото писание, са изпълнени с упование и са напълно уверени, че техните руски братя не ще престанат да бъдат техни водители в делото на просвещението.“

Словото на д-р Иван Богоров е посрещнато с ръкопляскания. Обнародва се в превод на български език за първи път.

Първият брой на първия български вестник. Редактор Иван Богоров

Братя славяни!

Реч на Райко Жинзифов пред Славянския конгрес в Москва

Братя славяни!

Като българин аз ви моля да ми позволите да кажа няколко скромни думи от името на това славянско племе или народ, известни под името българи, който населява значителна част от Балканския полуостров. Признавам, че моето слово е слабо и бледо, но то, мога да ви уверя, излиза от дълбочината на моята душа и е насочено с искрена любов и дълбока признателност към великия руски народ, който е създал единствената в света могъща и здрава славянска държава!

Одобрение

Тук на това място над главите на всички ни се издига и развява света хоругва! Това е свещено знаме, което след дълга разлъка е осенило за пръв път всички нас – славянски братя, знаме, на което са изобразени ликовете на Светите равноапостолни просветители на всички без изключение славяни Кирил и Методий. Никой не ще вземе да спори, че това свещено знаме е общославянско достойние. Това е така! Все пак обаче да не забравяме, че нашите славянски просветители и избретатели на славянската писменост Св. Кирил и Св. Методий са се родили в българска или, което е все едно, в славянска Македония, че те са живели и израсна-

ли сред този народ, предците на който са говорили същия език, който славянските просветители са изучили основно и на който те са превели Евангелието.

От техните ръце всички славянски племена, в това число и русите, са получили Св. евангелие на език, сравнително общодостъпен за всяко от родствениите помежду си славянски племена. Чрез тях и верните им последователи е посято във великата руска земя семето на славянската наука и на светата истинска православна вяра, която е крайгълният камък на цялото минало, сегашно и бъдещо историческо развитие и просвещение на руския народ.

Братя! Тук не е мястото, пък и аз нямам достатъчно време, за да разкрия скрижалите, в които са написани историческите съдбини и дела на българския народ. Също така аз сега не мога да изложа пред вас какво място е заемал и заема българският народ в хода на историческото развитие на славянските народи и какви основи е поставил той за развитието на славяно-руската словесност в руската земя със своите произведения на славянски или древно-български език. Но аз смятам за свой свещен дълг да кажа на руския народ, че сега целият български народ пъшка

под тежкото непоносимо иго на азиатските варвари! Братя руси! Нима вие, могъщи и силни духом и телом, ще забравите този многострадален български народ, който повече от пет столетия се намира под ненавистното иго на свирепите и кръвожадни турци?

Възгласи: „Не, не ще забравим!“

Нима вие, които Бог е наградил с всички блага, в широкия смисъл на думата, не ще протегнете ръка за помощ на страдащия български народ?

Възгласи: „Да, да ще протегнем!“

Братя! Българският народ напълно вярва, че когато настъпи часът, а този час не е далеч, целият руски народ ще побърза да му се притече на помощ, за да го избави от многовековното тежко иго!...

Тук звучаха звуците на могъщия руски език, тук звучаха звуците на чешко-словашкия език, а също и звуците на сръбско-хърватски. Позвовете и на мен да кажа няколко думи на български. Затова аз предлагам българска наздравица. Колко жалко, че няма вино!

Поднесена е чаша с вино. Държейки я в ръка, Жинзифов с голямо въодушевление е с висок глас прочита стихотворението „Наздравица“ написано от самия него.

В. „За буквите“, бр. 1/май 1979 г.

Народно и общинно

На какво би могла през XIX век
да се поучи великата независима Русия
от малката поробена България

Чл.-кор. проф. Георги Гачев

Иде реч за един капитален проблем, пълен с възможности и грамадни последици: кое в дадена страна се явява първоизвор на Просвещението и възпитанието на Народа, кое го започва – Обществото или Държавата? В Русия става така, че големият висок светилник е издигнат над огромната страна като в цивилизатор и в просветител се превръща централната власт още от княз Владимир, който възприема християнството и сетне обучава и знатния, и обикновения човек отгоре като последният още отначало е поставен в положението не на субект, а на обект на възпитанието, прилагането на сила, ръководство и пр., усещайки себе си слаб и незначителен, невръстна рожба и детиняк в ръцете на държавните педагози.

В началото на XIX век България не е имала самостоятелна държава, над нея грее не светилник, а темилникът на Османската империя – и ето тук под нея започва лека-полека да се явява „раята“ („стадо“) – както турците са наричали угнетените народи: българи, сърби и др.), и почват да възникват училища, читалища, разни дружества в градчета и села като повече или по-малко заможни граждани и търговци разпалват огнища на просветата. Силите са били малко, и не е било богато всичко, ала отдолу, самостоятелно започва всичко, народно и общинно, а не спуска отгоре, макар да бъде то и най-добро...

В нашето съветско литературознание, а така също и в българското през последните десетилетия господстваше едностранчив акцент при осветяването на националното Възраждане в славянските страни. Безусловен ценностен приоритет се даваше на онези, които зоват с оръжие в ръка да бъде постигната държавността, и снизходително бе въздавано дължното на другите, по-смирнените, които ратуват за Просвещението и малките дела по образованието и възпитанието на народа и човека отдолу, бавно и постепенно...

Но тук според руската пословица „Тише едешь – дальше будешь“ (Може би българското съответствие на тази народна мъдрост е: „Тихата вода по-дълбоко копнее“ – по Петко Р. Славейков и Найден Геров. Бел. ред.).

Историята още не е казала своята последна дума на равностойка за тази страна – кой се е развил по-успешно: онзи, който в упор е укрепвал държавата, охранявайки независимостта на страната, или онзи, който е считал този въпрос за второстепенен и за първа своя задача е приемал възпитаването на своя народ като достоен за свобода и самовластие. А има изобилие от примери и уроци на Историята, когато завзелите властта с най-добри възжеления да ощастливят народа си като го просветят отгоре не забелязват как самата власт ги

завладява и превръща в оръдия за засилване могъществото на трите съпернически си субстанции: Народът, Обществото, Държавата...

Да, това винаги е било съдбоносен проблем за Русия: свръхсилната Държава е стояла над Народа, със слаба прослойка на Обществото между тях – на което наблягат и Пушкин, и Иван Аксаков...

Другояче е било в България през XIX век. Малката и слаба страна се задъхвала под игото на чуждоземната държавност, а в същото време Обществото тук в сравнения с руското има неизмеримо по-значителен дял в състава на националната цялост. Ако в Русия Държавата винаги подтиска Обществото, изпълнявайки неговите функции и без задръжка застава лице в лице с

гашната икономическа самостоятелност на българския селянин, търговец и гражданин (и под игото през всички векове селянинът е имал собствена земя като умее да я стопанисва) в отличие от руския мужик, който и за две поколения не е бил собственик на своя земя и не е успял да развие у себе си чувство на предприемчив стопанин.

Навремето Константин Леонтиев високомерно и великодържавно (бидейки дипломатически чиновник в руското посолство в Цариград) се надсмива над тамошните българи, че били прагматични и хитри търговци, бездуховни сякаш... Да, те са правили сметка на парите си, но и училища, и читалища-библиотеки, и книгоиздателски дружества са основавали

Обучение по взаимоучителната метода на Бел-Ланкастър в Габровското училище. Барелеф върху паметника на Васил Априлов. Скулптор Кирил Тодоров

Народа, то в България през XIX век Обществото изпълнява функциите на отсъстващата родна Държава при образуването на просветения човек и гражданин от патриархалния човек.

И твърде много българите успяват в тази насока, така че когато България възобновява своята държавност благодарение на Русия цялата страна е покрита с жива мрежа от собствени национални институции: читалища, всякакви дружества, училища, кафенета – да, да и кафенета: това не са просто места за похапване и попийване, а място за гошавка, симпозиум, пир на духа, клуб, място за непринуден обмен на идеи и формиране на общественото мнение – чак до наши дни...

Този импулс, инерция и традиция на народното самоуправление и самоорганизация отдолу, активността на местните общини в правосъзнанието и културата определят и сетнешната интензивност на обществения живот в България, активността на отделния индивид като стопанин, схващайки със своя ум всичко и не отдаващ лесно на върховете своя ум и глас (дори на откуп).

Поради това е могла да се поучи голяма Русия през XIX и XX век от малка България, даже когато тя е била под турско иго. При това доста съществено важна е всяко-

сът свои средства (Априлов, Богоров, Фотинов са все просветени търговци-родолюбци, подобно на ренесансовите търговци-меценати като „царственият Антонио“ във „Венецианският търговец“ на Шекспир) без да очакват кога Държавата ще се досети за това, както е било в Русия чак до края на XIX век, когато почват да се появяват частни гимназии, опери, галерии и прочие. Такива частни – всъщност именно обществени, понеже се явяват изражение на спонтанната обществена активност, докато спуснатите отгоре по-мощни държавни просветни учреждения отчасти стесняват и угнетяват народната личностна самостоятелност, правят я като че ли ненужна, стремят се да я подменят. Уж делото е същото: има ги училището, библиотеката, театърът – а духът им не е същият: те са и си остават казионни, а не интимно-домашни, своеобразни...

Размишления по повод книгата на Марина Чемоданова „Творчеството на Васил Друмев и създаването на българска национална литература“, София, 1987. Сп. „Вопросы литературы“ (кн. 7 от 1989 г.)

Авторът е руски историософ от български произход, член-кореспондент в Института по славянознание на Руската академия на науките в Москва

Православен кръст в град Астрахан, Русия. Скулптор Вячеслав Кликов

Учат се добре и с толк

Неизвестно писмо на Васил Друмев до Марин Дринов

Ваше превъзходителство!

Бързам да Ви съобщя, че съгласно с инструкцията на Ваше Превъзходителство от 17 май с. г № 239 в Лясковското духовно училище екзамените се наченаха по програма, която Ви прилагам при настоящето. От тази програма Ваше Превъзходителство ще видите, че за всеки предмет съ оставени два дена. Това го направих за улеснение на учениците, които имаха твърде малко време да повтарят. При това, от 15 до 21 юний учениците се оставят свободни по съображение, че през тези дни може да стане дохождението на Негова Светлост и тържествата по този случай не ще дадат възможност да стават изпитанията.

Както знаете, през цялата тази учебна година се приимаха в училището ученици. При всичко туй, за изключение само на десетина, всички други държат сега екзаменът. Другите ще държат през август.

Смея да Ви се похвалъ Ваше Превъзходителство, с успехите на учениците. Тази година програмата на училището ни беше твърде скромна отистина, но зато учениците, малкото това, що са го учили, училе са го добре и с толк. Особено селенчетата, които при постъпването в училището бяха като диви, отговарят твърде добре. Мене ми е много жал, дето няма Ваше Превъзходителство тука, та сами да чувате отговорите и да им се радвате.

За бъдещата програма на духовните ни училища аз имах възможност да се разговарям с Високо преосвещенните архиереи, как и с други лица. Като взех в внимание нуждата за просветни деятели, краткостта на времето, усердието и способностите на учениците, що ги имаме сега, възползуван и от мненията, и съветите на архиереите, както и на другите лица, аз си дозволих да начертая една програма, по която, мислът, че ще е добре да следва нашето училище. Препис от това начертание и програмата, която и от сегашните наши старши и младши учители са намира за досаточна и удовлетворителна, аз прилагам към настоящето. Ваше превъзходителство ще благоволите да ми съобщите мнението си за това начертание. В всеки случай аз съм на мнение, че е необходимо първият клас, който се открива сега, да следва това начертание, та за другите класове, ако се види за добре, програмата може или да се разширява, или да се стеснява.

Както се вижда, ще трябва да се промишлява за преподаватели. Г-н Вълков ми събщи устно, че вече е отнесъл в Отделът с прошение за оставка и положително ми обеве, че не ще да бъде занаят в нашето училище; архимандрит Евтимий тоже ми събщи писмено, че като се чувствова недостаточен в познанията си, желае да иде в Россия, за да докончи науките си в Киевската Духовна Академия. Дето ще се каже – училището ни ще има нужда от двама преподаватели. Коцов и Шишков предлагат услугите си. Не може ли да се пригласи за тукашното училище г-н Каранов? Ако би да имаме в училището си г-на Каранова ще е добре, защото тогава той и г-н Илие Христович може, в началото особено, да удовлетворят нуждите на училището. За г-н Илие Христович ще Ви кажа, че много добре върви, в преподаването е превъзходен и учениците показват към него такава обич и такова доверие, щото и аз му завиждам. Потребно е да се насърчи този човек, като му се даде старшинство.

Търново, 9 юний 1879 г.

Из книгата „Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев). Документи и материали.“ Съставителство и редакция ст. н. с. д-р Марина Смолянинова. Редакция, коментар, бележки, показалци ст.н.с. д-р Камен Михайлов. Изд. „Карина М“, София, 2005.

Иверския женски манастир в град Самара, където е извезано знамето

„Достойно естъ” за едно културно огнище

Д-р Иван Симеонов

В Република Молдова живеят повече от 100 хиляди българи, потомци на преселници, дошли от България преди около 200 години. Най-много от тях населяват Тараклийския район и съставят 75 на сто от неговите жители. В района има големи села с компактно българско население като Твърдица, Кортен, Валя Пержей, Кайраклия и др.

В град Тараклия от три години съществува Държавен университет „Григорий Цамблак“, финансиран от Република Молдова и Република България, в който студентите изучават българска и молдовска филология. В него работят и преподаватели от България. Обучението по история също е на български език. Университетът издава на български език вестник „ТУК“, което ще рече: „Тараклийски университет с колеж“. В районния вестник „Свет“ редовно излиза притурка „Академика“, която също се води на български език.

В Тараклия има още един културен институт, който наред с университета вече 15 години утвърждава града като водещо средище на българщината в Молдова. Това е първото българско задгранично читалище „Майор Олимпи Панов“. То се намира на улица „Гогол“, има голям и малък салон, просторна сцена, гримьорни и богата библиотека с доста книги на български език. Под ръководството на библиотекарката Лидия Карамалак деца от местните училища четат книги, пишат домашни, съчиняват стихове, разказчета, есета, рисуват.

Душа на читалището е неговият неуморим директор Иван Боримечков. Негов пръв помощник е Вячеслав Киосе, студент в първи курс българска и молдовска филология, режисор на читалищния театър „Смешен петък“. Под негово ръководство са поставени редица български пиеси – комедията „Криворазбраната цивилизация“ от Добри Войников, лирическата драма на Мария Станкова „Анатомия на паяжината“. Много плодотворно е сътрудничеството между читалището и Районния дом на детското творчество, чийто директор е Анна Войтович (също наша студентка). Радостно е, че всички прояви на читалището масово се посещават и от жителите на Тараклия, и от жителите на околните български села.

Определено може да се каже, че кулминацията на читалищния културен сезон 2006-2007 г. бяха постановката „Анатомия на паяжината“ и фестивалът за изпълнители на българска песен „Златният Орфей“. Всеки участник съгласно регламента трябваше да изпее една българска народна песен и една естрадна песен. Фестивалът премина в три тура, а състезателите бяха разпределени в пет възрастови групи. Най-малката участничка беше 6-годишната Антонина Жепан, а най-възрастния – 57-годишен автор на текст. Първият тур беше на 20 април 2007 г., а галаконцертът на лауреатите – на 20 май, в навечерието на 24 май, Деня на славянската писменост и българската просвета и култура.

Дългогодишна мечта на тараклийските читалищни дейци е трайно свързване с българско читалище и съвместна дейност, опознаване, взаимно обогатяване при съкровен досег до културата на старата родина България.

Авторът е командирован преподавател в Тараклийския държавен университет.

В. „Монитор универсел“ – Париж

От нашия кореспондент, август 1877 г.

„На 13 август войниците от Брянския полк и българския легион, защитаващи укреплението, наречено на турски люнет, към 2 часа след обяд останаха без патрони. Огънят бе прекратен понеже нямаше никакви резерви. Окужени от това мълчание, турците се нахвърлиха с най-голяма смелост в атака срещу тази важна позиция. Те вече достигнали до върха, когато руснаците изведнъж наизскочиха от своите окопи, обсипвайки ги с град от големи камъни, пънове и др., и те изпаднаха в дълбочината на урвата, из която се бяха изкатерили. Няколко смелчаци, добрави се до върха, бяха пронизани от цикове и така полетяха надолу към своите другари. В продължение на два часа с такива снаряди руснаците се защитаваха, а когато им се свършиха големите камъни, започнаха да хвърлят срещу турците начупено оръжие, буци пръст, патрондаши, напълнени с дребни камъни и пр. Въпреки това, турците, подтиквани от своите офицери, бяха готови вече да завладеят укреплението, когато изведнъж оглушително „ура“, раздало се от съседните редуги, извести за пристигането на авангарда на Радецки!“

Спасената светиня

Подполковник Павел Калитин – славен син на Русия и герой на България

Павел Петрович Калитин, потомък на небогат дворянски род, е роден на 30 август 1846 г. в Псковския край, градчето Холм – древна руска, православна земя, с богати традиции във военното изкуство и бойната слава. Негов братовчед е бъдещият (от 1898 до 1904 г.) военен министър Алексей Николаевич Куропаткин. Следвайки заветите на своите прадеди, Павел Петрович избира професията на военен. Възпитаник на Павловския кадетски корпус, на 25 август 1863 г. той постъпва юнкер в Първо военно Павловско училище в Санкт Петербург. По право и до днес градът се счита кадетската столица на Русия и неофициална столица на военното образование като цяло.

На 7 август 1865 г. талантливият 19-годишен юноша завършва успешно Павловското военно училище и е произведен в чин подпоручик. Пред младия офицер се открива възможност за блестяща военна кариера в столицата Санкт Петербург. Той избира по-трудния път за служене на отечеството – действащата армия. Разпределен е в Оренбургския (по-късно Първи Туркестански стрелкови) батальон. И съдбата му се свързва с горещия Туркестан за 10 години. Бойното си кръщение получава през 1866 г. в сражения срещу войските на Бухарския емират. Със своите неоспорими качества на човек и боен офицер, Калитин си спечелва авторитет сред войниците и командването на армията. В служебната йерархия стига до чин подполковник, с перспектива за генералско звание и висши армейски длъжности. Съдбата го закриля и пази. За десетте години военна служба в Средна Азия не е раняван нито веднъж. Участието във военните действия и проявеният героизъм не остават незабелязани. Награден е с ордените „Св. Анна“ – IV степен, с надпис „За храброст“ (1867), „Св. Владимир“ – IV степен, с мечове и лента (1867), „Св. Станислав“ – III степен, с мечове и лента (1868), „Св. Станислав“ – II степен, с мечове (1869), а за превземането на Самарканд през 1870 г. е прибавена корона към този орден. През 1874 г. получава златна сабя с надпис „За храброст“. За успешните военни действия във Ферганската долина през 1876 г. е удостоен с орден „Св. Анна“ – II степен, с мечове. През есента на същата година е произведен в чин подполковник. Вестта за поредните награди Калитин научава в родния си край, където е в отпуск, но той и тогава не успява да се наслади на свободния живот, да създаде семейство.

В политиката на Русия настъпват промени. Тя проявява интерес към южните славяни и бърза да помогне на своите братя, изнемогващи под турския гнет. Калитин не може да остане встрани от това свято дело. Сам подава рапорт за отзоваване от отпуск и от 17 април 1877 г. е назначен за командир

Подп. Павел Калитин

„Боят при Стара Загора“. Худ. проф. Никола Кожухаров

на Трета дружина в Българското опълчение под командването на генерал-майор Николай Григориевич Столетов (1834-1912). За своя весел характер, смелост и добро отношение към войниците, подполковник Калитин е сред най-обичаните военни командири. Свещеното Самарско знаме е поверено на Трета опълченска дружина. На 21 юни 1877 г. Българското опълчение форсира река Дунав и стъпва на родна земя. На 26 юни вече е в освободената древна българска столица Търново.

Следва освобождаването на Стара и Нова Загора. Очакват се нови победи, но на 29 юли 1877 г. Трета опълченска дружина неочаквано среща силен отпор и се връща в Стара Загора. Срещу защитниците на града настъпва 15-хилядният корпус на Сюлейман паша. Главното сражение е на 31 юли 1877 година. В него Българското опълчение получава своето бойно кръщение.

„Турците от самото начало насочиха вниманието си към центъра и левия фланг на нашата позиция. Главната тежест падна върху храбрата Трета опълченска дружина под командването на героя от Туркестан подполковник Калитин. Когато в разгара на сражението срещу нашите редници се концентрираха доста силни турски колони, Калитин поиска разрешение от Столетов да атакува неприятеля и мина в настъпление. Весело, като на пир, тръгна в атака Трета дружина, водена от своите офицери-юнаци. Хората се хвърлиха срещу турците под звуците на национални маршове. Атаката беше така неочаквана

и стремителна, че неприятелят първоначално се люшпа назад, но неравенството в силите и унищожителният вражески огън заставиха нашите да отстъпят. Следващата атака на Трета дружина беше подкрепена от Първа дружина, командвана от полковник Кесяков. Но какво можеше да направят два батальона срещу почти четири пъти превъзходящия ги и отлично въоръжен противник. Храбрият Калитин, виждайки, че пада знаменосецът, се хвърли към него и подхвана знамето, но мигновено беше пронизан от няколко куриума...”

Умирайки, Павел Калитин успява да извика: „Момчета! Нашето знаме е с нас! Напред след него!“ Тялото на подполковник Калитин остава на бойното поле, въпреки отчаяните опити на поручик Живарев да го изнесе зад огневата линия. Но Самарското знаме е спасено!“ (Из спомените на полковник Фьодор Денгерадович)

Очно се познахме

Георги Данчов Зографина рисува Левски

Маргарита Петринска

Васил Левски

Първият български художник, видял литографния портрет като самостоятелна творба; първият български художник, изобразил османското владичество в картина с маслени бои; първият български карикатурист; един от първите фотографии българи... Това е Георги Данчов Зографина, за когото Апостолът казва – постоянен, сирич верен.

Цялата човешка природа на Зографина е във верността към народното дело и художествената дарба. Той е експанзивен, но и хладнокрвен, емоционален, но и разсъдителен. Безстрашието му търси най-точния път за действие. В поведението му няма показни жестове. Такъв букет от качества оцветява постоянството на Георги Данчов. Има го още в детството. Ако не беше постоянен, неговият баща Данчо поп Георгиев, щеше да надделее и да го учи за търговец. Надделява обаче Георги и преписва до премала от псалтира житията на светците, украсява ги с рисунки. Изпраща писмо до майстор Алекси от Воден, зограф в Станимака. Моли да го приеме за ученик. Приет е. Заедно с майстора изписват Араповския манастир. В 1863 г. Данчов отново отива в манастира, за да се разчуе, че е станал по-майстор от майстора си.

Зографина рисува постоянно и навсякъде. В затвора, на път за Диарбекир, в Диарбекир, в свободна България, рисува до последен дъх... „Автопортрет“, „Тракийско хоро“, „Шуми Марица окървавена“, „Портрет на Алеко Константинов“, три литографни портрета на Христо Ботев, три литографни портрета на Васил Левски, два етюда и портрет с маслени бои на Апостола, два литографни портрета на Захарий Стоянов... Фотографира, издава хумористичния и сатиричен вестник „Таласъм“.

През 1869 г., когато Левски и Данчов отсядат в пловдивския Гаваз хан при верния Нягул по комитетски дела, вместо да отидат някой и друг час, Зографина рисува портрет на Пейо Кюркчията. Платно не е имал, изписал го е върху ламарина.

Не на друг, а на Данчов хрумва идеята в Първото българско земеделческо-промишлено изложение в Пловдив след Освобождението да бъдат показани картини на Иван Мърквичка, Николай Павлович, Антон Митов, Константин Величков, Иван Ангелов.

Така устойчив и постоянен е Зографина по целия си житейски път.

Левски му се доверява още при първата им среща в 1869 г., месец май, в Сопотския манастир „Св. Спас“.

„Моят поглед се среща с неговия, очно се разбрахме за всичко минало и моментално се сдружихме за в бъдеще“, пише Данчов до Стоян Заимов.

Е, сигурно Апостолът е изпитал Зографина, изпитал го е всякак: и като председател на Чирпанския революционен комитет, и като ми-

съл и действие в общите им обиколки из България. На коне или пеш във виелицата по комитетски работи те са ходили в Стара Загора, Нова Загора, Сливен, Ямбол, Панагюрище, Казанлък, Пазарджик, Котел... През 1971 г., когато се обсъжда проектът за Устав на БРЦК, както твърди Заимов, заедно с Левски и Ангел Кънчев, Данчов обикаля Тракия.

Левски е подарил три свои фотографии-портрети: без автограф на Найден Геров и д-р Рашко и с надпис на Андрей Начов, съпруг на сестра му Яна. Можем ли тук да наредим една снимка, за която в „Борба“ от 17 юли 1937 г. съобщава:

„Елате, братя, сега е вече време! Да послужим печат на совестта, да сторим клетва над светото евангелие под пряпореща на нашата свобода. Дайте внимание, чуйте, общата звонична

Клетва во имя пресвети Троици Отца и Сина и Светаго духа

Аз, долуподписаний същ син на България, заклевамся в всеведущаго Бога какво самоволно земам участие в народното устание, да са бия до последни сили за свободата на моята България против тиранина и неприятелите, които и да са и отдето и да идат.

За неприятел на отечеството си считам турското правителство и всекиго, който вдигне оръжие против нас и всичките предатели без разлика.

Ще са боря с оръжие в ръка против неприятелите на отечеството си догде падна мъртав или смъртно ранен, но жив няма да са предам.

Няма да са отдалеча нито да побегна из редовете на дружината си в никакъв случай и пред никаква опасност, а ще са бия догде падна мъртав или ранен, инак секи може да ма застрели или общо да ма осъдят на смърт като предател.

Ако ранен падна не дай боже роб под каквито мъки и да бъда ша притърпя сичко, но няма да издам или да открия ни най-малко от плана на народната ни революция или друго, що са отнася до нея.

За най-горню нещю и за най-светю и скъпо на този свят в живота ми ще бъде свободата на България, на която в името са заклевам, че ще са бия с огнено и студено оръжие под нейното знаме.

Догде падна мъртав или са освободя от игото на тиранина, кълна се пред Бога и пред человете, че ако не изгъпия сичко напълно да бъда поразен като Каина и проклет като Юда. И тъй Господ и Света Богородица да ми е на помощ. Амин!

(Целува евангелието и кръста и свършва).

Който работи под лицемерие тука ша бъдат продънати гърдите му с куршумите на заклетите юнаци под пряпореща ни. Нека бъде в добро и напред!

(Тази клетва е произнесена от бъдещите участници в битката при Дряновския манастир от село Михалици, в избата на поп Стефан, близък приятел и укривател на Отец Матей. Дейците са се клели през пролетта на 1876 г. при възобновяването на комитета под ръководството на учителя от Търново Тодор Лефтеров. Оригиналният текст, който включва и описание на ритуала, е запазен от Минчо Славчев, син на революционера Славчо Колев. Ръкописът бил намерен под гредите в избата на последния в Михалици и през 1911 г. предаден на Христо Марков.)

„Този портрет е запазен от г. Иван Андонов, един от тружениците за народна свобода в Пловдив. Портретът е бил подарен на уважаемия Иван Андонов от Георги Данчов Зографина, другар на Левски. Отдолу под оригинала има печатен текст „Г. Данчов – Пловдив.“

Дали тази снимка (става дума за фотографията, където Левски е седнал леко обърнат наляво с ръце върху бедрата) Апостолът е подарил на Зографина или пък той самият го е заснел?...

След залавянето на Апостола плъзва слух, че той ще бъде съден в Цариград. Значи има възможност да бъде нападнат влака и Левски да бъде освободен. Георги Данчов организира засади по линията София-Пловдив. Напразно! Ала съзаклятниците чакат, не си отиват по домовете.

„Кажи на всички, които ме мислят за умрял, че съм жив и ще живея. Колкото и да страдам, няма да умра, защото страданието ми не е за мои грешки.“

Тези редове Зографина е написал до своите близки от Диарбекирската тъмница. В Чирпан се носел слух, че бил умрял. Думите му са прозрение:

„Жив съм и ще живея!“

Авторката Маргарита Петринска издаде книгата „Без огън живи горим“ (1976), посветена на Зографина

Паметник на нар. артист Константин Кисимов във Велико Търново

Послание за летописеца Захарий

Петър Парижков

Най-после към вас, братя прости сиромаси, се обръщам. За вас съм се трудил да напиша настоящата книга, за да ви покажа, че най-горещите борци за защитници на нашето отечество са били не горделиви богаташи и надут учени, но прости и неучени ваши братя, които не са знаели повече от вас!

Захарий Стоянов, ”Записки по българските въстания“

Опровержение

Тодор Лука Лефтеров (1852-1876), завършил Оуенз коледж в Манчестър с диплома за висше икономическо образование, загинал в деветдневната битка при Дряновския манастир по време на Априлското въстание.

Лефтер, гр. елфтерос – свободен

Захарие,
със пачето перо
най-паче ти херойството извая.
Презира ти и злато,

и сребро,
и титлите на знатните до края.
Скрижали ти словесни изкова
за братя сиромаси и неучи.
Не се побират в твоите слова
онези от високите науки.
Възлиза с тях Лефтеров

млад и блед,
готов да жъне жътвата богата,
завършен като Шекспиров сонет
и рицар на честта и Свободата.
Той можеше сред светски суети
любовни излияния да шепне,
в изискани салони да блести,
да вкусува от блюда великолепни.

Той можеше...

Но бунтът бе узрял
в съня на Даскал Тодора
тревожен.

Наяве тръгна той без капка жал
за себе си,
за скъпата си кожа.

А там,

добила смисъла висок
зад глухите стени на манастира,
душата му отлита на възбод,
душата му покоя не намира...

Захарие,
дори на онзи свят
не пускаш из ръка перото паче.
Вземи си,
братко,

думите назад,
за учените думите най-паче.
Из поетичната
антология „Озарение“

Тодор Лефтеров

Фотопортрет направен в Англия

Оригиналът на одата-поема „Опълченците на Шипка“ не е запазен. Творбата е преведена на руски език от В. Луговской. Отпечатана е в книгата „Иван Вазов. Родине. Избранные стихи.“ Государственное издательство Художественной литературы. Предисловие „Великий поэт-патриот“ от Дмитрий Марков. Стр. 90-92. Москва, 1950. На английски език е преведена в книгата „Ivan Vazov. Selected poems. Translated from Bulgarian by Peter Tempest.“ Sofia press, 1976.

По сведения от Народния музей „Иван Вазов“ в София.

„Войнишки гробове на Шипка“. Рис. Холс Луис Пелисер, испански военен кореспондент и художник

Грандиозен концерт

Георги Драмбозов

Възникването на читалището като народностна организация с идеал на цел още в 1856 г., предпоставя неговото развитие и усъвършенстване като средище на култура и просвещение на хората по местоживее. То се самоуправлява и не слугува на отделен човек или политическа сила, а на цялото общество. Ненапразно европейците напоследък нарекоха този културен феномен „предвестник на гражданското общество“.

На 12 май 2007 г., в навечерието на Кирило-Методиевския празник, в Националния дворец на културата се състоя внушителен концерт на читалищни състави от страната, предшестван от шествие на читалищни дейци от цяло Българско и столицата, предвождано от председателя на Съюза проф. д.ик.н. Стоян Денчев. Освен столичните читалища в концерта участваха и „трите първи“ – Свищов, Шумен и Лом. А последвалият концерт в голямата зала 1 на НДК отразяваше непреходното значение и достойнството на стародавната неправителствена организация.

На сцената се извиха многобройните състави на свищовлии, шуменци, ломчани, софиянци, велинградчани, перничани, русенци. Режисьор на спектакъла беше Александър Беровски, подкрепян от изявени читалищни деятели като Томи Йовчев, Петър Райжеков и Нестор Несторов.

Първият български хор „Янко Мустаков“ от Свищов и сборен хор на софийските читалища откриха празника, а след националния химн бяха поднесени приветствия от столичния кмет Бойко Борисов, от Великия митрополит Сионий, ректора на Духовната семинария „Св. Йоан Рилски“, от председателя на читалището на слепите „Луи Брайл“, от скулптора Вежди Рашидов, от балерината Маша Илиева и от много млади интелектуалци. Топли слова произнесе доайенът на читалищните дейци д-р Станьо Сираков. Състав от столичното читалище „Св. Георги Победоносец“ изпълни църковни песнопения. Многобройната публика аплодира децата-севернячета от село Николово, Русенско, неповторимите „Бистришки баби“, вписани в почетната книга на ЮНЕСКО, класическия балет от Перник и обединените детски вокални групи на столичните читалища.

Прекрасно впечатление оставиха фолклорните състави на читалище „Витоша“ в Павлово и читалище „Пенчо Славейков“ в Лозенец. Умиление предизвикаха девойчетата от балет „Силви“ от Лозенец, съставите на читалище „Св. Св. Кирил и Методий“ в Красна поляна, певците от Шумен, музикантите и хумористите от село Голям Извор, Тетевенско. С искрена обич зрителите посрещнаха артиста Никола Анастасов, който отвърна на топлото посрещане с много хумор.

С вдъхновено слово проф. Стоян Денчев удостои с наградата „Проф. Иван Шишманов“ президента д-р Жельо Желев, който е работил преди години като читалищен секретар. Накрая прозвуча и химнът „Върви народе възродени“. Празникът прерасна в народно веселие. Хороводците слязоха от сцената, увлякоха публиката и тръгнаха по коридорите и фойетата на двореца.

Век и половина читалищно дело в България! Такъв юбилей си заслужаваше такъв грандиозен концерт. Празникът се вписва завинаги в културния афиш на нашата древна столица. Както и културният феномен „читалище“ се вписва в многовековния културен календар на

Духът покой не знае

Първият общо български читалищен събор

Виолета Цанкова

От 9 до 12 май 2007 г., в Горна Оряховица се събраха 62 читалища на Първия общобългарски читалищен събор и 29 читалища на IV-та национална среща на столетните храмове на просвещение и култура под патронажа на г-жа Зорка Първанова и след стойностната оценка, дадена от проф. д.ик.н. Стоян Денчев – Председател на Съюза на народните читалища.

В читалищата е съхранен оня неспокоен, непримирим, търсещ, свободолюбив български дух, който в рамка не се побира, но можеш да го усетиш в една песен, в кръшна ръченица или в Дунавското; в книгите, събрали мъдростта на един народ; в магията, наречена театър... И в хората, макар че са различни през годините, те носят все същите черти, скътали дълбоко в себе си искрица любоворodie, като онези – първите.

Вие, днешните будители, често се усмихвате уморено след поредната късна репетиция в студения салон, чудейки се сами на себе си, опитвайки се да разгадаете притегателната сила, събрана в тази простичка, обикновена, попрехвърлила времето и му устояла вече 150 години, непреводима на чужд език дума „читалище“.

Благодарим Ви, че дойдохте от всички краища на България!

Ние искахме да се почувствате значими, да се срещнем и да обменим идеи, опит, да споделим проблемите си, но най-вече да ви вдъхнем надежда – че сте достойни българи и отколешни европейци. Дали успяхме?

В потвърждение на това, че има какво да им покажем и да им разкажем за изградения добър модел на сътрудничество между общинската администрация и 15-те читалища е откриването на новата сграда на Народно читалище „Съгласие – 1905“ в с. Писарево, която бе разрушена от земетресението, или честването 85-годишнината на Народно читалище „Пробуда-Росица“ с. Янтра, след основния ремонт на сградата.

Кметът на Община Горна Оряховица Никола Колев при откриването на събора каза:

„Читалищните дейци в нашата Община знаят, че аз самият почти не пропускам техните концерти, премиери, празници. И винаги съм се възхищавал и винаги съм се чудил от къде намирате сили и мерак, преборвате се с толкова много трудности, но не изменяте на читалищното дело. Вие имате мисия, такава каквото е определена на българските читалища преди век и половина. Мисия – да бъде-

Председателят на Съюза на народните читалища в България проф. д.ик.н. Стоян Денчев поздравява кмета на община Горна Оряховица Никола Колев

Съборът събира три поколения

Снимки Калин Христов, фотограф-художник

те стожери, стожери на духа, на родолюбието, на българщината. Това, че сбъднахме мечтата си да ви съберем заедно, ме прави особено щастлив и горд. Защото с вековна или по-кратка биография, читалищата си остават уникалните самобитни културно-просветни храмове, понякога единствени в малките селища.

Те нямат аналог в света и не само това – извисяват ръст и представят стойностното ни изкуство (в повечето случаи самодейно) на големите европейски и световни сцени.

Първите, преди 150 години, сложиха началото им. Поколенията вписаха имената си в историята им. Ние трябва да ги покажем на Европа и света, да съхраним традиционното и изконното в тях, но и да им предадем нов облик. И всичко това трябва да сторим като запазим неповторимостта им.“

Авторът е Директор Дирекция „Хуманитарни дейности и евроинтеграция“ при Община Горна Оряховица. Поместваме словото й при откриване на Първия общобългарски читалищен събор.

Читалище и комитет

Скътана между старопланинските първенци „Св. Никола“ и „Бузлуджа“, Шипка е дейно огнище на българския дух в годините на националното Възраждане. Неслучайно тя е удостоена с внимание от Апостола Левски, който основава лично тук революционен комитет. В него са включени предимно читалищни дейци, а председателят на читалището Никола поп Павлов става и председател на

съзаклятието. Тъкмо читалището е естественото средище на всички обществени прояви тогава.

Нека припомним: шипченци участват в четите на Филип Тотю, Панайот Хитов, Хаджи Димитър и Стефан Караджа, Цанко Дюсбанов и Христо Патрев. Двадесет и двама опълченци се сражават при Стара Загора и Орлово гнездо по време на Освободителната война.

През 1875 г. по всеобщо желание на читалищна сцена се играе пиесата „Многострадална Геновева“. Сред публиката има гостуващи турци от Казанлък начело със самия каймакам. В края на представлението публиката запява песента „Хаджи Димитър войвода турци троши в Балкана“. Неведнъж читалищни дейци са проявявали подобна дързост под носа на властта.

Ръка за ръка

България и Десетилетието на ЮНЕСКО
„Култура на мира“ (2001-2010)

Цвети Радева

Дунавско хоро с представители от три континента

В условията на все по-осезателната глобализация фолклорът е изглежда най-достъпният език за културно общуване между разни народи. Българското народно творчество отдавна участва в този диалог. По този начин по-ясно се осъзнават неговите безспорни ценности. Могат да се открият успоредници с традицията на други народи. В същото време става ясно, че това крие и значителни рискове – националните ценности да се разтворят в чуждите, да се обезличат, да отслабнат. Една значима неотменна грижа и отговорност пред бъдещето.

Две седмици поред на открита сцена в парка „Марно поле“ на Велико Търново имаше дългоочакван празник. За десети пореден път община Велико Търново и Фондация „Международни фолклорни фестивали“ проведоха юбилейния международен фолклорен фестивал. Неговото начало е поставено през 1998 година. До днес на фестивалната сцена са се представяли 112 чуждестранни групи от над 60 страни редом с 61 български състава пред повече от 2700 зрители на 260 концерта.

Фестивалът от самото начало има статут на Съвета на организаторите на фестивали за фолклор и традиционни изкуства (ЦИОФФ) при Световната културна общност ЮНЕСКО. Първостепен знак на признание бе присъствието на Президента на ЦИОФФ д-р Удомсак Сакмунвонг от Тайланд и на вицепрезидента г-н Капланис Йосифидис от Гърция.

Този път на фестивалната сцена се вихриха повече от 700 танцьори и певци от 18 страни. Освен в старата столица бяха изнесени 50 концерта на чуждестранните участници в Русе, Сливен, Разград, Трявна и осем села на областта. В програмата имаше също демонстрация на национални ястия.

Президент на фестивала от са-

мото начало е Емил Павлов. Като танцьор, гостувал в не една страна, той вярно усеща нуждата нашият фолклор да заеме на световната сцена онова място, което си заслужава. Търновецът дава окуражаващ пример за мениджмънт, който засега липсва осезателно на нашата култура, съчетавайки бизнеса с духовността.

Жителите и гостите на Велико Търново имаха радостта да наблюдават необичайна фолклорна палитра. Тя включваше и многобройната шумна група от Младешка танцова компания „Круз Алехандро Кинап“ във Венецуела (16-годишната прелестна креолка Адриана Рамос стана първа по красота в конкурса „Мис Фестивал“); красиви певци и танцьори от въглищната индустрия в Китай; и пратеници на Танцов театър „Ювента“ в Русия; и младежи от Грузинската танцова академия „Икори“; които играеха почти на пръсти; и фолклорната танцова трупа „Фетчбаун“ от Тайланд; и фолклорни изпълнители от индонезийска трупа с трудно название; и италиански певци и танцьори от Сицилия; и румънски пазители на автентичния фолклор от Банат; и група от вулканичния остров Мавриций в Индийския океан, близо до Африка; и пратеници на ЮАР, които изпълняваха ритуални танци (по монокини); и изпълнителка на древен струнен инструмент от Китайско Тайпе; и кипърци, които наподобяват циркови артисти – играеха с две чаши вода върху главите; бели певци и оркестранти от черната столица на джаза Ню Орлеанс; и ирландски танцьори, спечелили първа награда за национални танци; и македонски певци, които пеят без нужда от превод непознати тъдява песни; и танцовата компания „Курубанда“ от Коста Рика; представители на Танцовата компания „Сентирес“ от Аржентина; и фолклорен танцов

Емблема на ЦИОФФ

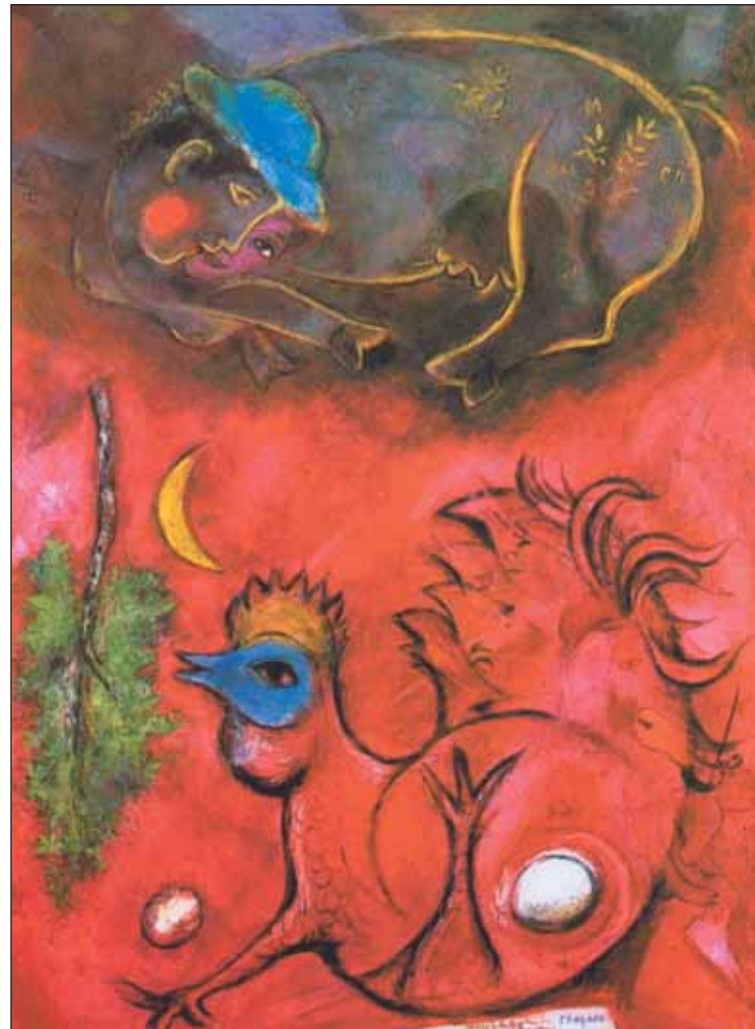

Танцува Венецуела

ансамбъл от община Рентис в Гърция. От предварително заявите участници не дойдоха единствено индийците. От страна на домакините заключителен концерт изнесе Държавният ансамбъл „Филип Кутев“ със спектакъла „Диви ягоди“ на Георги Андреев. Главното бе: все млади лица, дори детски, грееха под прожекторите. Имаше и нещо, което помагаше на прожекторите – пълна луна над сцената със звезда Вечерница редом...

Това може ли да се забрави?! Не, нямат настина песните спиране...

Авторът е етномузиколог, редактор и воедеща на седмични фолклорни предавания по Програма „Хоризонт“ на Българско национално радио

„Заслушани в гласа на петела“ (1944). Худ. Марк Шагал

Пищен фестивал

Д-р Удомсак Сакмунвонг,
президент на ЦИОФФ (ЮНЕСКО)

Д-р Сакмунвонг оглавява Световната организация на фолклорните фестивали (ЦИОФФ) към ЮНЕСКО. Миналата есен той взе участие в нейния пореден конгрес, който заседаваше във Велико Търново. Само половин година след това отново посети старата българска столица.

– Каква е основната цел в дейността на вашата организация?
– Основна задача на нашата организация е да съхранява традиционната култура чрез формите на танца, музиката и песните. Това придобива все по-голямо значение в днешния глобализиращ се свят, когато само по този начин можем да запазим многообразието и да допринесем за „културата на мира“, каквото е мотото на тези фестивали.
– Как бихте оценили дейността на българската национална секция на ЦИОФФ?

– Тя успява вече за десети път да бъде домакин на фестивал като настоящия, който е един от най-големите и е много добре организиран. Фолклорните фестивали представят нагледно и точно целите на ЮНЕСКО за опознаване на страната-домакин чрез българското гостоприемство, с необичайно богатата вековна история на България при един естествен декор, какъвто е панорамата на Велико Търново.

Дължа да подчертая личната заслуга на председателя на фестивалния комитет Емил Павлов и неговия ентузиасиран екип от експерти и сътрудници. Отправлям покана за българско участие във фестивала, посветен на юбилея на краля на Тайланд, който ще се състои тази есен.

Д-р Удомсак Сакмунвонг поздравява фестивала

ЮНЕСКО урежда всяка година 250 фолклорни фестивала в различни страни по света.

За първи път от България в ЦИОФФ е записан Международният фолклорен фестивал в Бургас, чието начало е поставено през 1978 година.

„Св. Св. Констатин и Елена“. Щампа от Анастас Карастоянов

„Ритъмът на времето“

Научно-документален филм

Посвещава се на усилията да се прониква в явното и неявното знание за всяка информационна среда, чрез което тази среда се трансформира в нейна говореща ни карта-пътеводител, не изключваща нито един от информационните планове на битието и съзнанието, обхващаща ги в единство, достигащо до планетарна значимост и космичност.

Продуцент: БУЛФИЛМ Проф. Стоян Денчев Идея и концепция: Проф. Стоян Денчев Сценаристи: Александра Куманова и Милен Куманов Режисьори: Александра Куманова и Андрей Алтънпармаков Оператор: Стефан Алтънпармаков	Консултанти: проф. Николай Цв. Кочев (София), проф. Мишел Виевиорка (Париж), проф. Франческа Брези (Рим), проф. Елза Вилфрид (Фрайбург), проф. Николай Ярмов (София), отец Мариуш Полцин (София) Редактори: Никола Казански и Антон Даскалов
--	---

Сцените от нестинарската култова обредност днес в Странджа са документално свидетелство за естествения цикъл на ритуала.

Всички участници в кадрите са местни жители и гости, уловени от обектива на камерата през 26 май – 4 юни 2007 г. Свирните и ритъмът са автентично ритуални и са записани по време на самата нестинарска обредност. Озвучаването е от естествени природни шумове на вятъра, водата, огъня, птиците и животните, стъпките на хората. Използвани са и творбите на Джоакино Росини „Stabat Mater“ и на Добри Христов „Милост мира“.

Природните панорами, архитектурните съоръжения, населените местности и интериорите от храмовете и светилищата са от Странджа.

Фолклорната нестинарска обредност, съхранена на пътя между Европа и Мала Азия – на Балканския полуостров в Странджа планина, е открита информационна среда на явното и неявното знание в планетарно значим аспект.

Естествената връзка на хилядолетията в рудиментите от традициите и преданията тук са съхранени в архаика, отворена към етно-демографските особености на източно-рупска принадлежност. Връзките са в преплитането на езическата и християнската култура, многократно пресемантизирана през вековете (IV, IX, XV-XIX, XX) под въздействието на целия религиозен спектър на човечеството.

Генеалогичното родство на физическата, биологичната и културната среда чрез потенциала на методологията на модерната научна концепция „информационна среда“ (триада от: информационни фондове-информационни технологии-интеракции между хората и оборудването) посочва космично заложен уникален код – програма на филогенеза на дълбинна свързаност на пластове и посоките на развитие.

Предпремиерата на филма се състоя в село Българи на 28 септември 2007 г. под откритото звездно небе на Странджа – в пространството между църквата и жервения кръг на огъня.

Между небето и земята

Информационна картина на нестинарството като информационна среда на пластове на културата

„Вяра е жива представа на онова, за което се надяваме, и разкриване на онова, що се не вижда“ – Евр. (11: 1)

Фрагмент от дикторския текст на филма, звучащ зад кадър: III. Слънце (Енергия: Фонд). Публикация и на: I. Дух Светий (Любов: Интеракции); II. Огън (Материя: Технология) – виж: <<http://www.svubit.org>>.

Има писмени свидетелства, че от средата на XIX в. нестинарските села празнували неделята (27 май) след деня на Св. Св. Равноапостоли Константин и Елена (21 май) и рождението на Св. Йоан Кръстител (Еньовден, 24 юни). Описания през XX в. на етнолозите (проф. Анчо Калоянов и др.) фиксират още три празника в техния календар: в деня на Св. Йоан Кръстител (7 януари); през нощта срещу Атанасовден – Св. Атанасий (18 януари) и в деня на Св. пророк Илия (Илинден, 20 юли).

Периодът Атанасовден–Илинден обхваща 183 дни – полугодие, разполовяващо полугодията, маркирани от Гергьовден–Димитровден, сиреч кръговрата на съзвездието Плеяди. През ноември, когато съзвездието е „горе“, то съединява Небе-Земя; през май, когато е „долу“, – Земя-Преизподня. В средата на периода „долу“ е нестинарската обредност, прикрепена при християнизацията към празника на Св. Св. Равноапостоли Константин и Елена, като в първия ден на май те изписвали кръст с говежди тор на входните врати на къщите си. Землището се мисли във формата на кръг, през който преминава мировата ос Небе-Земя-Преизподня, свързваща вселенската уредба, по която нестинарите се „пренасят отвъд“. Зримият образ на прохода към Преизподнята е кладенецът или изворът („аязмото“).

Изворът-кладенец Голямото аязмо в местността Влахов дол (Влахово, Припор) в Голямата неделя (27 май) е священото общо пространство, към което се стичат по пет лъча ритуални шествия от околните села като към своя прародина.

Рано сутринта от църквите се съпровождат иконите в „ризи“ от червен плат. Шествията, водени от главната нестинарка, епитропа, музикантите, млади момчета – всички с имената Константин и Елена, потеглят към Влахов дол. Всяко село, както и днес, има ритуално място („одърче“ – дървена постройка, повтаряща най-древната представа за свещеност), на което се поставят иконите, хлябовете и кърпите, запалват се свещи. Спускането на шествията до извора, поръсването с изворова вода на иконите и хората завършва с танц и обща трапеза. „Жертвеният бик“ (символ на бога на слънцето или на огъня от тракийската обредност, днес агне) в съзнанието на християнското множество се препокрива със саможертвата на Спасителя, а фигурата на пастира с жертвеното агне в ръце от иконата в олтар на църквата на село Българи, потвърждава това. В миналото тук не се палел ритуален огън. Днес мъже, сред които – и пристигнали от Гърция (да почетат „родината“!), и юношата Костадин Михай-

лов от село Бродилово изтъпкват жаравата. Костадин за втори път участва в ритуала. Първият е бил на храмовия празник на селото.

Седмицата между 27 май и 3 юни е осеяна с множество събори – край землищата на нестинарите, закриляни от параклиси, разположени кръгово по периферията им, изградени върху стари тракийски светилища: „Св. Троица“ край село Българи, „Св. Петка“ край село Кондолово. Епитропите Костадин Илиев и Кирил Епитропов, Ради Иванов от село Българи – син на четвъртата нестинарка от шестте, са наши събеседници.

Кадър от филма „Нестинарство: Информационна карта“

Предаването на нестинарството не е по наследство, макар да има и такива случаи. Възприемана за сестра на „Светока“ (Св. Константин), главната нестинарка или нестинар се определят по уменията – и в жаравата, и в светостта („чисти праведници“). В миналото нестинарският огън е пален от жив огън. В него влизат „прихванатите“ от Св. Константин и Св. Елена. Огненият кръг е земният образ на слънцето. „И както за слънцето е трудно да се говори, така е трудно да се разкаже и за нестинарството“ – изрича Кирил Епитропов.

Изпълнението на нестинарската обредност подпомага космическите сили в денонощния и годишен природен цикъл. С постепенното ограничаване на обряда от местната власт, умират последните автентични нестинари към 70-те години на миналия век, и на преден план излиза фигурата на епитропа (той може да не влиза в жаравата, но има връзка с нестинарски род).

На 3 юни – събора в село Българи, става шествието, обхождащо църквата и жаравата на жертвения огън, в която влизат, изтъпквайки я, нестинарите Михаил (Мишо) Иванов Георгиев, Веселина Или-

ева, Костадин Михайлов и други. След обряда ги виждаме благи и свенливи, с природна чистота, неразговорчиви за сакралната страна на ритуала.

Какво е посланието на ритуала се опитваме да узнаем, обръщайки се към неутрални, незастъпили вече изявени гледища за феномена, незанимаващи се пряко с него учени: проф. Мишел Виевиорка (Michel Wieviorka) от Висшия институт по обществени науки (High School for the Studies of Social Sciences) в Париж: препраща ни към трудовете на философа на огъня Г. Башлар (Bachelard G.); проф. Франческа Брези (Francesca Brezzi) от Латеранския университет (Pontifical Lateran University) в Рим, която открива връзки на женското начало на човешката душа с феномена на огъня; проф. Елза Вилфрид (Elsa Wilfried) от Института по обществени науки (Institute für Wissenschaft) във Фрайбург. „Под огъня – разбираме светлина и всичко, което се явява тя“.

Водещият поливалентен хирург-учен на България проф. Николай Ярмов (Nikolaj Jaramov) от Медицинския университет (Medical University) в София коментира ключовия естественонаучен проблем – отсъствието на термични изгаряния: невро-хуморални и съдови промени, настъпващи за сметка на компенсаторните възможности на организма. За да разберем нестинарството, трябва да обърнем внимание на ендокринната и нервната система, които традиционно се проявяват синхронно, но очевидно не винаги вървят паралелно, което открива въпроса за пределите на човешките възможности.

Следователно към информационния фонд на нестинарството следва да причислим и онтологичният: за съотношението между човека и природата в рационален план, засягащ в единство духовната, менталната и телесната сфера.

Феноменът „огън“, корелиращ на нестинарството, открива индоевропейски паралели (санскр.: agni; литов.: ugnis; лат.: ignis; слав.: огнь); отвежда към съотносимост на трансмисиите на култура и вярвания, преминали от Индия през Средна Азия към арабските и персийските паметници, препраща към култа на проникналия през Вавилон, Армения и Мала Азия и преминал в Рим в края на I в., Митра (авест.: „договор“, съгласие).

Без да е религия, фолклорната нестинарска обредност в Странджа е вкоренена в християнската религия през многообразни културни трансмисии, и дали тя ще бъде разбрана зависи от осмислянето на целия й феноменологичен спектър, включвайки и метафизичния й план, който разгадава нейната религиозната одухотвореност.

Самарското знаме възкръсва

Няма друго българско бойно знаме,
което да има копия

През 1880 г. за участието си в Руско-турската война от 1877-78 г. знамето е награждено с орден „За храброст“ – I степен, който е вграден в пиката му. По-късно то става знаме на Трета радомирска дружина на Българската земска войска – основа на съвременната Българска армия.

Пиката на Самарското знаме

Копието на Самарското знаме, което е подарено на гражданите на Холм през 2007 г. от гражданите на Стара Загора, е ушито от Росица Николова – майстор-приложник. Образите на братята Кирил и Методий и на Св. Богородица са нарисувани от старозагорския художник Димо Генов върху плат и са апликирани в средата на кръста, разположен на знамето. То е отпечатано върху корицата на настоящия брой.

Според нашите сведения досега са изработени следните копия на Самарското знаме:

- през 1956 г. - 3 копия.
- в ателието на руския художник Павел Корин се реставрира оригиналът на Самарското знаме, който се съхранява в Националния военно-исторически музей в София при специални условия.
- копия се правят от художника-реставратор Михаил Малецки и Мария Малецка. Едното от тях е в Историческия музей на Стара Загора, второто е изпратено в град Самара и се намира в Градския исторически музей, третото – в Националния военно-исторически музей.

През 1995 г. се правят две копия на Самарското знаме. Едното от тях е олекотен вариант и е за Историческия музей в Стара Загора. То се изнася на различни ритуали и паради. Второто копие е за криптата на Паметника на свободата на връх Шипка.

Има още едно копие, изработено през 2006 г. И то е в Националния военно-исторически музей.

През 2001 г. ученици и преподаватели от Педагогическото училище в северния град Мурманск, ушиха Самарско знаме, което бе пренесено по време на „Славянски ход“ през Русия, Беларус, Украйна, България и Сърбия до Адриатика. Съхранява се в град Мурманск, където на 24 май 1986 г. възрожден в Русия Денят на славянската писменост и култура в Русия. Мурманското Самарско знаме е ушито по изображение от снимка от първата страница на в. „За буквите“ (бр. 3 от 24 май 1980 г.), отпечатан и разпространен в 100 000 тираж.

Знамето е пресъздавано и на други места в България и Русия.

Преди време президентът Георги Първанов занесе в Атон копие на Самарското знаме, което се съхранява в Българския манастир „Св. Георги Зограф“.

Може би има и други копия, за които все още не знаем и ще бъдем благодарни на нашите читатели, ако ни известят за тях.

С нам, не нам, а имени Твоему

Надпис върху сабите на руските офицери

Владимир Иванов
(1943-2007)

Усетил вътрешна духовна близост с руския народ, цели три десетилетия той строи жилища в столицата на Западен Сибир, Тюмен. Предаде своята обич към Русия и на своя син Кирил – майсторът на това издание. Отиде си рано и неочаквано...

Вечная память! Достойно есть!

„За буквите“

Орлово гнездо

Научен консултант на броя
акад. Васил Гюзелев.

Портретите на авторите
нарисува художникът
Калин Николов.

Изданието има
общокултурен характер
и авторите следва да избягват
политически оценки
и внушения.

Приемат се за печат статии
в размер до 3 стандартни
страници на дискета и
с разпечатка и подходящи
цветни или черно-бели
илюстрации.

Редакцията си запазва
правото на съкращения,
промяна на заглавията,
стилистични и езикови
поправки.

Броят е приключен
редакционно на
21 октомври 2007 г.

„Где мало мыслей –
деньги много,
где мыслей много –
денег нет.“

Съвременна
руска пословица

„На руснаците
дадохме азбука,
на американците –
компютър.“

Съвременна
българска пословица

Този брой е осъществен
съвместно
с Регионална библиотека
„Захарий Княжески“
в Стара Загора.
Материалите осигуриха и
написаха нейната директорка
Снежана Маринова
и Любомир Вълков,
регионален координатор
„Експресни услуги“
за Стара Загора, Хасково
и Кърджали.

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година.

Бр. 26 / ноември 2007 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
СТОЯН ДЕНЧЕВ

Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Съредактори
СТАНИНИ ДЕШЕВА, КАЛИН НИКОЛОВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ'АГАТА, ЕМИЛИЕ БЛАХОВА, ТАМАРА БЪРТЪН, ЕКХАРТ ВАЙЕР, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, ГЕОРГИЙ ГАЧЕВ, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, НИКОЛА ГЮЗЕЛЕВ, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, КАЛИНА КАНЕВА, ИВАН КОЛЕВ, ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ХАЙНЦ МИКЛАС, МАРИЯ МЛАДЕНОВА, Смоленски епископ НЕСТОР, СВЕТЛИНА НИКОЛОВА, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ИВАНКА ПАВЛОВА, ИРЕНА ПЕТЕВА, РИКАРДО ПИКИО, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА, РАДКО РАДКОВ, НОРБЕРТ РАНДОВ, ВАЛЕНТИН РАСПУТИН, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ДЖУН-ИЧИ САТО, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ, ИМРЕ ТОТ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, ИВО ХАДЖИМИШЕВ, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Графично оформление
КИРИЛ ИВАНОВ

Сканиране на илюстрациите
Белла Тетевенска

Фотодокументация
Николай Трейман, Борис Янев

Съдейници
Ваня Ангелова, Борис Борисов, Мария Бранкова, Добри Бояджиев, Петя Величкова, Надя Владимирова, Катерина Георгиева, Пламен Георгиев, Мария Димиева, Калин Димитров, Събина Ефтимова, Иван Иванов, Джованина Колева, Лиляна Маринска, Владислав Митев, Борислав Николов, Емил Николов, Десислава Петкова, отец Кирил Попов, Цвети Радева, Андрае Ралева, Антоанета Сърневска, Надежда Мадолева, Лъчезар Цонков, Светла Шапкалова

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.svubit.org, www.zabukvite.org

Директор
Бонка Хинкова

Отговорен секретар
Рафие Демирова
Тел. 971 80 17

Секретар
Евгения Василева
Тел. 970 85 89

София, 1784
Бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС

Директор инж. Петър Кънев – народен представител

От Стара Загора за Холм

Старозагорци дариха паметник на Калитин на неговия роден град

Сто и тридесет години след боевете при Стара Загора, Шипка, Шейново и Плевен, отдалечеността на събитието, липсата на живи свидетели, смяната на поколения и ценности задават въпроси и търсят отговори. Разбираме ли саможертвата на шестимата загинали (само за няколко часа) за защитата на едно знаме? Музеен експонат или жив символ е Самарското знаме?

Паметта за геройски загиналия Павел Калитин остава завинаги в сърцата на българи и руси. От 1906 г. село Джуранли край Стара Загора приема името Калитиново. През 1927 г. е издигнат паметник-кошница на мястото на сражението. В саркофага са положени костите на 359 българи и 12 руски офицери. Но сред народа този паметник е широко известен като паметник на подполковник Калитин. Съществуващото до Първата световна война Дружество на запасните подофицери в Стара Загора носи името на подполковник Калитин.

На 4 август 2007 г., отново с помощта на старозагорци и други признателни българи, е открит паметник на героя в родния му град Холм, Новгородска област, на улицата, която днес носи неговото име. Автори на паметника са проф. д-р арх. Благовест Вълков и скулп-

Паметник на подп. Павел Калитин и Трета дружина на Българското опълчение на връх Шипка

торът проф. Божидар Козарев. Паметникът представлява гранитна стела – православен кръст, на която е монтиран бронзов барелеф на подполковник Калитин. Грани-

тът е от кариерата в района на с. Хлябово, община Тополовград. В ритуала по откриването и освещаването на паметника от българска страна участват Илия Златев – заместник-кмет на Стара Загора, Зоя Цвяткова – секретар на община Стара Загора, Мария Колева – общински съветник в Стара Загора, Росица Станимирова – секретар на Посолството на България в Москва, Любомир Вълков – председател на Славянския културен център „Евразия“ в Стара Загора, Ваньо Стоилов – главен редактор на в. „24 часа – Стара Загора“. Като дар на гражданите на Холм е връчено и новоизработено копие на Самарското знаме, което ще се съхранява в специална зала в музея на града.

С мисълта за десетките хиляди загинали старозагорци и много пъти по толкова руски, украински, белоруски, румънски, финландски войници, в името на прекършените съдби, неизживените радости и неосъществени мечти, дължини сме да поемем своята част от цената на свободата. Не се иска чак толкова много – само Памет! Памет и за юношата Стоян Станишев, напуснал Парижкия университет да се запише опълченец, загинал в боя за Самарското знаме, и за десетгодишната Неда Петкова, едно от многото отвлечени старозагорски деца, и толкова други – знайни и незнайни...

Откриване на паметника на подп. Павел Калитин в град Холм, 4 август 2007 г.

„От Седмочисленици до Самарското знаме“

Фотоплакат Калин Николов

Свети равноапостол цар Борис-Михаил, покръстител на българския народ (852-889)

Тропар, глас 6

Изпълнен със страх Божий, богоблагословен царю Борисе, станал си жилище на Светия Дух: утвърдил Христовата вяра, оставил си царския престол и жезъл.

И, заселил се в пустинята, разцъфтял си в подвижни и си намерил благодат пред Господа.

А сега, застанал пред престола на Всевишния, моли Христа Бога да дарува на народа ни мъдрост и сила, а на нас, молеши теб, спасение на душите ни.

Кондак, глас 2, подобен Егда снизшел еси

На канъка на непорочната вяра създад ханове, с божествени добродетели сам себе си показал предобър и красив хан, богоблагословен царю Борисе, в когото Отец се всели, и Син, и Дух Свети. Прочее, с това твоето упование в безсмъртното е изпълнено,

защото Бог, като те изпита, намери те достоен за Себе си и те прие като жертвено всеплодие.

Сега моли се за нашите души.

Благословен царю, Борисе

като стоиш пред престола на Всевишния, моли Христа Бога да дарува на народа ни мъдрост и сила, а на нас, които ти се молим – спасение на нашите души.

Тропар за Св. Св. Кирил и Методий

„Като единомравни на апостолите и учители на славянските страни, богомъдри Кириле и Методие, молете владиката на всички (Бог) да утвърди всички славянски народи в православие и единомислие, да умири света и да спаси нашите души.“

Князев А. С. „Святые равноапостольные Кирилл и Мефодий, Просветители славян“, Санкт Петербург, 1866 г.

Васил Левски записва този тропар върху първата страница на своето джобно тефтерче и го е пъл неведнъж при подходящи случаи в черква и на комитетскибирки.